

INSTITUT D'ESTUDIS TARRACONENSES
RAMON BERENGUER IV

BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA
TARRACONENSE
IX

EDICIÓ A CURA DE

F. XAVIER RICOMÀ VENDRELL I SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ

EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE TARRAGONA

1986

BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA
TARRACONENSE
IX

INSTITUT D'ESTUDIS TARRACONENSES
RAMON BERENGUER IV

SECCIÓ DE BIOGRAFIA I BIBLIOGRAFIA

PUBLICACIÓ NÚM. 10

BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA
TARRACONENSE
IX

EDICIÓ A CURA DE

F. XAVIER RICOMÀ VENDRELL I SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ

R. 9311

EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE TARRAGONA

1986

Institut d'Estudis Tarraconenses
Ramon Berenguer IV
Publicació núm. 122

ISSN: 0211 - 1438

Dipòsit legal: T. 547 - 1983

Imprès a F. Sagrañes Editors Societat Anònima, Comte de Rius, 9. Tarragona - Any 1986
Ho edita: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Santa Anna, 8. Tarragona. Tel. (977) 23 50 32

Í N D E X

<i>Collaboradors d'aquest número</i>	9
<i>Publicacions ressenyades</i>	11
<i>Biografies</i>	13
<i>Cultura</i>	29
<i>Demografia</i>	33
<i>Economia i societat</i>	37
<i>Etnografia</i>	55
<i>Fonts i bibliografia</i>	69
<i>Història eclesiàstica</i>	75
<i>Història local</i>	79
<i>Història política i militar</i>	123
<i>Institucions</i>	129
<i>Índex d'autors ressenyats</i>	133
<i>Índex de llocs</i>	137
<i>Índex de persones</i>	141

La Bibliografia Històrica Tarraconense és un repertori bibliogràfic recollit i editat per la Secció de Biografia i Bibliografia de l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV amb caràcter anyal.

Aplega ressenyes de treballs històrics apareguts durant l'any abans a la data de publicació. No obstant això, també hi són aplegades les dels publicats amb anterioritat i que, o bé no foren coneguts per la redacció o bé se li feren a mans quan l'edició ja era closa.

L'àmbit territorial abastat per la Bibliografia Històrica Tarraconense comprèn les següents comarques: Alt Camp, Baix Camp, Baix Ebre, Baix Penedès, Conca de Barberà, Montsià, Priorat, Ribera d'Ebre, Tarragonès i Terra Alta.

*La numeració expressada al marge de les ressenyes segueix la del volum precedent de la Bibliografia Històrica *.*

* Vegeu: *Quaderns d'Història Tarraconense* I, Tarragona, 1977, ps. 165-221; *Bibliografia Històrica Tarraconense* II (1979); III (1980); IV (1981); V (1982); VI (1983); VII (1984); VIII (1985).

COL-LABORADORS D'AQUEST NÚMERO

Andreu, Jordi (J.A.)
Anguera i Nolla, Pere (P.A.)
Arnavat i Carballido, Albert (A.A.)
Cabestany i Fort, Joan-F. (J-F.C.)
Casadevall, Robert (R.C.)
Cavallé i Busquets, Joan (J.C.B.)
Corts i Salvat, Joan-Ramon (J-R.C.)
Cubells i Llorens, Josefa (J.C.)
Delattre Pedró, Luis-G. (L.D.)
García Segarra, Francisco de Asís (F.G.)
Grau i Montserrat, Manuel (M.G.M.)
Morant i Clanxet, Jordi (J.M.)
Morell i Torredemé, Josep (J.M.T.)
Pagarolas, Laureà (L.P.)
Pelegrí Isanta, Maria Dolors (M-D.P.)
Recasens i Rovira, Maria (M.R.)
Ricomà i Vallhonrat, Rosa M. (R.R.)
Ricomà i Vendrell, F. Xavier (F.X.R.)
Rovira i Gómez, Salvador-J. (S-J.R.)
Sáez Vicente, Agustín (A.S.)
Secall i Güell, Gabriel (G.S.)
Solé i Bordes, Joan (J.S.)
Soler Álvarez, Eliseo-A. (E.S.)

PUBLICACIONS RESSENYADES

Alcanar (Alcanar).
Analecta Sacra Tarraconensia (Barcelona).
Arrels (Móra la Nova).
L'Avenç (Barcelona).
Boletín de divulgación cultural Centro de Estudios del Maestrazgo
(Benicarló).
El Brugent (La Riba).
Butlletí d'Informació Municipal de Móra d'Ebre (Móra d'Ebre).
Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover).
Claxon (Tarragona).
Crònica (Tarragona).
Cuadernos de Aragón (Zaragoza).
Cultura (Valls).
Desaigüe (Deltebre).
Diario Español (Tarragona).
Documents d'anàlisi geogràfica (Bellaterra).
L'Espiridió (Tarragona).
Espitllera (Montblanc).
Estimul. Butlletí de l'Orfeó Canongí (La Canonja).
Estudis Altafullencs (Altafulla).
Estudis de Constantí (Constantí).
La Foig (Garcia).
El Francolí (Espluga de Francolí).
Gimbernat (Barcelona).
Hispania (Madrid).
Ilerda (Lleida).
Miscel·lània d'Estudis Solivellencs (Solivella).
Montserè (Cervera).
Muntanya (Barcelona).

Olerdulae (Vilafranca del Penedès).
L'Om (Riudoms).
Pedralbes (Barcelona).
Penell (Reus).
Quaderns d'Història Contemporània (Tarragona).
Quaderns d'Història Tarraconense (Tarragona).
Quaderns de Vilaniu (Valls).
Ràpita (Sant Carles de la Ràpita).
Recerques (Barcelona).
Recull de Treballs (Torredembarra).
Revista de Historia Naval (Madrid).
Revista Tècnica de la Propietat Urbana (Tarragona).
Sis Focs (La Masó).
La Segarra (Santa Coloma de Queralt).
Lo Senienc (La Sénia).
La Tartrana (Altafulla).
Torre de la Vila (Torredembarra).
L'Ullal (Benifallet).
Universitas Tarraconensis (Tarragona).
La Vanguardia (Barcelona).
La Veu (Sant Cugat del Vallès).
Vimbodí (Vimbodí).
El 3 de Vuit (El Vendrell).

BIOGRAFIES

1917. ADESERÀ MARTORELL, JOSÉ: «Antonio de Martí i Franqués renuncia a toda gestión política. Con motivo de las cortes de 1810, se reconoce el privilegio que asistió a Tarragona para nombrar diputado» dins *Miscel·lània Antoni de Martí i Franqués*. Excm. Ajuntament de Tarragona. Tarragona, 1985; 19-39.

L'avinentesa de la col·laboració en la Miscel·lània Martí és aprofitada per l'autor per publicar la documentació que ha aplegat sobre la designació, per part de Tarragona, d'un diputat a les Corts de Cadis. En aquest sentit cal destacar la transcripció de la resposta de l'arquebisbe Mon y Velarde, conservada a l'*Archivo de las Cortes Españolas* de Madrid.

Pel que fa al savi d'Altafulla, els comentaris giren entorn de la ja coneguda proposta feta a Martí per ocupar una regidoria; de la seva renúncia; del fet que el 1823 aparegui com a regidor de Tarragona, i de la resposta, fins ara inèdita, que donà a la consulta que hom li féu sobre la qüestió del diputat.

L'any 1810, junt amb Martí, fou proposat per a regidor el Dr. Tomàs Vives i Plana; el fet que aquest personatge contemporani i convilatà de Martí i Franqués porti el títol de doctor fa que l'autor el consideri metge. Ha de quedar clar que l'altafullenc Tomàs Vives i Plana era doctor per la Universitat de Cervera, però no en medicina sinó en dret.

S-J.R.

1918. ADESERÀ MARTORELL, JOSÉ: «El Dr. Juan Vives Rubio, primer médico residente» dins *IV Congrés d'Història de la medicina catalana. Poblet-Tarragona. Junio de 1985* (Hospital de San Pablo y Santa Tecla, Tarragona, 1985), 21-72.

Aportació de noves dades al capítol XIV de la tesi de doctorat que l'autor defengué, el 20 de juny del 1984, a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Tracta de la creació de la plaça de metge resident i indica com a motiu principal el fet de poder atendre millor els treballadors que s'accidentaven a les obres del port. Aportació biogràfica sobre el Dr. Juan Vives Rubio (Albi, 1771-Tarragona, 1809), primer metge que ocupà la plaça el 22 de desembre del 1802; morí contagiats per l'epidèmia. Transcriu la seva sol·licitud en el concurs de

provisió de la plaça; toca el tema de les obligacions del nou metge i detalla el complex procediment de convocatòria i selecció. Alludeix al canonge que creà la plaça.

El 23 de maig del 1806, la Junta de l'Hospital aprova les «Normas para el aseo y buen gobierno» proposades pel Dr. Vives, les quals transcriu.

Relació i aportació de dades biogràfiques dels numeraris que succeïren el Dr. Vives: els Drs. J. A. Canet, P. Vilanova, P. Soldevila, F. Colom (amb més de 50 anys d'exercici al lloc), A. Mir, J. Piquer (ja director el 1888), J. Rovira, J. Aymat, R. Nolla, A. M.ª Aymat, J. Soler, R. Battestini (des del 1er. d'agost del 1923 fins al 1937). Sobre aquest darrer metge, després de reproduir una cita d'un treball de J. M.ª Calbet i Camarasa sobre els motius del cessament en el càrrec, diu textualment: *Falleció a consecuencia de la guerra civil el 23 de abril del 1939. Fue una pérdida irreparable*; en reproduïx una fotografia tipus carnet (pàg. 69). Ens hauria agradat que el Dr. Adserà s'hagués apartat de l'«eufemisme» i hagués entrat en més precises matisacions. Per si a algú li interessa saber a què fou deguda la «pèrdua irreparable» remetem al lector al treball de J. CLARÀ I RESPLANDÍS, (Gotio Edicions, Girona, 198).

E.S.

1919. AINAUD DE LASARTE, JOSEP M^a: *Marcelino Domingo, hoy*. «La Vanguardia» (Barcelona), 5 de desembre de 1984.

L'autor recorda l'etapa de Domingo com a ministre d'Instrucció Pública de la República Espanyola, quan el seu pare, Manuel Ainaud, juntament amb Xirau Palau, redactà l'esborrany de Decret de bilingüisme (29-4-31), signat per aquell ministre, nascut a Tarragona.

E.S.

1920. AMORÓS, XAVIER: *No hi ha festa que valgui*, Edicions del Centre de Lectura (Assaig 15). Reus, 1984, 181 ps.

Recull de vint-i-dos textos esparsos, pròlegs o parlaments més o menys de circumstàncies, sobre literatura o literats reusencs. Amorós hi exposa repetidament la seva concepció de la literatura, sobretot de la poesia. A nivell històric dóna notícies biogràfiques, i d'interpretació de l'obra de Joan Antonio i Guàrdies, Bonaventura Vallespinosa, Gabriel Ferrater, Rafael Vila Barnils, Josep Mª Gort, Josep Maria Arnavat, Peer Anguera, Salvador Torrell i Eulàlia, Josep Sanromà i Nicolau i Miquel Escudero i Claveguera. Sovint aquests textos serveixen d'excusa per a informar de les activitats primenceres de resistència cultural catalana en els anys inicials dels franquisme al Baix Camp, amb explicitació dels actes celebrats i referències als seus participants.

P.A.

1921. ANDRÉS HERNANDEZ, JUAN: *Mosén Sol*, Ediciones Sigueme. Salamanca, 1980, 3.ª 142 pp.+ind.

Divulgación biográfica del sacerdote tortosino Manuel Domingo y Sol, fundador del Instituto secular «Hermandad de Sacerdotes Operarios Diocesanos».

E.S.

1922. ANÒNIM: *Te'n recordes? Aproximació a una biografia. Dn. José Ballester i Ballester*. «Lo Senlenc» (La Sénia), 51 (1984), 18-21.

Biografia del Dr. José Ballester i Ballester (Cervera del Maestrat, 1861-La Sénia, 1940). Metge oftalmòleg.

M-D.P.

1923. BARBARÀ, ANDREU: *Un alcoverenc a la batalla de Narvik: Josep Puig i Madurell*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 16 (1981), 6-7.

Nota biográfica d'aquest militant del POUM i voluntari de la Legió francesa.

J.C.B.

1924. BANASTRE, F.: *Felip Pedrell, compositor i musicòleg*. «L'Avenç» (Barcelona), 14 (1979), 6-12.

Una visió d'en Felip Pedrell, nascut a Tortosa el 19 de febrer de 1841.

E.S.

1925. CATALÀ, J.: *Laureà Català Isern*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 4 (1978), 19-20.

Succinta biografia del pintor Laureà Català (1912-1978).

J.C.B.

1926. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN - SUNYÉ I MOLNÉ, MAGÍ: *El bell i trist exemple de Plàcid Vidal*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 14 (1981), 14-28.

Estudi sobre el paper de l'escriptor alcoverenc en el moviment modernista, el caràcter marginal que tingué en la literatura catalana i les causes d'aquesta situació.

F.X.R.

1927. CAVALLÉ, JOAN: *Convencionalisme*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 27 (1984), 5-8.

Nota explicativa i interpretativa sobre les supressions (voluntàries i involuntàries) perpetrades sobre les memòries de l'escriptor Plàcid Vidal en ser editades el 1972.

R.R.

1928. CAVALLÉ, JOAN - GIRONA, JOSEP M. - SUNYÉ, MAGÍ: *Entrevista amb Maria Eugènia Vidal*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 14 (1981), 4-19.

Entrevista de caràcter biogràfic sobre l'escriptor Plàcid Vidal i Rosich.

S-J.R.

1929. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *L'Isern, record i oblit*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 22 (1983), 6-14.

Mort el 1906, el record d'Antoni Isern sofrí els avatars de la història. En aquest treball s'hi passa revista, tot reconstruint els homenatges, les discussions, els esforços dels uns i els silencis intencionats dels altres, etc.

S-J.R.

1930. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Maria Domènech, feminista?* «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 17 (1982), 18-28.

Repàs biogràfic a aquesta escriptora, una de les primeres exponents del feminisme burgès a Catalunya, sobretot dedicat a analitzar la seva ideologia i la relació amb el moviment.

R.R.

1931. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Sobre un llibre manuscrit de l'Agustí Pedret i Miró*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 2 (1978), 28-31.

Aportació biogràfica, bibliogràfica i crítica a aquest desconegut autor alcoverenc de darreries del segle passat i principis de l'actual.

F.X.R.

1932. CEBA: *Guillem Bernat de Queralt, un dels primers senyors de la vila*. «La Segarra» (Santa Coloma de Queralt), 73 (1985), 19.

Personalidad y comportamiento de Guillem Bernat y su hijo Bernat Guillem centrado en un litigio, que tienen con la Iglesia, durante el s. xi.

A.S.

1933. CONSELL DE REDACCIÓ: *Lluís Torrell i Salvat (Riudoms 1919-1985)*. «L'om» (Riudoms), 196 (1985), 36.

Sentida biografia d'aquest polifacètic riudomenc: infant inquiet, fejecista, soldat a l'última guerra, comerciant, alcalde que promogué millores per al poble (si bé no va estar exempt de fortes polèmiques i crítiques en el seu moment); corresponsal de ràdio i col·laborador en diverses revistes i publicacions locals.

J-R.C.

1934. CONSELL DE REDACCIÓ: *Pel meu poble tot*. «L'om» (Riudoms), 183 (1984), 17-26.

Recull de testimoniatges vivents en defensa de la hipòtesi riudomenca del bressol de l'arquitecte Antoni Gaudí i Cornet (1852-1926).

J-R.C.

1935. COT, A.: *Antigues famílies d'apotecaris. Els Borràs*. «Butlletí d'Informació Municipal de Móra d'Ebre» (Móra d'Ebre), 11 (1984-1985), 7.

Sobre els apotecaris de la família Borràs, establerts a Benissanet i Móra d'Ebre abans del s. XVIII, i en particular, sobre els plets i revalidació de títols i exercici de la professió. Anys 1782 i 1807.

M-D.P.

1936. *Cronologia de Josep Aladern*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 3 (1978), 31-35.

Cronologia comparada amb els esdeveniments de l'època de l'autor modernista (1868-1918).

J.C.B.

1937. *Cronologia de Plàcid Vidal*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 14 (1981), 29-30.

Comparança cronològica entre la vida de Plàcid Vidal i els fets històrics coetanis.

J.C.B.

1938. *Cronologia* (de Puig i Ferrerter). «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 20 (1982), 29-32.

Recull de les principals dates de la vida de Joan Puig i Ferrerter.

J.C.B.

1939. DOMINGO I SANJUAN, PERE: *Marcelli Domingo*. «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 5 de desembre de 1984, 15.

Breu biografia de qui fou mestre i polític de la República, Marcelli Domingo i Sanjuan, nascut a Tarragona; escrita pel seu germà.

E.S.

1940. EN. C.: *Joan Aliaga i Julià*. «La Veu de Flix» (Flix), 71 (1985), 22.

Notas biográficas de Joan Aliaga i Julià, aparejador y perito industrial de la empresa «Electro Química de Flix S.A.», fallecido en diciembre de 1984. Ingresó en esta empresa el año 1934. Es uno de los últimos técnicos de la etapa anterior a 1940, habiéndose formado a su alrededor (departamento de construcción), un buen equipo de ayudantes.

A.S.

1941. *En record d'en Joan Roig i Barberà (Joan del Correu)*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 10 (1980), 37-38.

Nota biogràfica sobre aquest poeta rural (1903-1980).

J.C.B.

1942. FERRET I PUJOL, JOSEP: «Els aprofitaments artesianes al Delta del Llobregat, 1893-1943» dins *XXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. El Prat*, 25-26 octubre 1980 (Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Amics d'El Prat, 1985), 170-225.

Estudia la intervenció, en alguns aspectes, del descobriment d'aigües artesianes al Delta del Llobregat per part de l'apotecari d'El Prat de Llobregat, Ramon Roigé i Badia —nascut a Cabassers el 1856—, el qual exercí allí des del 1889 al 1932, d'on també fou jutge. I del metge Josep Pujol i Capsada, nascut a Reus el 1869, que exercí al Prat des del 1908 al 1944, i d'on fou batlle en dues ocasions.

E.S.

1943. GIRONA I COMPTE, JOSEP M.: *Irene Vallverdú*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 20 (1982), 9-11.

Entrevista en què Irene Vallverdú, filla d'una germana de llet de Puig i Ferrerter, repassa els trets biogràfics d'aquest personatge.

J.C.B.

1944. GIRONA I COMPTE, JOSEP M.: *Plàcid Vidal assaja la vida*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 14 (1981), 10-13.

Repasada a la biografia de Plàcid Vidal a partir del seu llibre *L'assaig de la vida*.

J.C.B.

1945. GIRONA I COMPTE, JOSEP M.: *Puig i Ferrerter: la servitud d'un periodista*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 20 (1982), 12-19.

Anàlisi d'una faceta, el seu treball a la premsa barcelonina, de l'escriptor selvatà.

J.C.B.

1946. GALLEGO SALVADORES, JORDÁN - FELIPO ORTS, AMPARO: *Grados concedidos en Valencia entre 1526 y 1561*. «*Analecta Sacra Tarraconensia*» (Barcelona), 55-56 (1982-1983), 7-106.

Relació de les persones graduades a les diferents facultats d'aquesta universitat, en total 1073, entre les quals destaquem les originàries de Tarragona, Tortosa i altres poblacions de les comarques tarragonines:

1. Graduados en la Facultad de Artes.

A) Bachilleres en artes.

- 70. Lagostera, Lorenzo. Tarragona. 4-10-1533.
- 76. Cendra, Onofre. Tarragona. 3-7-1534.
- 86. Canoya, Francisco. Tortosa. 4-5-1535.
- 127. Salvador, Antonio. Riudonis (sic) [Riudoms]. 20-8-1539.
- 172. Bertrán, Martín. Tarragona. 26-4-1542.
- 177. Figuls, Juan. Tarragona. 26-6-1542.
- 286. Altabert, Miguel. Riudonis (sic) [Riudoms]. 22-8-1548.
- 290. Vilanova, Bartolomé. Flix. 17-9-1548.
- 343. Amella, Agustín. Tortosa. 23-1-1551.
- 352. Alén, Juan. Montblanc. 3-6-1551.
- 358. Nebot, Jaime. Riudonis (sic) [Riudoms]. 1-8-1551.
- 374. Magriñá, Pablo. Tarragona. 4-1-1552.
- 375. Serra, Felipe. Constantí. 4-1-1552.
- 376. Agulló, Pedro. Selva. 26-1-1552.
- 387. Montserrat, Matias. Valls. 21-6-1552.
- 439. Reverter, Pedro. Alcover. 12-10-1554.
- 447. Bisquert, Bartolomé. Tarragona. 12-1-1555.
- 467. Pontarro, Antonio. Villabella. 16-12-1555.
- 470. Guerau, Jaime. Valls. 13-2-1556.

B) Maestros en artes.

- 581. Vilanova, Bartolomé. Flix. 4-7-1550.

2. Graduados en la Facultad de Medicina.

A) Bachilleres en Medicina.

- 657. Gracia, Pedro de. Tarragona. 6-6-1542.

4. Graduados en la Facultad de Derecho Canónico.

B) Doctores en Derecho Canónico.

- 948. Plaça, Francisco. Montblanc. 17-9-1539.

5. Graduados en la Facultad de Teología.

A) Bachilleres en Teología.

- 1041. Santafé, Luis. Falset. 12-2-1556.

B) Doctores en Teología.

- 1058. Caboya, Francisco. Tortosa. 10-4-1549.

J-F.C.

1947. GARCIA, JOSEP MIQUEL: «Xavier Gosé i Lleida, una relació recuperada» dins A.A. V.V. *Xavier Gosé 1876-1915* (Fundació Caixa de Pensions, Barcelona, 1984), 33-38.

On es dona compte dels orígens tarragonins d'en Gosé per part de l'avi matern, Joan Rovira i Pastor.

E.S.

1948. GAVALDÀ TORRENTS, ANTONI: *Ramon Porté i Dalmau: de sindicalista a poeta*. «Quaderns de Vilaniu» (Valls), 6 (1984), 31-48.

Breu notícia biogràfica i ideològica del destacat dirigent sindicalista montblanquí, completada amb l'estudi detallat d'un poema seu de reivindicació social.

P.A.

1949. GILS MATEU, JAUME: *Joan Gols i Soler*. «Estimul» (La Canonja), 69 (1985), 12.

Biografia del músic Joan Gols i Soler (Tarragona, 1894-Caracas, 1947), fill de Josep Gols i Veciana, també músic.

E.S.

1950. GRAELLS, GUILLEM-JORDI: *Puig i Ferreter, Alcover i alguns alcoverencs*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 20 (1982), 20-27.

L'autor d'aquest article dona a conèixer textos inèdits sobre la infantesa de Puig i ens parla de la seva estada al molí de Batistó, on foren realitzades les seves obres *Aigües encantades* i *La dama enamorada*, així com de les relacions amb Plàcid Vidal, Cosme Vidal i Antoni Isern.

J.C.B.

1951. GRASES, PERE: *Josep Conangla i Fontanilles, fill de Montblanc*. «El Francoli» (L'Espluga de Francoli), 23 (1985), 19.

Sobre la coneixença de l'autor amb el poeta i assagista Josep Conangla i Fontanilles (Montblanc, 1875-L'Havana, 1965), establert molt aviat en països americans.

E.S.

1952. JOVÉ I FERRÉ, FRANCESC: *Biografies d'Alcoverencs. Lluís Escoté i Tell (Lluís de l'Escoté)*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 6 (1979), 23-26.

Biografia de Josep Escoté (1875-1960), propietari, un dels fundadors de la Societat Cercle d'Amics i alcalde.

J.C.B.

1953. JOVÉ I FERRÉ, FRANCESC: *Biografia de Pere Papiol Ferré (Pere del Fino)*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 2 (1978), 32-33.

Nota biogràfica sobre qui fou un emprenedor i renovador pagès alcoverenc de darreries del segle passat i principis de l'actual.

J.C.B.

1954. LLOBET I PORTELLA, JOSEP M.: «L'ambient universitari a Cervera en temps d'Antoni de Martí i Franquès» dins *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*. Excm. Ajuntament de Tarragona. Tarragona, 1985; 155-158.

Referència a la breu permanència de Martí i Franquès a la Universitat de Cervera. Es menciona el tarragoní pare Tomàs Cerdà, que en fou professor.

S-J.R.

1955. MARTÍ, J.: *Recordant Laureà Català*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 4 (1978), 21.

Comentari crític a l'obra del pintor Laureà Català.

J.C.B.

1956. MARTÍ MAYOR, JOSEP: *El procés de beatificació del Beat Bonaventura Gran*. «L'om» (Riudoms), 191 (1984), 27.

Relació sintètica de les persones vinculades a la beatificació de Miquel Gran i Peris; amb dates.

J-R.C.

1957. MASSÓ I CARBALLIDO, JAUME: *Un estudi històrico-biogràfic sobre Salvador Massó i la seva època*. «L'om» (Riudoms), 197 (1985), 17.

Breu article que, principalment, fa una crítica del llibre d'Eugeni Perea Simon «Salvador Massó: Crònica d'una època, el primer quart del segle XIX», i del que significa per a la bibliografia local; però que també dóna uns primers trets biogràfics de Salvador Massó.

J-R.C.

1958. MERCADÉ I JOSÉ, EMILI: *Personatges populars de Torredembarra*. «Torre de la Vila» (Torredembarra), 12 (1985), 4-5.

Notas biogràfics de Domingo Cañellas Olivé (Torredembarra, 1892-1956)
(a) «El Minguet», pianista de manubrio y persona popular del pueblo.

A.S.

1959. «In Memoriam» dins *Agrupació d'Associacions de Setmana Santa*. Tarragona, 1985.

Notes necrològiques dedicades a Joan Salvat i Bové, cronista de la ciutat, i a Lluís Bonet i Punsoda, capdavanter dels «Maqinets» de Barcelona.

R.R.

1960. MORANT I CLANXET, JORDI: *Joan Bta. Plana i Pujol, pintor de Tarragona*. «Diario Español» (Tarragona), 8 de febrer de 1985.

Semblança biogràfica del pintor i el seu tarragonisme, en commemorar-se el primer aniversari de la seva mort.

F.X.R.

1961. MORANT I CLANXET, JORDI: *Els nostres tarragonins*. «Claxon» (Tarragona), 731-784 (1984-85).

Prosecció de la sèrie de biografies dedicades a persones nascudes o vinculades amb Tarragona. De la setmana del 2 al 8 de gener del 1984 fins a la del 7 al 13 de gener del 1985 han estat publicats un total de 51 articles, de valor força desigual, la relació dels quals donem tot seguit:

Núm. 731, Ernest Vilches i Domínguez, actor teatral.

Núm. 732, Antoni Mir i Casares, catedràtic i metge cirurgià.

Núm. 733, Joan António i Guàrdias, poeta i llibreter.

Núm. 734, Jaume Tarragó i Plana, casteller.

- Núm. 735, Marcelli Domingo i Sanjuan, politic i ministre.
 Núm. 736, Josep Juncosa i Panadès.
 Núm. 737, Josep M. Jujol i Gibert, arquitecte.
 Núm. 738, Xavier Gols i Soler, concertista i compositor.
 Núm. 739, Julià Duch i Masdeu, empresari.
 Núm. 740, Salvador Ritort i Faus, sacerdot, organista i compositor.
 Núm. 741, Joan Ruiz i Porta, historiador i arxiver.
 Núm. 742, Pau Ventura i Huguet.
 Núm. 743, Josep Gramunt i Subiela, historiador i notari.
 Núm. 744, Ignasi Mallol i Casanovas, artista pintor i professor d'art.
 Núm. 745, Josep M. Miquel i Parellada.
 Núm. 746, Jaume Sabaté i Poblet, canonge i prefecte de la Congregació de la Sang.
 Núm. 747, Buenaventura Hernández i Sanahuja, historiador i arqueòleg.
 Núm. 748, Josep Ametller i Granja, director teatral.
 Núm. 749, Antoni Nogués i Ferré, perit agrònom i publicista.
 Núm. 750, Pere Lloret i Ordeix, alcalde de Tarragona.
 Núm. 751, Plàcid M. de Montoliu i de Sarriera, propietari, politic i alcalde.
 Núm. 753, Eduard Saavedra i Moragas, enginyer de camins i polígraf.
 Núm. 754, Antoni Miquel Duran i Jordà, taxista.
 Núm. 755, Joan Cabeza i Roig, cap de la comparsa de nans.
 Núm. 756, Andreu Aleu i Teixidó, escultor.
 Núm. 757, Isabel Mallafré i Guasch, poetessa.
 Núm. 758, Josep Domènech i Estapà, arquitecte i matemàtic.
 Núm. 759, Joaquim Viver i Ibàñez, industrial confiter.
 Núm. 760, Santiago Vallvé i Pàmies, assegurador.
 Núm. 761, Josep Català i Rufà, concertista i professor.
 Núm. 762, Tomàs Ramon i Abelló, del comerç.
 Núm. 763, Francesc d'Assis Nello i Chacón, advocat i politic.
 Núm. 764, Josep M. Casas i de Müller, poeta i escriptor.
 Núm. 765, Josep Muntané i Garcia, capità de vaixell.
 Núm. 766, Francesc Baixauli i Morales, professor de Belles Arts.
 Núm. 767, Eduard Torroja i Cavallé, investigador i polígraf.
 Núm. 768, Mª Assumpció Pijuan i Ferrer, professora.
 Núm. 770, Martí Marias i Magriñà, empleat de ferrocarrils.
 Núm. 771, Ramon Bonet i Vallverdú, prevere, organista i compositor.
 Núm. 772, Rafael Puig i Valls, enginyer de camins i muntanyes.
 Núm. 773, Domènec Guansé i Salesas, escriptor i novel·lista.
 Núm. 774, Josep M. Ramon de Gavaldà i Cabré, historiador de nàutica.
 Núm. 775, Francesc d'Assis Vidal i Barraquer, cardenal-arquebisbe de Tarragona.
 Núm. 776, Eliseu Sales i Parès, gerent d'empreses.
 Núm. 777, Ferran Voltas i Verdés, funcionari de telecomunicacions.
 Núm. 778, Ricard Opisso i Sala, dibuixant i caricaturista.

Núm. 779, Pau Ricomà i Tutusaus, músic i propietari d'establiment.
Núm. 780, Martí Güell i Brunet, farmacèutic.
Núm. 781, Pere A. Torres i Jordi, polític i dramaturg.
Núm. 783, Macel Riera i Güell, cronista oficial de la Ciutat.
Núm. 784, Maria del Roser Clanxet i Rovira, mestressa de casa.

S-J.R.

1962. PERARNAU, JOSEP: *Teólogo entre Dios y el hombre*. «La Vanguardia» (Barcelona), 31 d'octubre de 1984.

Notes d'un teòleg sobre Joan Baptista Manyà, quan se celebra el centenari del seu naixement, a Gandesa.

E.S.

1963. QUINTANA I MARÍ, ANTONI: «Biografía desapasionada d'Antoni de Martí i Franquès» dins *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*. Excm. Ajuntament de Tarragona. Tarragona, 1985; 47-88.

Malgrat que aquest treball porta el sots-títol «Recull de notes i estudis complementaris», una bona part del seu contingut és deutor de l'*Antoni de Martí i Franquès. Estudi biogràfic i documental* (Barcelona 1935) del propi autor. Cal destacar, però, l'apartat «Una troballa bibliogràfica» en el qual es dona compte que en el volum II de la revista «Diario de los nuevos descubrimientos de todas las ciencias físicas que tienen alguna relación con las diferentes partes del arte de curar», impresa a Madrid, l'any 1793, apareix un «Extracto de una Memoria sobre los sexos y fecundación de las plantas, que el Socio libre D. Antonio de Marti leyó a la Real Academia de Medicina práctica de Barcelona», que no és altra cosa que un resum molt extens de la memòria de Martí sobre els sexes i la fecundació de les plantes, llegida a Barcelona l'any 1791.

S-J.R.

1964. ROIG I QUERALT, FRANCESC: *Exposició-homenatge a l'artista Salvador Martorell*. «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 17 d'agost de 1985.

Petita biografia de l'escultor Salvador Martorell i Oller, nascut a La Canonja el 1895 i mort a Tarragona el 1968.

E.S.

1965. ROIG I QUERALT, FRANCESC: «Perfil humà» dins *Salvador Martorell, escultor. Catàleg...* Centre d'Estudis Canonjins «Ponç de Castellví». La Canonja, 1985.

Breu biografia de l'escultor Salvador Martorell i Oller (La Canonja, 1895-Tarragona, 1968), incorporada al catàleg de l'exposició que el Centre d'Estudis Canonjins «Ponç de Castellví» organitzà l'agost del 1985, a La Canonja.

E.S.

1966. ROIG I QUERALT, FRANCESC: *Salvador Martorell, el «Camió de La Canonja».* «Estímul» (La Canonja), 75 (1985), 5.

Sobre els *hobbies* de l'escultor Salvador Martorell i Oller, nascut a La Canonja: la música «fallera diària» i el ciclisme.

E.S.

1967. ROIG I QUERALT, FRANCESC: *Salvador Martorell, un escultor de perennitat.* «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 15 d'agost de 1985.

Breu biografia de l'escultor Salvador Martorell i Oller (La Canonja, 1895-Tarragona, 1968), escrita en l'avinentsa de la celebració d'una exposició-homenatge a La Canonja.

E.S.

1968. RUIZ LASALA, INOCENCIO: *Don Antonio Palau Dulcet.* «Cuadernos de Aragón» (Zaragoza), 16-17 (1983), 7-10.

Recordatori de Palau i Dulcet.

E.S.

1969. SANTASUSAGNA, JOAQUIM: *Contra els tòpics*, Pròleg de Pere Anguera. Edicions del Centre de Lectura (Col·lecció Assaig, 17). Reus, 1985, 164 pp.

Recull dels articles publicats per Santasusagna a la *Revista del Centre de Lectura* de Reus entre 1926 i 1934, que abasten diversos temes: literatura, teoria política, geografia, muntanyisme, etc. A destacar els titulats «El nostre gran tòpic local» (que aixecà autèntiques butfolles en tractar un tema tabú, la desmitificació dels suposats fills il·lustres de la ciutat); «Nació i estat», i «Paraules als joves», on l'autor fa una bona anàlisi del sentiment polític el 1932, i denuncia el desencís que havia impregnat a major part de la joventut catalana després de prop d'un any d'haver-se proclamat la República. Un apèndix recull sis cartes de Victor Català, elogioses per a l'autor.

A.A.

1970. SANTASUSAGNA, JOAQUIM: *Entre la revolució i la guerra*, Pròleg de Pere Anguera. Edicions del Centre de Lectura (Col·lecció Assaig, 12). Reus, 1983, 79 pp.

Recull d'articles publicats a *Estat Català*, portaveu del partit homònim a Reus, més dos d'inèdits, censurats, on l'autor persisteix en els seus postulats teòrics exposats de forma més contundent per mor de la situació en què s'expressaren. Santasusagna creu que la nació catalana (integrada, segons ell, pels quatre Països Catalans), ve definida per la llengua i la comunitat històrica. En aquests textos s'ocupa també de la solidaritat amb les altres nacions peninsulars, del pancatalanisme i la preocupació per la necessitat de mantenir l'activitat cultural. El llibre s'obre amb un estudi de la concepció i de l'evolució de la consciència nacional en l'obra de Santasusagna, a cura de Pere Anguera.

A.A.

1971. SORIA, MARCO-A. - VIDAL, JULIO: *Centenario del nacimiento de Marcelino Domingo*. «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 5 de desembre de 1984, 16-17.

Els autors, en diàleg amb els descendents de Marcellí Domingo, recorden petits detalls per a una biografia familiar. Notes sobre la mort del polític.

E.S.

1972. SUNYER, MAGÍ: *L'Antoni Isern, el poeta camperol*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 22 (1983), 15-24.

Biografia d'Antoni Isern basada, sobretot, en els records de Puig i Ferrer i Plàcid Vidal.

J.C.B.

1973. SUNYER, MAGÍ: *Cosme Vidal (Josep Aladern-Pere Fort) i el teatre*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 7 (1979), 2-6.

Anàlisi d'aquesta part de la vida i l'obra de Cosme Vidal basada en les obres *Jesús en escena*, *La fi de Serrallonga* i *La monja folla*.

J.C.B.

1974. TORRENS I ALAS, J.M.: *Un alcalde popular*. «El Brugent» (La Riba), 30 (1983), 25-26.

Sobre Josep Martorell, alcalde de La Riba durant la Segona República Espanyola.

E.S.

1975. VALLDOSERA, I.: *Ramon Jaime Ciuró*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 9 (1980), 5-7.

Nota biogràfica sobre el propietari responsable d'alguns dels moderns canvis experimentats pel poble.

J.C.B.

1976. VERNET, J.: «Un treball inèdit d'En Martí i Franquès?» dins *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*. Excm. Ajuntament de Tarragona. Tarragona, 1985; 103-104.

L'autor suposa que la resposta del corregiment de Tarragona al qüestionari model de Francisco de Zamora, servada a la Biblioteca de Palau de Madrid, fou redactada per Antoni Martí i Franquès.

S-J.R.

1977. VIDAL, PLÀCID: *El convencionalisme de la vida* (part inèdita). «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 27 (1984), 8-28.

Fragment de les memòries de Plàcid Vidal que no aparegué en l'edició de 1972, el qual relaciona fets succeïts el 1934 i que, ultra l'autor, implica personatges (citem només els de les nostres contrades) com Josep Aladern, Jaume Aiguader, Maria Domènech, Domènec Guansé, Hortensi Güell, Alfons Maseras, Narcís Oller, Puig i Ferrer, Francesc Recasens, Pere Antoni Jové, Josep Savé, etc.

J.C.B.

1978. XIRINACS, OLGA: «Record de Josep Sentís i Porta» dins *Programa de les Festes de Sant Roc 1985* (Imp. Expressió, Tarragona, 1985).

Extracte de l'article aparegut a «Serra d'Or», 306, març del 1985, on la coneguda poetessa i novel·lista Olga Xirinacs, dona a conèixer la personalitat del compositor i intèrpret Josep Sentís i Porta, nascut a Tarragona el 1890 i mort a París el 1983.

E.S.

CULTURA

1979. BRUGAL I FORTUNY, JOSEP: *Els artistes que han embellit Vilafranca (2)*. «Olerdulae» (Vilafranca del Penedès), 28 (1985), 21.

Dóna compte de tres escultures del reusenc Joan Rebull, que es troben a Vilafranca del Penedès.

E.S.

1980. BUQUERAS I BACH, JOSEP M.: *Arquitectura de Reus. Volum I: Tomb de Ravals*. Pròlegs de Josep Abelló, Alcalde de Reus; Pere Anguera i Jordi Sardà. J.M. Buqueras, Reus, 1985, 158 pp. IHust.

Arquitectura de Reus, vol. I: Tomb de Ravals, pretén d'oferir les notícies biogràfiques i l'anàlisi artística dels edificis que es troben dins el «tomb de ravals», és a dir el barri antic.

El llibre és prologat per l'Alcalde Josep Abelló, l'historiador Pere Anguera, i l'arquitecte Jordi Sardà, i tot fa pensar que cap dels tres no es llegí l'original, ja que les esperances que pot rebre el lector per aquests padrinatges es fonen tot just iniciada la lectura.

En primer lloc, cal denunciar de forma contundent l'afusellament literal (excepte les errades incorporades per qui signa el llibre) de l'esplèndida toponímia inèdita, original de Ramon Amigó, sense que enlloc (tret d'una vaga referència a la bibliografia) hi sigui esmentada. Aquesta usurpació es detecta especialment en les introduccions històriques que justifiquen els noms de cada carrer o plaça. Però no hi ha tan sols aquesta manca absoluta d'ètica professional, sinó que els errors i les absurditats se sobreposen de forma insospitada.

Per exemple, l'estultícia de batejar les cases pel nom del negoci del llogater dels baixos. Així apareixen els insòlits edificis «Butan-Reus», «Pasteleria Pouget», o «Abelló Oxígeno-Linde, S.A.», i com a prova palmària de la inutilitat d'aquesta nomenclatura, l'edifici «Relotgeria Freixas», negoci ja liquidat en el moment d'aparèixer el llibre. Un estrany sentit de l'elegància de l'autor li fa modificar topònims populars força vius, cas de «cal Marquet», que passa a ser «Cal (Marc) Massó», o del popular «Cal Simonet» que es converteix en

«Fonda Simó»; arriba a inventar magnificències inexistents com el «Palau Monguío» quan en realitat l'única relació del cognom amb l'edifici fou l'arquitecte Pau Monguío i Segura, que en féu els plànols, o modifica també la nomenclatura històrica, cas del «Hospital Vell» que esdevé «Antic Hospital».

L'autor, com aquell qui tira els daus enlaire caigui el que caigui, atribueix datacions i estils als diversos edificis comentats. Així, l'edifici núm. 16-18 del carrer Casals, d'evident estructura de fi del segle, el situa al segle XVI; la «casa Pedrol Rius» és qualificada de barroca quan es tracta d'una clara mostra de decoració exterior romàntica. I si es vol una mostra paradigmàtica vegeu els núms. 11-13 i 15 del Raval de Sant Pere, on després d'afirmar que «tenen l'estructura idèntica» les qualifica, respectivament una de noucentista i l'altra de modernista.

S'equivoca o ignora també part de la història dels edificis que pretén descriure, com l'«Hospital vell», del qual no sap que la portalada renaixentista conservada va ser traslladada de lloc, o que l'edifici acollí múltiples entitats polítiques i culturals els segles XIX i XX. Molt més greu és el desconeixement de l'enderroc del *pastitx* bastit a l'entorn de l'antic Castell del Cambrer, i la seva substitució per una construcció de línies funcionals, ja que segons l'autor «el conjunt de l'edifici és d'estil gòtic». O en parlar de l'Ajuntament s'inventa una porxada que mai no ha existit, o afirma, cosa encara més sorprenent que «les dues torres dels cantons van ser construïdes l'any 1712» quan els més llecs saben que l'única torre existent, la del rellotge, fou acabada després de la darrera guerra civil. O en parlar d'*El Círcol*, l'atribució a Domènech i Muntaner de la inexistent decoració. L'edifici de l'antic «Banc de Reus», per ell només el «Banc Central», el qualifica d'«edifici molt antic», quan encara es treballava en la seva construcció el 1878. Atribueix la construcció de l'esplèndid edifici núm. 32 del Raval de Santa Anna als Cuadrada, quan en realitat l'encarregà Antoni Serra i Pàmies. Afirma també que el desaparegut «Teatre Principal» (construït el 1777) fou dissenyat per un ignot i precoç «arquitecte municipal» de l'època. S'equivoca també en la història dels carrers on, per exemple, afirma que el Portal de Sant Domingo —al capdamunt del carrer Monterols— fou enderrocat el 1855, quan ho fou el 1797.

La manca de criteri li fa reproduir un al costat de l'altre, sense cap mena de crítica, dos comentaris totalment divergents sobre el desaparegut *Hotel de Londres*.

L'autor no ha tingut en compte les obres efectuades els darrers anys, i així, en la primera casa descrita, l'Abadia (per ell Casa de l'Abadia, en inútil redundància) oblida que el 1980 s'hi afegí un pis nou. Per altra banda, acompanyada la descripció per pessimes fotografies atribueix elements d'un edifici al del costat, com en els núms. 10 i el 12 del Raval de Jesús. Tot plegat, una absoluta ignorància sobre la ciutat que pretén descriure.

L'autor confon també la terminologia del propi ofici, en denominar esgrafiat a la pintura que simula un balcó (edifici núm. 12 del carrer de la Font), i en múltiples i reiterades atribucions de ferro forjat al que són baranes i reixes de fosa.

El llibre es clou amb un esotèric «índex d'autors» o en barregen en tendra germandat els noms d'historiadors, arquitectes, propietaris, sants, etc. N'hi ha dos més, un de cronològic i un d'estils, que són propis d'una antologia del joc

dels disbarats. I, com a perla final, potser com a reflex de les necessitats de l'autor, es reproduïxen unes elementals definicions dels estils arquitectònics, copiades dels «*Apunts de Català Pràctic*» del diari *Avui*.

Finalment, remarquem l'arbitrari ús dels noms propis que apareixen en un estrany aiguabarreig de llengua catalana i espanyola.

A.A.

1981. COSTAS I JOVÉ, FRANCESC: *Prensa valenca del segle XIX: 3, El tejedor*. «*Quaderns de Vilaniu*» (Valls), 6 (1984), 3-29.

Detallada i interessant història descriptiva d'aquest periòdic publicat entre el 1871 i el 1872 i que es presentava com a «*Organo del centro de sociedades de tejedores a la mano de la nación española*». L'autor hi transcriu extensos fragments dels articles més representatius.

P.A.

1982. MASSÓ, JAUME: «*Les activitats arqueològica i museística de l'Agrupació excursionista de Reus, 1915-1925*», a *Miscel·lània en homenatge a Salvador Vilaseca i Anguera*. Reus, 1985; 9-19.

Notícia molt breu sobre les tasques de recerca arqueològica i la creació del museu de l'AER, embrió de l'actual museu municipal. Amb algunes aportacions inèdites, l'interès del treball es ressent de l'absència de notes a peu de pàgina.

P.A.

1983. MORANT I CLANXET, JORDI: *Iconografia de Santa Tecla. Goigs i gravats*. Indústries Gràfiques Gabriel Gibert. «*Pau de les Postals*» 1. Tarragona, 1982.

Recull de les estampacions dels goigs dedicats a Santa Tecla, Patrona de Tarragona. Especial recensió dels gravats i la iconografia de la Santa.

R.R.

1984. PEDRET, J. A. - VALLESPÍ, E. - VENTURA, S.: *El teatre, una tradició*. «*L'Ullal*» (Benifalset), 4 (1984), 7-9.

Petita història de les representacions teatrals a Benifalset des del 1943.

E.S.

1985. *La Prioral, una joia que cal salvar*. Museu comarcal i d'arqueologia Salvador Vilaseca, Reus, 1985, 79 ps. il.

Catàleg de l'exposició homònima. Un breu text, basat essencialment en la bibliografia ja coneguda, interessant sobretot per l'abundant documentació gràfica: plànols i iconografia antiga i moderna, amb algunes mostres inèdites o poc conegudes.

P.A.

1986. T.F.C.: *Apuntes para la historia del Delta. La Cultura en el Delta. (II). La Biblioteca. «Desaigüe»* (Deltebre), 48 (1985), 12.

Els inicis de la biblioteca instal·lada al local del *Sindicat* —avui, Cafè de la Cambra Agrària— de La Cava, amb la col·laboració del Sr. Enric Bayerri, de Tortosa, l'any 1948. Resenya de les activitats culturals i de l'edició d'«Antena» —el primer exemplar sortí per Nadal del 1951—, revista local que tingué dos anys de vida.

E.S.

DEMOGRAFIA

1987. ANÒNIM: *Padrón exacto de feligreses de La Riba. Año 1886*. «El Brugent» (La Riba), 30 (1983), 14-19.

Còpia extreta d'un llibre manuscrit pel rector Antoni Dalmau que se serva a l'Arxiu parroquial de La Riba. Aquell any hi ha censades a la parròquia 1.108 persones, inclosos els pàrvuls. El padró parroquial ve donat per carrers. S'hi relacionen també els molins o masos fora del poble, tenint en compte l'«arreglo» de l'any 1886.

E.S.

1988. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Algunes consideracions sobre la població alcoverenca del primer quart del segle XVIII*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 23 (1983), 14-31.

A partir d'un document poc habitual, una relació de persones, cases i animals d'Alcover de l'any 1723, l'autor intenta aprofundir en la demografia de l'època tot comparant aquelles dades amb les que propicien altres censos generals (1708, 1717, 1718 i 1719), llibres de baptismes, cadastres i altres documents. La tesi de partida consisteix en posar en dubte totes les dades, puix són molts els elements que en provocaven la distorsió (evasió fiscal, represàlies...). A partir d'aquí, elabora una hipòtesi sobre l'evolució de la població alcoverenca durant i després de la guerra de Successió. Conclou que la guerra degué produir un descens mínim d'un 16,1 % d'habitants, que considera —comparant-lo amb altres— molt important. Altres dades aportades per aquest treball són l'estructura poblacional per edats, els llinatges alcoverencs i llur freqüència, l'estructura laboral, econòmica i estamental, etc.

S-J.R.

1989. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Una carta sobre les conseqüències de la guerra de Successió*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 21 (1983), 24-25.

Transcripció i comentari d'una carta datada el 1715 en què el sindic d'Alcover, per deslliurar-se de determinades càrregues econòmiques, relata les conseqüències demogràfiques de la guerra tot just acabada.

R.R.

1990. GORT, EZEQUIEL: «El Camp entre 1321 i 1358: una proposta demogràfica», dins *Miscel·lània en homenatge a Salvador Vilaseca i Anguera*, Reus, 1985, 43-53.

Estudi comparatiu sobre l'evolució demogràfica de pobles del Camp, a partir de dades ja divulgades. Part de l'article havia ja estat publicat a la revista *Xàldiga*.

P.A.

1991. MANENT, ALBERT: *El procés de despoblació a l'antic nucli de la Mussara*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 101-115.

El treball constitueix una de les primeres aportacions puntuals per a seguir el despoblament dels indrets més depauperats de la geografia catalana. Manent reconstrueix les formes de vida a la Mussara i les causes de l'emigració, i presenta després una relació de les cases del poble i dels masos del terme, i alhora, del nom dels últims estadants, el seu nombre, el seu lligam amb la propietat (amos, mitgers...), l'any de partença i el lloc de destí.

P.A.

1992. MORENO ALMARCEGUI, ANTONIO; SOLER SERRATOSA, JOAN; FUENTES ROBLES, FRANCISCO: «Introducción al estudio socio-demográfico de Cataluña mediante el censo de Floridablanca (1787)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 23-38.

Treball d'aproximació a una externa anàlisi de les valuoses dades del cens del 1787. Hi ha taxes corresponents a les comarques tarragonines relatives als següents punts:

- matrimoni i celibat,
- nupcialitat i creixement de la població,
- migracions i taxes de masculinitat,
- nupcialitat i estructura socio-professional,
- nupcialitat i poblament.

Amb l'ajut de gran quantitat de mapes i gràfics es pot esbrinar el comportament de les diferents regions del Principat. Dintre les comarques tarragonines, destaca la important dinàmica del Camp de Tarragona. Aquí l'enlairament econòmic provoca un augment de la immigració, de les densitats de població i de totes les dades demogràfiques en general.

J.M.T.

1993. SANTAMARIA SERRA, JOSEP M.: *Riudoms en el cens de 1920*. «L'om» (Riudoms), 171 (1983), 27.

Breu estudi demogràfic del cens de Riudoms, de l'any 1920. L'autor no diu on es troba dipositat el cens (Arxiu Històric Municipal de Riudoms) i en referir que la població riudomenca davallà entre els anys 1910 al 1920, oblidà els efectes de l'epidèmia de grip de l'any 1918.

J-R.C.

1994. TOUS, JORDI: *La població reusenca a inicis del segle XX*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 79-89.

Estudi detallat, amb diversos quadres, de l'estat i les incidències demogràfiques a Reus l'any 1901.

P.A.

1995. VARGAS GONZÁLEZ, ALEJANDRO: «Los gitanos en la Catalunya del siglo XVII. El Censo de 1746», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 91-99.

Després d'una breu anàlisi de la situació d'aquest grup social, ètnic i cultural a l'Espanya moderna, es passa a l'estudi de la seva realitat en terres catalanes.

Les comarques tarragonines són representades puntualment en totes les referències obtingudes del cens del 1746. Aquell any n'hi havia 184 al Corregiment de Tarragona i només 54 al de Tortosa. Amb molta diferència, eren les que comptaven amb un poblament gitano més alt. Destacaven els nuclis de Reus (64), Tarragona (40) i Cambrils (26).

L'estructura del clan és de fàcil observació. Junt a elevats percentatges de famílies extenses, hi ha una concentració de famílies amb els mateixos cognoms: Ximénez, Ernández, Carbonell, Malla, ... L'autor acaba una anàlisi global de les xifres de diversos corregiments i amb uns memorials presentats a les autoritats. Aquesta situació es mantingué durant la segona meitat del segle XVII, a partir del qual s'accelerà la seva integració en el conjunt de la societat i de les activitats productives.

J.M.T.

ECONOMIA I SOCIETAT

1996. ANDRÉS ROBLES, FERNANDO; BENÍTEZ SÁNCHEZ-BLANCO, RAFAEL: «Distribución social y formas de transmisión de la propiedad desde los libros «cabreos» catalanes. Aproximación metodológica (el ejemplo del Tarragonés: Salomó, 1594-1762)», dins *Actes del Primer Congrès d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 233-244.

Aquesta comunicació tracta de la utilització dels capbreus com a font per a l'estudi de les formes de transmissió de la propietat, a l'Antic Règim. També s'intenta fer una valoració de les seves possibilitats en l'anàlisi de la distribució de la propietat.

Els objectius són: demostrar l'existència a Catalunya de capbreus «complets» a nivell d'informació, buscar exemples que permetin seguir el règim de transmissió per damunt dels 150 anys i tractar per ordinador tota la informació.

Es va escollir Salomó per les possibilitats d'obtenir documentació referida a quasi 170 anys i pels seus trets econòmics a nivell comparatiu amb indrets del País Valencià. El domini senyorial és compartit per un noble i pel priorat benedictí de Sta. Mª de Banyeres. Cada capbreu és, alhora, una declaració de vassallatge.

Els objectius i la metodologia són els següents:

1. Distribució social de la propietat i de la seva evolució.
2. Tipus de transmissions.
3. Intervalls entre transmissions.

Es va utilitzar la tècnica del buidat de tots els capbreus, amb fitxa de cada propietat.

Els resultats fan referència documentada als diferents aspectes històrics, absoluts, evolutius, comparatius, etc., dels objectius esmentats. La informació relativa concretament a Salomó es troba agrupada en les quatre darreres pàgines d'aquest assaig de metodologia històrica. Fan referència a l'evolució de la propietat i dels propietaris, la seva distribució social, la cronologia, les comparacions i els intervalls entre transmissions.

J.M.T.

1997. ANDREU, JORDI: *La decadència dels gremis reusencs a la fi de l'antic règim*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 47-60.

Treball important, per la informació i per la interpretació, sobre el moment final dels gremis reusencs, que visqueren la seva caiguda després del seu zenit, a finals del segle XVIII, víctimes de les contradiccions provocades per les transformacions econòmico-socials. La fallida dels gremis fou propiciada pels atacs que aquests rebren dels dirigents de la burgesia comercial.

P.A.

1998. ANGUERA, PERE: *L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Reus. Actes de les 7enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*. «Escola i Estat» (Perpinyà), Eumo editorial, Vic, 1985; 179-290.

Article que ressegueix, per primera vegada, el funcionament intern i les activitats de la Comissió Delegada de Reus, de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i que representà la més important temptativa d'oferir una alternativa docent nacional catalana enfront de l'ensenyament oficial espanyol.

A.A.

1999. ANGUERA, PERE: *Breu notícia d'ateneus reusencs vuitcentistes*. Taula de Cultura popular «El Llamp», Reus, 1985. Quaderns de treball/Història. 16 pp.

Notes que ofereixen una primera notícia sobre alguns dels ateneus més destacats apareguts al llarg del segle XIX, i especialment en la seva segona meitat, a Reus. S'informa breument sobre el disseny fundacional i l'evolució de les següents societats: «Sociedad de amigos/El Liceo» (1938), «Fomento de la instrucción» (1841), «Casino reusense» (1850), «La filarmonica» (anterior a 1860), «El Liceo instructivo» (a. 1862), «La joven literaria» (1862), «El Alba» (1862), «Ateneo artistico y literario» (a. 1863), «La joven instructiva» (a. 1864), «Casino industrial» (1866), «Sociedad de Bellas Artes» (1866), «La esmeralda» (a. 1868), i «La artesana» (1868).

A.A.

2000. ANGUERA, PERE: *Del comerç de la pesca salada a Catalunya a finals de l'Àntic Règim*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 27-45.

Estudi de la correspondència conservada del comerciant reusenc de pesca salada Antoni Buxó, que abasta el període del 1793 al 1814. Conté informació del comerç i els preus de la sardina, tonyina, congre, bacallà, i cigrons, alhora que sobre el funcionament de la companyia. L'autor esbossa unes primeres hipòtesis sobre el comerç d'aquest aliments durant el canvi dels segles XVIII al XIX, quan aquesta pesca representava un dels queviures bàsics de subsistència per a amplis sectors de les classes menys afavorides de la societat.

A.A.

2001. ANGUERA, PERE: *La colla de ca l'Aladern*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 3 (1978), 2-7.

Article en què es comenta l'activitat i ideologia de l'anomenat grup modernista de Reus, capitanejat per l'alcoverenc Cosme Vidal (Josep Aladern).

J.C.B.

2002. ANGUERA, PERE: *Nacionalisme i qüestió social a la premsa finisecular del Camp de Tarragona*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 7 (1985), 53-65.

Estudi de la primera premsa publicada a Reus amb la pretensió de ser el portaveu del corrent ideològic que s'autodefinia com a catalanista. Les publicacions consultades, que cobreixen part de l'arc de 1885 fins a 1917 són: *La Veu del Camp*, *Lo Somatent*, *Bulletí de la Lliga Catalanista de Reus*, *Pàtria Nova*, i *Catalunya Nació*. L'autor observa, al llarg de la cinquantena d'anys que abracen les revistes buidades, una consolidació, alhora que una clarificació de la ideologia nacionalista, que va deixant al llarg del camí bona part del seu jacobinisme inicial.

A.A.

2003. ARNAVAT, ALBERT: *Aportació a la història del moviment obrer a Catalunya: El Sindicalisme a Reus (1914-1915)*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 8 (1985), 59-61.

Síntesi de la tesi de llicenciatura de l'autor, centrada en l'anàlisi del moviment obrer i de les lluites sindicals el 1914 i el 1915 a Reus.

P.A.

2004. ARNAVAT, ALBERT: *Classe contra classe. El conflicte social de 1915 a Reus*. Edicions del Centre de Lectura, 1985, Reus (II Premi d'Investigació Antoni Pedrol i Rius, 1984). 226 ps. Pròleg de Pere Anguera.

L'obra, guardonada amb el II Premi d'Investigació Antoni Pedrol i Rius, l'any 1984, constitueix el nucli central de la Tesi de Llicenciatura d'Albert Arnavat. Primer treball d'una certa extensió, doncs, d'aquest jove historiador, que aporta, a partir d'un tema com és la història de la classe obrera, poc treballat en l'àmbit de la història local, un aire de renovació dins de la historiografia reusenca, no donada excessivament a plantejar-se preguntes sobre el seu passat que vagin més enllà de l'exaltació reusenquista o que qüestionin l'unanimitat ciutadà.

Albert Arnavat, com ell mateix remarca, centra el seu treball en la descripció i l'anàlisi de l'enfrontament entre la burgesia i el proletariat a Reus, del març a l'octubre del 1915. L'inici del conflicte es presenta com el resultat de l'encadenament d'un seguit d'elements heterogenis: increment del cost de la vida i crisi de treball a partir de l'inici de la I Guerra Mundial, reactivació dels negocis des de finals del 1914, fet que no millora les condicions de vida i de treball dels obrers, i que representa, en canvi, un augment de l'explotació laboral, una onada de conflictivitat en demanda de treball i contra l'augment de preus que dona lloc a mobilitzacions de les societats obreres reusenques.

Després de passar revista a la situació del moviment obrer organitzat i els seus antecedents, Albert Arnavat remarca, d'una banda, les successives etapes d'un conflicte, cada cop més generalitzat, mentre, de l'altra, assenyala les relacions entre aquest enfrontament local entre burgesia i treballadors i la dinàmica del moviment obrer organitzat, a Catalunya, caracteritzada per l'enfrontament entre socialistes i anarco-sindicalistes pel control dels sindicats i del moviment obrer.

J.A.

2005. ARNAVAT, ALBERT: *La vaga de «La sedera reusense» del 1914*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 91-99.

Descripció positivista de la vaga i el seu ressò a la premsa local, que completa altres treballs de l'autor.

P.A.

2006. ARRANZ, MANUEL: «Demanda estatal i activitat econòmica a Catalunya sota els primers Borbons (1714-1808)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya II*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 259-265.

Dades sobre la construcció de la residència de la família March, de Reus, a la barcelonesa Rambla de Santa Mònica (1775-1781).

J.M.T.

2007. ARTACHO LABRADOR, NIEVES: *Cambio de mentalidad en la génesis de la Restauración: La burguesía tarraconense ante el nuevo régimen (1874-1875)*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 8 (1985), 83-85.

Sintesi de la tesi de llicenciatura de l'autora, centrada en l'anàlisi del canvi d'orientació ideològica de sectors de la burgesia en els moments inicials de la Restauració.

A.A.

2008. BADOSA I COLL, ELISA: «La indústria rural a Catalunya a finals del s. XVIII», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 345-349.

Estudi realitzat a partir de les informacions detallades de les demarcacions de la seva autoritat, que els alcaldes i corregidors devien deixar als seus successors segons Reial Cèdula del 1783.

Hi ha interessants referències a l'artesanat i a la fabricació d'aiguardent a Montblanc. Aquest producte era enviat a Reus per a la seva ulterior exportació. La ciutat de Tortosa també hi era present, per raó de la seva activitat comercial per l'Ebre com a punt d'arribada de produccions d'Aragó i del País Basc. Els petits llauïts canalitzaven una forta activitat en direcció al port dels Alfacs. La fabricació de vaixells i una munió de petites indústries completaven el panorama tortosí.

L'aiguardent i els elevats guanys derivats del comerç impedièren l'establiment d'indústries en aquestes dues localitats tarraconines.

J.M.T.

2009. BRINGUÉ I PORTELLA, JOSEP: «Breus reflexions sobre els béns comunals a la Catalunya Moderna», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 165-175.

Comunicació que intenta aclarir alguns punts sobre la consideració històrica d'aquests béns. L'autor analitza les causes del confusionisme que n'envolta la situació al llarg dels segles.

Per a fer-ne una anàlisi detallada, l'autor compta amb la relació «del repartimiento del catastro y demás contribuciones del año 1746». La riquesa comunal representa a Catalunya el 22,6 % del total dels impostos cadastrals pagats. Els corregiments de Tarragona, Girona, Lleida, Tortosa i Vic n'aporten la major part.

A continuació es fa una exposició de la situació catalana i dels diferents conceptes que componen aquest tipus de propietat. Les comarques tarraconines compten amb una participació elevada per aquest concepte en el conjunt de Catalunya. Els dos corregiments aporten un 30 per cent del total del «valimiento», i unes xifres que s'acosten al mig milió de rals.

Deixant a part la ciutat de Barcelona, per damunt dels 10.000 rals hi ha 27 nuclis, dels quals 9 són tarragonins: Reus, Tarragona, Tortosa, Valls, Cambrils, La Selva del Camp, Ulldecona, Vila-seca i Xerta. Destaquen Reus (62.096), Tarragona (61.679) i Tortosa (45.950).

J.M.T.

2010. BUGUES I VILLAR, JOAN CARLES: *Política, Sociedad y Economía durante el Bienio Progresista: Tarragona (1854-56)*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 8 (1985), 79-81.

Síntesi de la tesi de llicenciatura de l'autor, centrada en el Bienni Progresista a Tarragona.

A.A.

2011. CÀNOVES, GEMMA - SAURÍ, DAVID: *La recuperació recent d'un conreu tradicional: el cas de l'arròs al Delta de l'Ebre*. «Documents d'Anàlisi Geogràfica» (Bellaterra), 36 (1984), 25-46.

Con el cultivo del arroz se había iniciado la colonización del Delta de l'Ebre; y en 1960-1970 considerables porciones de terreno hasta entonces dedicadas a la gramínea, se destinan a los cereales, forrajes y huerta. Pero en 1970-1980, con el abaratamiento del coste de producción y cierta alza en el precio de venta en mercado, la progresiva salinidad de ciertas superficies y la puesta en explotación de nuevas tierras, se ha vuelto al cultivo tradicional, o cuando menos, se ha variado la tendencia de los años anteriores, disminuyendo cereales y forrajes y aumentando la superficie de huerta; la cada vez más alejada ejecución total de diversos proyectos de saneamiento hidráulico o al menos, su lenta realización también habrá influido.

Se perfila, pues, *huerta y arroz*, como binomio característico de la zona: respecto al tamaño de las explotaciones, las de menor superficie se dedican a huerta y las mayores, al arroz. La huerta puede asegurar rentas mayores pero aleatorias mientras que el arroz proporciona menores ingresos, aunque más seguros.

El trabajo procede de la memoria de licenciatura de los autores *La evolución del sector agrario en el Baix Ebre y Montsià, a través de los cambios en los cultivos, 1970-1980*, presentada en diciembre de 1983 en la Universitat Autònoma de Barcelona.

Interesante estudio aunque de reducida secuencia temporal: entendemos que las continuas fluctuaciones en los proyectos de futuro para la zona produzcan consecuencias como las que observan los autores.

E.S.

2012. CASTELLS I CALZADA, NARCÍS: «Els moviments migratoris en la Catalunya Moderna: el cas de la immigració envers la ciutat de Girona (1473-1576)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 65-74.

Comunicació centrada en l'estudi d'un important corrent immigratori amb destí a la ciutat de Girona durant els segles xv i xvi. Volem assenyalar la puntual referència en el text, de notes, material gràfic, les xifres, percentatges i puntualitzacions d'interès demogràfic relacionades amb les comarques tarra-gonines. Les 13 famílies immigrades procedents de les nostres terres quasi van representar l'1 per cent de totes les registrades.

J.M.T.

2013. CILLERUELO UZQUIZA, Mª ANTONIA: «Ennoblecimiento de Cataluña en el siglo XVIII (1700-1808)» dins *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya II*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 1984; 233-241.

Anàlisi de les concessions de títols nobiliaris a Catalunya durant el set-cents i fins a la Guerra del Francès. Es fa referència als vin-t-quatre privilegis de noblesa —un noble, set cavallers i disset ciutadans honorats de Barcelona— concedits del 1795 al 1805 per tal de sufragar les obres del port de Tarragona.

S-J.R.

2014. CURTO SOLÉ, ANNA M.; LAMBEA ROSELLÓ, CÈLIA: *Estudi del cadastre de Riudoms de l'any 1785*. «L'om» (Riudoms), 188 (1984), 21.

Notes extretes del cadastre referents al conreu que existia aleshores a Riudoms, especialment la vinya.

J-R.C.

2015. DUCH I PLANA, MONTSERRAT: *L'educació en el medi rural durant la restauració: Constantí, 1874-1924*. «Estudis de Constantí» (Constantí), 1 (1985), 47-56.

Una nova aportació al coneixement de l'estat real de les possibilitats educatives al món rural català, més enllà dels tòpics oficials o dels resums de formadors elaborats a les capitals. Duch hi demostra la ja coneguda prepotència en el control dels organismes de gestió econòmico-ideològics del clergat i dels sectors prepotents de la societat: professions liberals i propietaris, és a dir, aquells que no necessitaven acollir-se als organismes que regien, fet que pot explicar el perquè de la migradesa de l'escola a nivell econòmic, la seva pre-

carietat física o la permanent atenció prioritària a l'educació religiosa, com també la seva concepció competitiva. Cal remarcar que el 1898 encara es parla de «deficiencias por la falta de comprensión en los niños del castellano» o el 1896 de la necessitat que a l'escola «no se curse otra lengua que la castellana».

P.A.

2016. DURAN PUJOL, MONTSERRAT: *L'evolució de l'ingrés senyorial a Catalunya (1500-1799)*. «Recerques» (Barcelona), 17 (1985), 7-42.

Interessant edició d'una part de tesi doctoral. Convé destacar que dona a conèixer els drets senyorials percebuts per l'orde de Sant Joan de Jerusalem, a Selma i Vallmoll, entre 1554 i 1792 (ps. 37-39), com també les entrades pels arrendaments de l'Espluga de Francolí, Constantí, Selma i Vallmoll, Cabra, Passanant, Biure del Gaià, Renau, Conesa, Pineda-Barenys, Valls, Alcover, Cambrils, Riudoms i el Priorat de la Conca de Barberà, entre 1511 i 1800 (ps. 41-42).

P.A.

2017. FERNÁNDEZ DÍAZ, ROBERTO; MARTÍNEZ SHAW, CARLOS: «La gente de mar en la Cataluña del XVIII», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 553-567.

Estudi detallat i precís sobre la població activa i el nombre d'embarcacions dedicades a servir les àrees d'actuació de l'economia marítima catalana del segle XVIII. La «Matrícula de Mar» és la principal font d'aquest treball de registre. Les dades sobre població activa marítima i embarcacions de les comarques tarragonines es distribueixen entre Tarragona, Tortosa, Torredembarra, Altafulla, Cambrils, Vila-seca, Cubelles, Mont-roig, Creixell, Tamarit, Cunit i Calafell, de forma decreixent.

J.M.T.

2018. FERNÁNDEZ DE PINEDO, E.: *Els ingressos de la hisenda reial a Catalunya (1717-1779)*. «Recerques» (Barcelona), 17 (1985), 125-139.

A l'apèndix publica la recaptació del dret de la bolla a Tortosa i Reus, el 1745 (p. 134) i de les rendes generals a Salou (la primera després de Barcelona), Torredembarra, Cambrils, Tarragona, Tortosa i Reus, també el 1745 (p. 135).

P.A.

2019. FERNÁNDEZ VALLÈS, Mª JOSEP: *125 anys d'aventura*. «Montserè» (Cervera), 45 (1985).

Sobre el projecte de ferrocarril de Cervera a Pons (1886) que el 1919 es reorientarà com a línia de Ponts a Tàrrrega passant per Cervera, Santa Coloma de Queralt i Valls.

E.S.

2020. FERRAN MARQUÈS, TERESA i FORTUNY GOLORONS, DOLORS: *Estudi d'una unitat d'explotació, de producció i de consum: «La closa»*. «Estudis de Constantí» (Constantí), 1 (1985), 63-75.

Treball de sociologia amb aportacions interessants, tot i que contra el parer de les autores és més creïble que sigui la conformació de la finca la que ha donat nom a la partida que presideix, i no a l'inrevés. S'hi suggereix i explica el sistema d'explotació; tanmateix, hom hi troba a faltar dades concretes com l'extensió total de la finca o dels espais dedicats a cada conreu.

P.A.

2021. FRANQUÈS I SANS, JOSEP: *Preufetaires: La Colla*. «Estudis de Constantí» (Constantí), 1 (1985), 57-62.

Aportació al coneixement d'una original cooperativa de treball de dedicació ambivalent (camp i construcció), producte de l'empenta imaginativa d'un grup d'obres esquerrans per a superar les limitacions econòmiques de la postguerra; activa des del 1945 als anys 60, i que arribà a provocar comentaris positius de «Ràdio Pirinaica».

P.A.

2022. GAVALDÀ I TORRENTS, ANTONI: *El pensament cenetista dins el context agrari català des de la dictadura primoriverista fins a la guerra dels Tres Anys a l'Alt Camp. L'exemple de Pere Segarra*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 8 (1985), 71-74.

Síntesi de la tesi de llicenciatura de l'autor, centrada en l'estudi de la ideologia llibertària camperola a l'Alt Camp, exemplificada en el pensament de l'anarcosindicalista vallenc Pere Segarra.

A.A.

2023. GRAU I FOLCH, JOSEP J. - SORRIBES I MONTSERRAT, JESÚS: *L'economia del Baix Ebre*, 2 vols. I: *Estructura i dinàmica socio-econòmica*. II: *Els antecedents històrics*. Barcelona, 1985.

Darrer títol de la col·lecció «Catalunya Comarcal», publicada per la Caixa d'Estalvis de Catalunya, que n'ha editat ja quinze, per cert sense cap mena de numeració, la qual cosa dificulta la seva ordenació. Constitueix una novetat el fet que l'obra tingui dos volums.

El primer, precedit d'un pròleg/guia del catedràtic Frederic Mayor, segueix el clàssic esquema de la col·lecció i tracta, després d'una introducció metodològica, del medi natural, la població, els sectors productius, l'estructura social, l'urbanisme... Tanquen el volum unes conclusions, certament puntuals, i una completa relació bibliogràfica.

El segon constitueix una mena de complement històric del primer, i ens ofereix un estudi de la població, l'economia, la societat i el comerç, del segle XII fins gairebé als nostres dies. S'hi ha afegit, a més, un darrer capítol sobre l'organització del territori, l'element humà i l'estructura político-administrativa. Finalment, també hi ha unes conclusions i una relació bibliogràfica.

Cal lloar l'esforç realitzat pels autors i tot l'equip de col·laboradors per oferir aquesta obra, informativa més que no pas d'anàlisi, tal i com ja s'explica a la introducció i donat el caràcter de la col·lecció on s'insereix i la manca de monografies i treballs d'investigació sobre les terres de l'Ebre. Així, pretén esdevenir una eina de treball que desfaci moltes de les inexactituds actuals, però sempre oberta a nous estudis sobre aquestes terres, que pateixen de moltes mancances, però mai de falta de fonts documentals.

L.P.

2024. LLOVET, JOAQUIM: «La Catalunya marítima a la segona meitat del segle XVIII. La revista de matricules de Luiz Muñoz de Guzmán (1786)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 711-720.

Totes les persones relacionades amb el mar per raó de la seva ocupació eren afectades pel sistema de la matrícula de mar. L'objectiu d'aquesta institució reguladora era assegurar un contingent apte per a la navegació i susceptible de cobrir les dotacions de les naus reials. Els avantatges eren també importants.

En aquesta comunicació, la província de marina de Tarragona i les subdelegacions de Torredembarra, Altafulla, Reus, Vila-seca i Cambrils i la de Tortosa són repetidament esmentades en parlar dels matriculats, llurs oficis, les embarcacions enregistrades (392 a Tarragona i 38 a Tortosa) i els seus trets significatius. També hi ha breus referències a ports, muntanyes, boscos, pesca, i apèndixs locals al Reglament de Matricules. Es posa de manifest el pes dels matriculats i les seves activitats a les comarques tarragonines.

J.M.T.

2025. MARISTANY, CARLES: *Les botigues del blat de la llavor del Priorat d'Escaladei als segles XVII-XVIII*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 17-25.

Article ben interessant sobre la funció de la botiga de blat de la Morera, que actuava com a prestamista de llavor per als pagesos. Dissortadament la font utilitzada no conté en cap moment el preu de cotització del producte, amb tot, permet seguir l'evolució declinant del conreu cerealístic.

P.A.

2026. MARISTANY I TIÓ, CARLES: «Els preus del blat a la Baronia d'Escornalbou entre el 1578 i el 1652», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 221-226.

Una aportació més al coneixement de l'economia del Camp de Tarragona durant l'època moderna, emmarcada en el Departament d'Història Moderna de la nostra Facultat.

L'autor compta amb els «Llibres de la Botiga» de Riudecanyes i d'altres fonts auxiliars d'aquest indret i de Vilanova d'Escornalbou. Fa una breu anàlisi del funcionament de la botiga. Es diferenciava d'altres establiments comunals més remuneradors i, per tant, més protegits amb privatives.

Les compres de blat destinades a la botiga es reparteixen per totes les comarques tarragonines. L'estudi de les sèries de preus compta, així, amb interessant material. La relació entre preus i cicles de producció és total. Els acaaparadors i els qui havien d'adquirir el blat amb el pagament ajornat eren dues mostres ben diferents de la realitat del proveïment. Les collites escasses i la Guerra dels Segadors van marcar els preus més alts.

Un sòlid suport gràfic sobre el tema completa aquesta comunicació, que junt amb d'altres estudis de preus sobre vins, aiguardents, fruits secs, cereals, etc., poden significar l'inici d'una interessant i desconeguda línia d'investigació a les nostres terres.

J.M.T.

2027. MEIJIDE PARDO, ANTONIO: *La penetración económica catalana en el puerto gallego de Mugaros (1760-1830)*. «Pedralbes» (Barcelona), 4 (1984), 7-38.

Estudi del flux de mariners i traficants catalans a la població de Mugaros —a la riba esquerra de la ria ferrolana— per tal de dedicar-se a la pesca i a la venda de vins i aiguardents del Principat. Del 1760 al 1830 s'establiren a Mugaros un total de 81 catalans, dos dels quals —Rafael Guasch i Francesc Plana— eren naturals d'Altafulla.

S-J.R.

2028. MUÑOZ MELGAR, RAFAEL: «Una aportación al estudio del comercio catalán a finales del siglo XVIII: "La fábrica de sabó dels senyors Cortadellas y Satorras de Calaf"», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 321-332.

Aquesta comunicació forma part de la tesi de llicenciatura del seu autor. Fou presentada el setembre del 1985, en una trilogia que constitueix el primer intent seriós i important d'investigació de la Companyia d'Aragó. Aquesta línia d'investigació s'inclou entre els diversos objectius del Departament d'Història Moderna de Tarragona.

La fàbrica de sabó era una part dels negocis dels Cortadellas i Satorras. Hi ha una breu introducció referida a aquesta companyia. Els dos socis de la «fàbrica de sabó» són Josep Cortadellas, de Calaf, i Francesc Satorras, de Tarragona.

Hi ha unes notes dedicades al funcionament inicial de la instal·lació. La comercialització del sabó es fa per Sitges, punt de distribució. Hi ha expedicions a Tarragona. Trobem una anàlisi de la incidència econòmica de la fàbrica en la seva zona d'influència i en el desenvolupament agrari, industrial i comercial del Principat.

Un interessant mapa indica l'àrea d'influència de la fàbrica de sabó. Altres materials il·lustratius es refereixen al moviment de les vendes, el seu valor, la producció i els preus del sabó.

J.M.T.

2029. PÉREZ HERVÁS, JESÚS; GUILLAMÓN ÁLVAREZ, FRANCISCO: «El comercio catalano-francés en la segunda mitad del siglo XVIII: el informe Vallejo, 1767», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 731-738.

El 1767 es va donar a totes les duanes espanyoles una Ordre de la Direcció General de Rendes per tal d'informar-les del proveïment dels vaixells francesos. L'informe Vallejo tracta d'una «Relacion de los capitanes franceses que llegaron a los puertos de este Principado en el año 1766, con expresion de los generos que desembarcaron y de los que cargaron en los mismos puertos para extraer». Els ports de Salou i Torredembarra hi són presents.

Les dades fan referència al nom dels capitans francesos, als gèneres i fruits desembarcats, al valor de les mercaderies desembarcades i als drets satisfets. El mateix succeeix amb la quantitat de mercaderia embarcada. Algunes errades d'edició fan que no es trobi tota la informació del manuscrit original en aquesta comunicació. Les xifres generals, a nivell del Principat, permeten veure com Salou i Torredembarra ocupen els llocs tercer i quart, respectivament, quant a importacions, darrera de Barcelona i Mataró. Pel que fa a exportacions, Tortosa figura al segon lloc del Principat.

J.M.T.

2030. PÉREZ PICAZO, M. T.; LEMEUNIER, GUY: «Comercio y comerciantes catalanes en la crisis del Antiguo Régimen murciano (1770-1845)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984, 747-755.

Relació entre l'evolució econòmica catalana de la segona meitat del segle XVIII, amb la lògica necessitat de mercat per als principals productes, i la presència de comerciants i productes de Reus, Valls i Tarragona, pel que fa a les nostres comarques, en terres de Múrcia.

J.M.T.

2031. PIJUAN DOMÈNECH, Mª ROSA: «La factoria barcelonesa de la Companyia d'Aragó; dades sobre els arrendaments de drets senyorials (1783-1801)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 771-777.

El treball de Rosa Pijoan s'emmarca en les investigacions dedicades a la Companyia d'Aragó. Forma part d'una tesi de llicenciatura presentada el setembre del 1985, i s'engloba en una línia d'investigació del Departament d'Història Moderna de Tarragona. L'objecte de la investigació no coincideix pròpiament amb les comarques tarragonines, però la documentació sobre aquesta companyia constitueix el nucli del fons comercial de l'Arxiu Històric de Tarragona.

La factoria de Barcelona, amb les de Calaf i Reus, és un dels punts neuràlgics de la Companyia. La seva intensa activitat arriba també a l'arrendament de drets senyorials, que és l'objecte d'aquesta comunicació. Pel que fa a Tarragona, només hi ha breus referències econòmiques a l'arrendament de la carlania de Montblanc.

L'important suport gràfic i estadístic present als treballs de A. Berga i R. Muñoz es repeteix en aquest cas. És una demostració de la conjunció del treball individual i en equip.

J.M.T.

2032. PRATS, JOSEP M^a: *Aproximació a la política educativa del CADCI. Un sindicat catalanista: 1904-1912*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 7 (1985), 77-89.

Notes sobre el pla educatiu del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, des de la seva fundació fins al 1912.

A.A.

2033. PULIDO BUENO, ILDEFONSO: «Algunas notas sobre la aportación de la comarca onubense al abastecimiento agrario de Cataluña, 1694-1726», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984, 507-511.

Algunes escriptures notariais anomenades «tornaguías», consultades per l'autor, fan referència a trameses entre Huelva i ports catalans. Pot mencionar-se l'arribada de productes agraris d'aquells indrets als ports tarragonins de Tarragona i Torredembarra.

J.M.T.

2034. RECASENS, JOSEP: *Vida inquieta. Combat per un socialisme català*. Centre de Lectura i Editorial Empúries, Barcelona, 1985. (Edició i notes de Pere Anguera i Albert Arnavat). 168 ps. Nota prèvia, de Pere Anguera.

L'edició de les memòries del dirigent socialista reusenc, Josep Recasens i Mercadé (1883-1954), escrites l'any 1943, són una aportació fonamental al coneixement, tant de la història reusenca del segle XX com de la història del socialisme català. Redactades gairebé amb l'únic recurs de la memòria de l'autor, tota vegada que la major part de la documentació aplegada per Recasens al llarg de la seva vida fou destruïda durant el saqueig de la seva casa de Reus per part dels «nacionals», aquestes memòries compten amb una edició exemplar portada a terme per Pere Anguera i Albert Arnavat, els quals han incorporat al text nombroses i aclaridores notes a peu de pàgina, on es donen referències sobre els periòdics i les revistes citats per l'autor, com també breus biografies sobre els personatges locals que apareixen esmentats al llarg del text i que, contràriament, ens haguessin passat pel davant entre el desconeixement i l'apatia. Això i les explicacions que situen en el marc de la història local alguns fets esmentats per Recasens, són especialment d'agrair.

Les memòries, que de vegades poden sorprendre desagradablement el lector pel seu to personalista i autolaudatori, i per les crítiques punxants i generalitzades de la major part de personatges que hi apareixen, s'estructuren en blocs temàtics. Només un breu capítol inicial dedicat als anys de la infància i l'adolescència s'escapa comprensiblement d'aquesta norma. En el segon dels capítols, dedicat a les «Activitats literàries i periodístiques», Recasens recorda cronològicament les seves col·laboracions en publicacions com *Pandemonium*, *Foment*, *Lo Somatent*, *Reus*, *Revista del Centre de Lectura*, *Foc Nou* i altres. Força interessants pel punt de vista que aporten sobre l'activitat cultural de la ciutat són els records dels Jocs Florals i, especialment, els que fan referència al Centre de Lectura, del qual Recasens fou directiu, i participà activament el 1908 en l'elaboració del seu nou reglament i en la creació de seccions que havien de formar la nova estructura de l'entitat; com també estigué al capdavant de la secció d'Estudis Socials.

El tercer capítol, igualment força breu, és dedicat als records de la «Vida de família i vida de negocis». Hi ha referències interessants al Banc de Catalunya —al qual estava vinculat a través del seus germans Eduard i Fran-

cesc— i a la seva crisi. A això s'afegeixen els records sobre la seva trajectòria professional, primer com a meritori d'una casa de comerç, viatjant després, comissionista ja vinculat als negocis de son germà Eduard i, finalment, empresari, com a gerent de La Industrial Algodonera.

Els dos darrers capítols, els més extensos i també els que ens proporcionen una informació de major interès, són els dedicats a les seves activitats polítiques. En el primer, «Vida socialista», Recasens passa revista a les seves activitats fins al 1918, any en què es fa càrrec de La Industrial Algodonera, activitats que comença dins de l'Associació de Dependents de Comerç (encara influenciat per l'anarquisme), i participa activament en la lluita dels dependents per fer acomplir la llei del descans dominical del 1904 als botiguers reusencs. Lluita que donà pas a la fundació de l'Agrupació Socialista el 1905, de la qual en Recasens fou escollit secretari el 1907 i president el 1910. Bona part del capítol és dedicat a «La Justícia Social», creada el novembre del 1909 i dirigida des del primer moment per ell, amb referències a l'evolució del periòdic, la seva difusió i els continguts. Recorda les seves activitats com a orador i propagandista en l'expansió del socialisme per Reus i la seva comarca; com a dirigent socialista que participà en diversos congressos del PSOE; com a combatent polític amb les diverses forces locals (possibilistes, catalanistes, lerrouxistes), i com a lluitador sindical en els enfrontaments amb els anarquistes o en diversos conflictes obrers.

El segon capítol dedicat a les activitats polítiques, «Segona època d'activitats socialistes», reprèn el fil de la lluita política arran de la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera. Recasens participà activament en el procés de fusió entre la Federació Socialista Catalana (del PSOE), de la qual fou escollit president el juny del 1932, i la Unió Socialista de Catalunya. Llevat d'aquests breus moments en què ocupà un càrrec de responsabilitat nacional, la seva vida política es desenvolupà a les comarques meridionals de Catalunya; fins a la fi de la guerra participà activament en la vida política local i comarcal, en les diverses eleccions republicanes i a l'Ajuntament com a membre de la minoria socialista, activitats que no li van impedir de discrepar del procés d'unificació entre socialistes i comunistes que portà a la creació del PSUC. Les memòries acaben amb una mena d'epíleg, «Fulls d'un dietari», on de manera cronològica es descriuen les experiències de l'autor des de la fi de la guerra a Catalunya fins al març del 1943, incloent-hi les esperances fixades inicialment en la victòria dels «nacionals», el desencís que sent davant la repressió i el seu pas per la presó fins que és alliberat el 20 de juny del 1941.

J.A.

2035. ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J.: *Altafulla i les desamortitzacions vuitcentistes*. «Estudis Altafullencs» (Altafulla), 9 (1985), 81-88.

Consideració dels efectes de les desamortitzacions del segle XIX a Altafulla. L'autor conclou que els béns del clergat i de propis al terme altafullenc eren poc importants i que de les propietats incorporades a l'Estat —un corral, quatre cases i quasi nou jornals— només foren venudes tres de les quatre finques rústiques, dues de les quatre cases i el corral.

R.C.

2036. ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J.: *Les desamortitzacions vuitcentistes i Torredembarra*. «Recull de Treballs» (Torredembarra), 2 (1984), 27-34.

Exposició dels béns de beneficència, clergat i propis ubicats al terme torredembarrenc i incorporats a l'Estat com a resultat de les lleis desamortitzadores. Totes les finques afectades —dinou— foren venudes i anaren a parar a mans de vuit compradors dels quals només un —Ramon Miràs— residia a la vila. S'estableix que el pes de Torredembarra dins del conjunt de la desamortització a les comarques meridionals de Catalunya, és petit.

R.C.

2037. SANTAMARIA I SERRA, JOSEP M.: *Riudoms en temps del Beat Bonaventura Gran*. «L'om» (Riudoms), 179 (1983), 20.

Visió superficial i lleugera de l'economia i societat del moment a través dels llibres de valies del 1620 i 1672, servats a l'Arxiu Històric Municipal de Riudoms.

J-R.C.

2038. SANTAMARIA I SERRA, JOSEP M.: *La situació agrícola de Riudoms*. «L'om» (Riudoms), 194 (1985), 26.

Pinzellada breu però interessant de l'agricultura riudomenca actual.

J-R.C.

2039. SOLÉ I SABATÉ, JOSEP M.: *El cost humà de la guerra civil: metodologia per a la recerca*. «L'Avenç» (Barcelona), 80 (1985), 26-30.

Dins d'aquest article i concretament en l'apartat *Morts al front*, es fa referència, emprant dades de l'enquesta efectuada per Albert Manent, dels soldats de les comarques del Camp de Tarragona i el Priorat, morts al front. Les xifres aportades corresponen a Vila-rodonà, l'Aleixar, Botarell, Capafonts, Riudecols, Vilanova d'Escornalbou, Cornudella de Montsant, Gratallops, Marçà i Altafulla. De la darrera població, crida l'atenció de l'autor la seva baixa contribució en sang per tal com «només» 4 altafullencs moriren al front —el 5,8 per mil dels habitants, enfront del 19,5 de l'Aleixar, el 13,4 de Botarell, el 38,6 de Capafonts, el 23,6 de Riudecols, el 13,7 de Vilanova, el 14,6 de Cornudella, el 23,7 de Gratallops i el 20,6 de Marçà— i, a més, «cap veí del poble va morir represaliat ni durant la guerra ni durant la postguerra»; s'ha de dir, però, que les forces franquistes, quan ocuparen la vila, afusellaren un veí d'ideologia esquerrana.

S-J.R.

2040. VICEDO I RIUS, ENRIC: «La qüestió ramadera a l'Urgell i al Segrià durant el segle XVIII», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 351-359.

Investigació sobre la importància de la ramaderia en aquella zona i dintre el conjunt agrari català. En allò que pertoca a les nostres comarques, ens interessa l'estudi dedicat al mercat de les mules i a l'economia de Verdú. Hi ha una relació dels llocs de procedència dels compradors de mules que acudien a les fires d'aquell nucli. Els pobles tarragonins hi són freqüents al llarg dels anys, com també la competència de la fira de Prades i els plets amb el Monestir de Poblet.

J.M.T.

2041. VIDAL PLA, JORDI: «Els dominis jurisdiccionals a la Catalunya moderna: estudi de fonts i assaig cartogràfic» dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya II*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 339-347.

L'autor planteja la possibilitat d'elaborar la cartografia jurisdiccional de Catalunya per a l'època moderna. En mostra un exemple, el Penedès, com a primer pas en aquesta tasca general.

Els municipis tarragonins del Baix Penedès i d'altres propers hi són presents amb dades sobre identificació, tipus de jurisdicció, límits, poblacions, tipus de feus reials i observacions vàries.

J.M.T.

ETNOGRAFIA

2042. AGUADÉ I SORDÉ, JAUME: *La Festa votada de sant Roc a Vilabella. Un estudi del còlera morbo asiàtic de l'any 1885*. Vilabella, 1985.

Opuscle editat amb motiu del centenari de la festa votada a sant Roc a Vilabella (1885-1985).

El professor Aguadé, bon coneixedor y estudiós de la història local, divideix el treball en quatre capítols; en els dos primers presenta una breu història de la pesta els segles passats i la lluita dels homes per a fer-li front, com també l'origen i l'evolució del còlera morbo asiàtic i el rebroll de la pesta el 1885 i la seva incidència als pobles del Camp de Tarragona. Al tercer capítol, l'estudi se centra en el còlera a Vilabella, les quarentenes, el vot del poble i l'erradicació de la malaltia. L'últim, fa referència a la primera festa dedicada a sant Roc i a la seva continuïtat.

Completa el llibret una introducció que situa Vilabella a l'any 1885 i una conclusió de la qual s'extreu la significació de la festa pels vilabellencs. Un apèndix documental força interessant, les notes al text aporten a la publicació un valor testimonial i alhora històric remarcable.

M.R.

2043. ANÒNIM: *El cànem*. «Sis Focs» (La Masó), 12 (1984), 19.

Sobre el cultiu —formes i mètode— del cànem a La Masó, entre 1900 i 1920.

E.S.

- 2043 bis. BANÚS VALLVERDÚ, LLUÍS: *Jocs i divertiments de la gent meruda* (1). «Sis Focs» (La Masó), 14 (1985), 5.

Records de la infantesa de l'autor entorn del ball, el cinema, les pedregades i també de jocs al poble de La Masó.

E.S.

2044. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Dos treballs desapareguts*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 18 (1982), 10-12.

Mitjançant una entrevista a Carme Isern, aproximació als oficis d'espardenyer i teixidora al molí d'Alcover.

J.C.B.

2045. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Josep Pàmias i Altès (el Pep de Tasà)*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 12 (1980), 8-11.

Entrevista centrada a l'antiga indústria terrissera d'Alcover.

J.C.B.

2046. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Marges de pedra seca*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 21 (1983), 9-10.

Entrevista a Frederic Cavallé, antic margener.

J.C.B.

2047. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Menjar i beure a la muntanya*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 24 (1983), 10-13.

En una entrevista a Pilar Vilalta es recuperen menjars i altres particularitats gastronòmiques tradicionals.

J.C.B.

2048. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Pau Ramon Isern*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 15 (1981), 8-11.

Entrevista en què es parla, sobretot, de la caça i de tot allò que s'hi relaciona i que avui s'ha perdut.

J.C.B.

2049. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Sebastià Ferrando i Mort*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 10 (1980), 6-10.

Conversa amb aquest personatge que gira al voltant de les carboneres, les barraques i la guerra d'Àfrica.

J.C.B.

2050. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *El sembrat i les batudes*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 19 (1982), 7-10.

Mitjançant una entrevista a Joan Roca Camps, es fa relació de com es feien i disposaven les eres, el funcionament de la batuda, etc.

J.C.B.

2051. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Els últims llops a les nostres contrades*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 23 (1983), 10-13.

Entrevista a Salvador Rius sobre la vida als masos de les nostres serres i el perill dels llops.

J.C.B.

2052. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *La vida als masos de la muntanya*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 26 (1984), 7-10.

Entrevista a Teresa Musté en què relata la vida en alguns masos d'Alcover i Mont-ral a principis de segle, amb les seves festes, etc.

J.C.B.

2053. BERGADÀ, ÀNGEL: *La devoció a la Mare de Déu dels Torrents en el transcurs de la història*. «Vimbodi» (Vimbodi), 22 (1985), 33-40.

Text íntegre de la conferència que llegí, el dia 25 de febrer del 1984, Mn. Àngel Bergadà i Escrivà, plebà de Montblanc, antic rector de Vimbodi, autor del llibre «Vimbodi. Estudi històric, sociològic i religiós», dins la commemoració dels 500 anys de la Troballa de la Mare de Déu dels Torrents, acte celebrat al Teatre del Foment Municipal de Cultura de Vimbodi.

R.R.

2054. BERTOMEU I MERCÉ, JOSEP: *Del nostre poble i la nostra gent... el passat*. «Desaigües» (Deltebre), 44 (1984), 18-19.

La feina de «limpiar» la xarxa de «tubs» i «desaigües» de l'arrossal al Delta de l'Ebre (anar als «estalls»), anys enrera quan encara no hi havia màquines retroexcavadores.

E.S.

2055. BERTRÁN, JORDI: *Els cercolets i les gitanes*. «Diario Español de Tarragona», 21 de setembre de 1985, pàg. XI.

Orígens, figures i personatges d'aquests balls de Tarragona.

E.S.

2056. BERTRAN LUENGO, JORDI - BLAY BOQUÉ, JOSEP: *Els balls parlats a Alcover. El poble viu la festa al carrer*. Centre d'Estudis Alcoverencs. Alcover, 1984, 78 ps.

Els autors han fet, amb aquesta obra, una exhaustiva tasca de recerca de totes les referències a balls parlats, tant escrites com orals. L'inventari, que recull nou títols, els permet no tan sols fer la descripció de cadascun, sinó aprofundir en llurs trets i en la seva evolució històrica.

Les fonts d'investigació són poques. Malgrat tot, els autors, alhora que constanten que en el segle passat eren plat corrent de les festes, observen com comptaven amb poc interès municipal (fins al punt que el 1880 es prohibí el de Serrallonga). A principis del segle actual s'extingeixen i només el 1942, com a excepció, se'n tornen a fer.

J.C.B.

2057. *La captiva del rei moro*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 18 (1982), 35-36.

Llegenda sobre l'origen del riu Glorieta, relacionada amb la presència àrab a les nostres terres, en la qual s'esmenten l'Albiol, els Garidells i la torre de la Mora.

J.C.B.

2058. CARNICER I TORRENT, JOAN: *Vint anys de Caramelles amb l'orfeó «Nous Rebrot»*. «La Tartrana» (Altafulla), 27 (1984), 41-52.

Aquest treball, malgrat el títol, no es redueix als darrers vint anys de caramelles a la vila d'Altafulla, per tal com recorda les actuacions de les corals vuitcentistes «El Ruiseñor» i «Coral de Sant Antoni», i considera, ja dins del segle actual, l'impuls donat per Mn. Francesc Sanromà.

El text és enriquit per deu fotografies i dues reproduccions dels programes de les actuacions de les caramelles, dels anys 1965 i 1966, com també per la relació de les peces interpretades en les cantades del diumenge de pasqua, de l'any 1965 fins al 1984.

S-J.R.

2059. CATALÀ I ROCA, PERE: *Quelcom més sobre «Les Forces d'Hèrcules»*. «Cultura» (Valls), 443 (1985), 7-8.

Búsqueda del origen «dels castells» a partir de documents que mencionan «Les Forces d'Hèrcules».

A.S.

2060. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Boles, motxes i titracs*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 12 (1980), 4-7.

Reconstrucció lingüística, etnogràfica i tècnica d'un joc (el de les boles) que ja s'ha perdut en els carrers d'Alcover.

F.X.R.

2061. CAVALLÉ, JOAN: *Un formulari de medicina màgico-religiosa*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 18 (1982), 33-34.

Transcripció i comentari d'un formulari del segle passat.

F.X.R.

2062. CAVALLÉ, JOAN: *Goigs de les Virtuts*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 26 (1984), 24-28.

Inventari, tipologia i interpretació dels goigs de Nostra Senyora de les Virtuts.

S-J.R.

2063. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Josepa Brunet i Pàmies*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 11 (1980), 6-7.

En forma de col·loqui es recullen diversos records, d'entre els quals destaquen algunes cançons populars.

S-J.R.

2064. *La conquesta de l'Albiol*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 25 (1984), 38.

Llegenda sobre aquest esdeveniment, transmesa oralment fins a l'actualitat.

J.C.B.

2065. CONSELL DE REDACCIÓ: *La Festa Major de Sant Jaume, anys entrera*. «L'om» (Riudoms), 199 (1985), 25.

Comparació de les festes majors d'estiu, en el passat i les actuals, especialment pel que fa als actes culturals i esportius.

J.R.C.

2066. D.: *Les Forces d'Hèrcules i els Falcons*. «Cultura» (Valls), 443 (1985), 8-9.

Características y diferencias entre «les Forces d'Hèrcules», «els Falcons» y «els Castells». Se planteja la hipòtesis del posible antecedente chino «dels castells» a través de «les Forces d'Hèrcules» venecianes, y se menciona el origen centro europeo «dels Falcons» con su posterior desarrollo en Catalunya.

A.S.

2067. DOLCET, MARIA: *Costums de primers de segle*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 25 (1984), 5-6.

Recull de costums de caràcter religiós, relacionats amb els rituals de la primera comunió, tots sants, etc.

J.C.B.

2068. DOLCET, MARIA: *Oficis d'abans*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 26 (1984), 5-6.

Referències a oficis que tingueren importància a Alcover, tals com els derivats dels filats i teixits, fonedor, barrinador, etc.

J.C.B.

2069. *Festes de primavera. Sant Jordi - Cançons de ronda - Maig*. Ajuntament de Reus (Quaderns de divulgació cultural, 5), Reus, 1985, 16 ps. il. s.n.

Opuscle que recull dos articles. «Sant Jordi i el drac», de Salvador Palomar i Abadia (ps. 1-9), d'informació general sobre la llegenda i la festa de sant Jordi a Catalunya, basat principalment en els treballs de J. Amades, que segueix de prop i cita llargament. La part més interessant és la dedicada a l'explicació de la celebració de la festa a Albarca, amb un treball de camp inèdit. El segon «Les cançons de ronda: esbargiment i cohesió d'un grup» (ps. 10-14), de Gabriel Ferré i Puig, recull i comenta diverses cançons de ronda recollides al Baix Camp el 1983. Amb «Costums del mes de maig», escrit anònim i breu, clou el volum.

P.A.

2070. FIGUERAS, M. TERESA: *El Carnaval de l'any 1927*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 23 (1983), 8-9.

Segons memòria local, el Carnaval d'aquest any fou el més sonat, perquè les dues societats —el Cercle d'Amics i el Sindicat de Pagesos— es van unir per organitzar-lo.

J.C.B.

2071. FIGUERAS I JOVÉ, M. TERESA: *L'elaboració casolana del vi*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 20 (1982), 7-8.

Breu article en què s'expliquen els diversos passos seguits en l'elaboració de vi pels pagesos alcoverencs fins no fa gaires dècades.

J.C.B.

2072. FIGUERAS, M. TERESA: *Els formiguers*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 23 (1983), 7-8.

Breu recordança sobre aquest procediment d'adob agrícola que, segons que s'hi manifesta, es mantingué fins als anys 48-50.

J.C.B.

2073. FORGAS BERDET, ESTHER: *La cultura del vi en les dites populars*. «L'om» (Riudoms), 204 (1985), 29.

Recull de vuitanta-sis parèmies extretes de la cultura popular, relacionades amb la vinya i el vi, i classificades en grans apartats: plantar una vinya, els treballs a la vinya, la verema, els estris de veremar, fer el vi, el vi al celler i el vi a la taverna.

Aquesta selecció pertany a la tesi doctoral de l'autora, titulada: «Ensayo de reconstrucción paremiológica de cultura popular: los ciclos del pan y del vino en las paremias hispanas», presentada l'any 1982 a la Universitat de Barcelona.

J.-R.C.

2074. FRANQUÈS GIL, MONTSE i ALEJANDRE DUCH, MAR: *Alguna nota sobre els renoms de Constantí*. «Estudis de Constantí» (Constantí), 1 (1985), 77-83.

Presentació de la llista de renoms del poble amb una proposta esquemàtica d'interpretació. Les autores prometen una segona part amb l'estudi desenvolupat de la funció social i dels elements ideològics que representen els renoms de Constantí.

P.A.

2075. GABARDÓS I CATALÀ, TERESA: *Apunts sobre l'ofici de boter*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 21 (1983), 15-23.

Breu història d'aquest ofici, en relació a la importància de la vinya. Sobre-tot, se centra en una família de boters installada a Alcover el s. XIX i que ha arribat fins a l'actualitat. El treball conté un inventari lèxic i algunes informacions sobre la construcció d'una bóta i una portadora.

J.C.B.

2076. GARCIA I FOLCH, JOSEP: *Cultius desapareguts. El cànem, una de les plantes que ja no es cultiven*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 5 (1979), 26.

Reconstrucció del procés de conreu del cànem i de la seva circumstància.

J.C.B.

2077. GARCIA SEGARRA, FRANCESC D'ASSÍS: *Els gegants del Cos del Bou*. «L'Esperidió» (Tarragona), 1 (1985).

Notes històriques sobre els gegants del Cos del Bou, tema que l'autor havia tractat anteriorment. Conté alguna dada inèdita.

E.S.

2078. GAVALDÀ I TORRENTS, ANTONI: *Els artifexs del setmanari cenetista de guerra «Acció Sindical». Valls (1936-1939). Corollari lingüístic*. «Cultura» (Valls), 445 (1985), 14-20.

Anàlisi de la problemàtica de la llengua i la etnia en la societat vallense, de este període, a partir del estudio minucioso de una semanario local y de sus colaboradores más representativos.

A.S.

2079. GORT, EZEQUIEL - PALOMAR, SALVADOR: *Pirates i bandolers. Una aproximació des de la història i el folklore*. Ajuntament de Reus (Quaderns de divulgació cultural, sèrie història, 2), Reus, 1985, 27 ps. s.n.

Treball de divulgació, basat en la bibliografia ja coneguda; ressegueix, amb caràcter força exhaustiu, les notícies de les actuacions dels pirates i dels bandolers al Baix Camp fins al segle XVI. La segona part analitza la incidència de moros, pirates i bandolers en les danses i balls parlats comarcals. Els autors cauen en l'error, ja tòpic, d'atribuir a Pau Font de Rubinat els dibuixos sobre les danses reusenques del segle XIX.

P.A.

2080. GRAU VERDÚ, ANTONI: *Els renoms de Vallmoll al llarg del segle XVII*. «Quaderns de Vilaniu» (Valls), 7 (1985), 19-25.

Estudi tipològic dels renoms de Vallmoll al segle XVII. L'autor n'analitza la freqüència i intenta, en algunes ocasions, de trobar-ne l'origen i donar-ne una explicació racional.

P.A.

2081. GUASCH I VERNET, ANTONI: *El ball de bastons, una tradició innata a la vila ducal*. «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 8 de setembre de 1985, 15.

Algunes dades històriques sobre el ball de bastons a Montblanc.

E.S.

2082. LUTOSAL: *Escudella barrejada de refranys, adagis i proverbis* (2on. i últim). «L'om» (Riudoms), 169 (1983).

Dites populars sobre diversos temes i sense comentaris, recollides al poble.

J-R.C.

2083. LUTOSAL: *Festes que feren història*. «L'om» (Riudoms), 170 (1983), 21.

Record de la festa de les «Danses», una mena de Carnaval, organitzada l'any 1929 per la Cooperativa Agrícola del carrer Major. No s'hi precisa ni el mes ni el dia de la solemnitat.

J-R.C.

2084. LUTOSAL: *Mig segle d'una processó (1934-1984)*. «L'om» (Riudoms), 184 (1984), 18-19.

Rememoració i explicació dels nou passos de la processó del Divendres Sant, cremats el juliol de 1936.

J-R.C.

2085. LUTOSAL: «*El ralé*» i la «*viceversa*». «L'om» (Riudoms), 195 (1985), pàg. 27.

Article pòstum que conta anècdotes desenfadades sobre quan s'anava i es venia de Reus en tartana, a començaments d'aquest segle.

J-R.C.

2086. MILLÁN, LL.: *Josep Huertas Morián. La vida marinera a Sant Carles de la Ràpita a començaments de segle*. «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 312 (1985), 12-14.

Transcripció de textos escrits en su dia por Josep Huertas Morián que hacen referencia a la vida marinera de Sant Carles de la Ràpita. Se titulan «El mollet», «El tio Cisco», «El pràctic», «La flota local de transporte», etc. Tambièn, una pequeña biografia de Francesc Navarro Gasparín, práctico del puerto, nombrado en 1890.

L.D.

2087. MORANT I CLANXET, JORDI: *Els antics nadals*. «Diario Español» (Tarragona), extra de Nadal 1984.

Escrit divulgatiu de pessebres i dels pessebristes antics, les representacions dels pastorets, concerts musicals i d'altres.

R.R.

2088. MORANT I CLANXET, JORDI: *Les Caramelles*. «Butlletí del Centre de Colles Sardanistes» (Tarragona), abril 1985.

Resum històric de les caramelles, ascendència i tradició, des dels primers cants dels goigs a la Mare de Déu del Món. Les caramelles i els cants de Pasqua. L'escrit dedica un apartat a la tradició tarragonina a través de les agrupacions corals, especialment l'Àncora que compleix els 125 anys.

F.X.R.

2089. MORANT I CLANXET, JORDI: *El pessebre vivent dintre el Nadal*. «Diario Español» (Tarragona), extra de Nadal 1984.

Escrit evocador amb notes d'organització i d'història de les representacions del Pessebre Vivent de la Pobla de Montornès.

S-J.R.

2090. MORANT I CLANXET, JORDI: *Record a la diada del Corpus*. «Diario Español» (Tarragona), 12 de juny de 1985.

Article divulgatiu dels aspectes culturals i populars a través de les cobles i els goigs.

R.R.

2091. MORANT I CLANXET, JORDI: *Recordant una exposició nadalenca del 1928*. «Diario Español» (Tarragona), extra de Nadal 1982.

Els primers anys de l'Associació Pessebrista i les exposicions que es muntaven, de temàtica nadalenca. Record a diversos artistes pessebristes locals.

F.X.R.

2092. NOLLA, ADELA; ESTHER PRATS i ANTONI ROS: *Carnaval 1978/1984*. Ajuntament de Reus. Reus, 1985. 44 ps. il.

Sota el lema del subtítol, «El retorn dels carnavals a Reus», s'apleguen les entrevistes amb S. Palomar, M. Vallès, J. Pascual, D. Solé, A. Zaragoza, LACOCA (agrupació de colles de carnaval), J. Amenós i A. Borrell. És, penso, la mostra més clara d'allò que no ha de ser la història oral. Les aportacions de tipus informatiu són molt escasses, i les de tipus analític, inconsistents, sinó clarament inexactes. Heus-ne aquí dues mostres paradigmàtiques: D. Solé, declara: «mentre hi hagi reusencs no és perdrà el Carnaval» o l'afirmació d'A. Zaragoza: «sóc de l'opinió que el Carnaval estava prohibit per nosaltres mateixos (...)». També es deia que no es podia parlar ni llegir en català, quan de llibres en català n'hi ha hagut sempre. De vegades penso que les coses ens les prohibim nosaltres». L'únic salvable del pamflet és la crònica-pròleg: «Carnaval i contestació, un resum a tall de pròleg».

P.A.

2093. PALAU RAFECAS, SALVADOR («Galo»): *Breus mots sobre la dansa colomina 1750-1825*. «La Segarra» (Santa Coloma de Queralt), 70 (1985), 21.

Datos extraídos del Arxiu Parroquial de Sta. Coloma relacionados con la danza. Tal expresión cultural, durante este periodo, va ligada a fiestas de acción de gracias por lluvias o fin de epidemias.

A.S.

2094. PALOMAR ABADIA, SALVADOR: *El carnaval urbà (Reus 1859-1919)*. Agrupació de colles del Carnaval i Carrutxa, Reus (Calaceit), Gràfiques del Matarranya, Reus, 1985, 58 p.n., il.

L'opuscle reproduceix els textos que acompanyaven l'exposició muntada al Centre de Lectura amb motiu dels carnestoltes. Després d'un breu repàs sintètic i global dels carnivals antics i usuals a Reus fins al 1859 —que l'autor tipifica com a exponents del carnaval rural—, Palomar analitza amb més detall l'evolució de les festes de carnestoltes entre 1859 i 1919, dates que emmarquen el carnaval urbà, el qual, d'acord amb la seva tipologia, comporta una diversificació de les festes, festes que prenen, a més, un tarannà d'élite. Palomar dóna la tipologia del que considera els grans carnivals, i en data 17 en el període estudiat; més endavant fa la crònica detallada del de 1893, el darrer dels grans carnivals del segle XIX. El treball, força interessant, forneix nombroses dades inèdites sobre la forma de diversió dels reusencs pretèrits. Cal però, plantejar-se dues consideracions sobre la cronologia proppassada. En primer lloc, l'autor afirma que l'inici dels carnivals urbans s'ha de situar el 1859, per ser aquest el primer any en què arriba el Carnestoltes: no fóra més lògic creure que això n'és la conseqüència i no la causa? és a dir, que si realment és el primer any en què arriba no és perquè ja s'havia transformat profundament l'antic carnaval? I per altra banda, si el 1859 es comencen a datar els grans carnivals, ¿no pot ser a causa que el juliol d'aquell any surt el «Diario de Reus», i que, per tant, a partir dels celebrats el 1860 en pot donar la crònica detallada, cosa que abans no es podia produir?

P.A.

2095. PERELLÓ, J.: *Jocs d'ahir*. «La Foig» (Garcia), 1 (1984), 27-28.

Jocs tradicionals a Garcia (Ribera d'Ebre): patacons, el terreny, la gepa, la taba, a boles, la xarranca, la corretja.

E.S.

2096. PONS I PENA, JOSEP: *Del Valls que ja és història. Les antigues cobles dels Pasforets vells (una altra via d'expressió popular?)*. «Cultura» (Valls), 445 (1985), 27-30.

Coplas populares sobre acontecimientos o vida cotidiana en Valls y comentarios de los mismos.

A.S.

2097. SALGADO LATORRE, JOSEP: «Oraciones curativas, curadores y otros» dins A.A. V.V. *Treballs Canongins 1985*. Centre d'Estudis Canongins «Ponç de Castellví», La Canonja, 1985; 245-266.

Pequeño repertorio de oraciones curativas para determinadas enfermedades al uso en La Canonja (Tarragonès). Han contribuido con sus aportaciones varios vecinos de la población: Antoni Llombart, Antonia Xatruch, Antonia Bruned y María Pilar Sierra. El autor no cita la edad de los deponentes.

E.S.

2098. SÁNCHEZ REAL, JOSÉ: *El drac de Tarragona*. «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 21 de setembre de 1985, pàg. VII.

Notas sobre la utilización del «drac» festivo, que en Tarragona se remonta al s. xv.

E.S.

2099. SANCHO, JOAN-JOSEP: *17 de Gener, Festa de Sant Antoni*. «Alcanar» (Alcanar), 92 (1985), 14 i 15.

Comentarios de carácter general sobre las actividades festivas que los pueblos del Montsià organizaban durante la festividad de San Antonio Abad, con particular referencia a los de Alcanar, merece destacarse, la representación de la obra teatral «La Barraca o les temptacions de Sant Antoni», cuyo último año de representación lo fue en 1944, se citan las personas que intervenían así como los personajes que representaban.

F.G.

2100. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *L'art religiós a les vies públiques de Valls*. «Cultura» (Valls), 443 (1985), 19-20.

A partir de las imágenes religiosas que han existido o que todavía se conservan en las calles de Valls, el autor hace un estudio de la devoción que los vallenses sentían por ellas y las manifestaciones religiosas que les dedicaban. Completa este artículo un cuadro en el que consta la calle, el santo y el año en que se construyó.

A.S.

2101. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *La festa del Corpus a Valls (s. XIV-XV)*. *Aportació històrica*. «Cultura» (Valls), 441 (1985), 14-16.

Basant-se en documents custodiats a l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona i a l'Arxiu Històric Municipal de Valls, Gabriel Secall tracta de donar diverses dades sobre la festa del Corpus a Valls, i presenta la fotografia d'un document datat el 1320, en el qual ja es menciona la pràctica de la processó del Corpus —ja esmentada per l'erudit vallenc Fidel de Moragas i Rodes—, segons consta en uns testaments de l'època.

En aquest interessant treball, avalat per quasi una vintena de cites arxivístiques, Secall destaca la presència i la intervenció de la població en aquests tipus de manifestacions religioses: l'engalanament de les vies públiques per on passava la processó, la col·laboració dels joglars, i entre d'altres elements, les escenificacions del coneguts quadres simbòlics representant escenes i personatges bíblics.

R.R.

2102. TRILLA, JORDI: *Jocs dels iaïos*. «L'Ullal» (Benifallet), 6 (1985), 15-16.

Sobre el «Joc de boles», «Joc de corda», «La Fona» y «El Marro», de tradicional raigambre en la població.

A.S.

2103. TRILLA, J.: *Els jocs dels iaïos*. «L'Ullal» (Benifallet), 4 (1984), 16.

Sobre els jocs «Al bolit» i «Les casetes» a Benifallet.

E.S.

2104. VENTURA I SOLÉ, DANIEL: *Comentaris a un article i a un dibuix de tema casteller*. «L'Esperidió» (Tarragona), 2 (1985), 9-11.

Apuntes y comentarios sobre el origen e historia «dels castells» actuals, a partir de un artículo de J. Prieto Saugue, publicado en el Diario Español el 21 de octubre de 1951.

A.S.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

2105. *Aproximació a la bibliografia de Plàcid Vidal*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 14 (1981), 31-33.

Completa bibliografia, pel que fa als llibres (també inclou els textos inèdits), amb indicacions sobre les col·laboracions a la premsa.

J.C.B.

2106. BEATO, FRANCESC - MASSÓ, JAUME: *Les Muntanyes de Prades, el Montsant i Serra la Llana (Assaig per a una bibliografia excursionista)*. «Muntanya» (Barcelona), 737 (1985), 293-306.

Repertori bibliogràfic que recull 387 entrades per ordre alfabètic d'autors, dividit en quatre grans apartats: bibliografia general, les Muntanyes de Prades, el Montsant, Serra La Llana. Hi ha un índex de matèries. Molts dels títols enregistrats són d'utilitat per als historiadors.

E.S.

2107. CARRION I CUBELLS, JOAN JOSEP: *Fons documentals referents a Riudoms, servats a l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona*. «Lo Floç» (Riudoms), 64 (1985), 4.

Breu explicació d'alguns dels conceptes: Protocol, Inventari, Testament i Capítols Matrimonials. Segueix una còpia dels noms dels notaris que apareixen als volums, com també la cronologia descrita a l'Inventari dels Fons Documentals de l'Arxiu Històric de Tarragona.

J.C.

2108. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *El fons d'aigües de l'Arxiu Municipal d'Alcover*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 24 (1983), 25-27.

Inventari d'un fons que remunta alguns documents al s. XIV i que conté valuos material de caràcter econòmic, com diverses ordinacions del s. XVII, els repartiments d'aigües de les comunitats (des del s. XVI), etc.

R.R.

2109. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *El fons alcoverenc de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 26 (1984), 29-30.

Nota històrica sobre la formació d'aquest fons i relació de principals documents que conté.

F.X.R.

2110. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Josep Aladern i «Lo Camp de Tarragona»*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 24 (1983), 28-31.

J. Aladern collaborà, des de Barcelona, en el setmanari tarragoní esmentat. En aquest article se'n fa el buidat i s'afegeix un dels textos, el més directament ideològic, que connecta l'autor amb un cert regeneracionisme.

F.X.R.

2111. CONSELL DE REDACCIÓ: (*Història de les publicacions escrites riudomenques?*). «L'om» (Riudoms), 200 suplement (1985), 24 pàgs.

Recull incomplet de les publicacions que han existit a Riudoms al llarg de la història: «La Unió Agrícola», òrgan de la «Comisió de defensa de la Agricultura de la província de Tarragona» (1893); «Germanor», setmanari literari d'avisos i notícies (1919); «L'om», revista estretament vinculada a la parròquia de Riudoms, en les seves diferents fases (1960, 1967, 1968-85); «Guia Riudomense» (1968-73); «Fem i farem», revista interna del grup escolar Beat Bonaventura Gran de Riudoms, des del 1977; «Lo Floc», full informatiu intern del Centre d'Estudis Riudomencs «Arnau de Palomar» des del 1979 i, finalment, «Nosaltres», butlletí informatiu del Grup de Joves de Riudoms que sembla ser que s'ha deixat de publicar. També hom dóna alguna referència d'una revista titulada «El colegial de esta villa», del tombant de segle, i que de moment s'ha perdut el rastre de les seves petjades. La revista «Lo floc» núm. 71 d'octubre del 1985, pàg. 20 aportà altres publicacions que s'havien

oblidat, com per exemple la «Guia Riudomense» de l'època de 1966 i els «Fulls parroquials» de mitjan segle xx; però ambdues publicacions passaren per alt l'aparició de dos fulls (l'un aparegut el maig del 1984 i l'altre l'agost del mateix any) intitolats «El diabló, full volàtil i irreverent de la Flor del Camp», de caire satíric i desenfadat en vers l'actualitat local.

J-R.C.

2112. DIEGO SÁNCHEZ, M.: *Bibliografía del padre Francisco Palau*. Carmelitas Misioneras Terciarias. Roma, 1984, 98 ps.

Repertori bibliogràfic del carmelità exclaustat i fundador, Francesc Palau i Quer, mort a Tarragona el 20 de març del 1872.

E.S.

2113. FONT I RIUS, JOSEP M^a: *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya Medieval. Collectanea de treballs del Professor Dr. — amb motiu de la seva jubilació acadèmica*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1985, XXI+770 pp.+1 lám. f. t.

Amb motiu de la jubilació administrativa del Prof. Dr. Josep Maria Font i Rius, la Universitat de Barcelona —de la que fou Catedràtic numerari d'Història del Dret Espanyol a la Facultat de Pedralbes— ha seleccionat els treballs de més rellevància publicats a partir del 1945. El Prof. Dr. Jesús Lalinde Abadía n'ha redactat la semblança biogràfica.

Respecte a l'àmbit territorial d'aquesta BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA TARRACONENSE, hem d'assenyalar els següents estudis:

La comarca de Tortosa a raiz de la Reconquista cristiana (1148), pp. 75-92; abans a «Cuadernos de Historia de España», XIX (Buenos Aires), 104-128.

Entorn de la restauració cristiana de Tarragona. Esquema de la seva ordenació jurídica inicial, pp. 93-111; a. «Boletín Arqueológico», LXVI (Tarragona, 1966), 83-105.

Vallverd: Gènesi històrica d'una comarca rural en l'Alta Conca de Barberà, pp. 125-138; a. *Miscel·lània Pau Vila* (Societat Catalana de Geografia i Editorial Montblanc-Martin, Barcelona, 1975), 269-283. [Vegi's aquesta BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA TARRACONENSE, vol. III, any 1980, núm. 283.]

El procés de formació de les Costums de Tortosa. Discurso de ingreso en la Academia de Jurisprudencia y Legislación de Barcelona, pp. 141-161; a. «Revista Jurídica de Cataluña», LXII (Barcelona, 1973), 155-178.

Las redacciones iniciales de usos y costumbres de Tortosa, pp. 163-193; a. *Costums de Tortosa. Estudis 1979* (UNED, Tortosa, 1978), 15-61. [Vegi's aquesta BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA TARRACONENSE, vol. IV, any 1981, núm. 530.]

La Carta de Seguridad de Ramón Berenguer IV a las morerías de Ascó y Ribera del Ebro (Siglo XII), pp. 561-576; a. *Homenaje a Don José María*

Lacarra de Miguel en su jubilación del profesorado, I (Zaragoza, 1977), 261-283. [Vegi's aquesta BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA TARRACONENSE, vol. IV, any 1981, núm. 490.]

Del domini pobletà sobre la vila de Verdú. Notes per a la història del règim senyoral de Poblet, pp. 759-767; a. «Miscellanea Populetana» (Abadia de Poblet, 1966), 361-373.

També hi ha que tenir en compte:

La seva tesi de doctorat *Orígenes del règimen municipal de Catalunya*, pp. 281-560; a. «Anuario de Historia del Derecho Español», XVI (1945), 389-529 i XVII (1946) 229-585; també edició a part amb el mateix títol, Madrid, Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1946, 504 pp.

Génesis y manifestaciones iniciales del régimen municipal en Catalunya, pp. 577-597; a. «Miscellanea Barchinonensia», XVI (Barcelona, 1967), 67-91.

Un probleme de rapports: Gouvernements urbaines en France et en Catalogne, pp. 599-610.

La administración financiera en los municipios catalanes medievales, pp. 611-637; a. A.A.V.V. *Historia de la Hacienda Española, épocas antigua y medieval* (Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1982), 11-30.

E.S.

2114. *Guía de los Archivos Estatales Españoles. Guía del Investigador*. Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Madrid, 1984.

Exhaurida la primera edició del 1977, es publica aquesta segona, amb l'ànim d'oferir a l'investigador una primera eina d'informació arxivística, posada al dia.

Es tracta d'un instrument descriptiu, certament general, dut a terme per la «Inspección Técnica de Archivos», que depèn de l'antiga «Subdirección General de Archivos». Abasta tots els arxius de l'Estat, tant els històrics com els administratius, i l'investigador hi trobarà, respecte de cada centre, el nom, l'adreça, el telèfon, la data de fundació, el personal, els metres lineals de documentació, el nombre de llibres i lligalls, l'enumeració de les seccions, els serveis que ofereix i, finalment, les unitats de la biblioteca auxiliar.

Interessa tota la informació, però més especialment la referida als dos arxius estatals de Tarragona —el provincial i el d'Hisenda—.

L.P.

2115. *Guía de los Archivos y las Bibliotecas de la Iglesia en España*. Asociación española de Archiveros Eclesiásticos, León, 1985, 2 vols. (I: *Archivos*, 547 pp., II: *Bibliotecas. Personal*, 376 pp.).

Aquesta publicació és una iniciativa de la Conferència Episcopal Espanyola, de la Comissió Episcopal per al Patrimoni Cultural i de l'Associació Espanyola d'Arxivers Eclesiàstics, amb la intenció de donar a conèixer el tresor documental i bibliogràfic custodiat als arxius i biblioteques de l'Església a Espanya, i que pot esdevenir un instrument vàlid per a la investigació històrica.

Conté la descripció de 149 arxius —catedralicis, diocesans, monàstics, conventuals, parroquials concentrats, d'Ordes religiosos— i de 108 biblioteques —diocesanes, episcopals, catedralícies, monàstiques, de seminaris, d'universitats i facultats eclesiàstiques— i, a més, la relació dels «curriculum» dels 110 arxivers eclesiàstics espanyols i la seva relació alfabètica.

L'obra, precedida d'una introducció —amb els formularis de l'enquesta, la divisió dels arxius, la bibliografia sobre els fons, la documentació anterior al segle XVI—, descriu els centres per ordre alfabètic: nom, adreça, telèfon, horari, director, adreça personal i personal auxiliar; història; descripció dels fons; instruments de descripció; consulta; publicacions de l'arxiu o biblioteca; activitats educatives i culturals; estat de conservació i observacions.

S'hi recullen els arxius Capitular i Històric Arxidiocesà de Tarragona, el del Monestir de Poblet, i el Capitular i el Diocesà de Tortosa, com també la biblioteca del Seminari Pontifici de Tarragona i la del Monestir de Santa Maria de Poblet.

L.P.

2116. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, JOSEP M.: *Pergamins de la Mitra (891-1687)*. Arxiu Diocesà de Girona. Institut d'Estudis Gironins, Girona, 1984, 191 pp.

Edició dels registres dels pergamins de la Mitra de l'Arxiu Diocesà de Girona, duta a terme pel seu director, preocupat, d'uns anys ençà, a donar prioritat a aquesta mena de repertoris i inventaris, essencials per a qualsevol estudi posterior.

Aplega un total de 1.813 escriptures, amb la indicació de la data —cronològica i tòpica—, el resum —generalment nominal—, el notari, les mides, la cota arxivística i, en cas d'existir, les còpies i les edicions. Completat amb uns índexs de notaris, de noms de lloc i de noms de persones, esdevé una publicació excel·lent i modèlica, que ja desitjariem per a molts del nostres arxius.

Pel fet d'ésser, la diòcesi de Girona, sufragània de la Metropolitana de Tarragona, alguns d'aquests instruments ens poden ser d'especial interès.

L.P.

HISTÒRIA ECLESIASTICA

2117. BARBARÀ I CAMAFORT, ANDREU: *El convent de Santa Anna*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 13 (1981), 17-25.

Notes diverses sobre aquest edifici, començant per una referència a la fundació, una descripció del conjunt i diverses dades sobre l'època d'esplendor i la posterior davallada. Profusió de fotos de J. Farràs.

J.C.B.

2118. BARRIO GOZALO, MAXIMILIANO: «Notas para el estudio sociológico de un grupo privilegiado del Antiguo Régimen. Los obispos del Principado de Catalunya, 1600-1935», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya II*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 507-513.

Article interessant pel que fa a l'anàlisi sociològica dels bisbes de les seus episcopals catalanes. Hi ha referències puntuals a Tarragona i Tortosa. Les dades enregistrades alludeixen a demografia, duració dels pontificats, renúncies, extracció regional, extracció social, formació cultural, càrrecs anteriors i mobilitat episcopal.

J.M.T.

2119. CARCEL ORTI, VICENTE: *Los obispos españoles y la división de los católicos. La encuesta del nuncio Rampolla*. «Analecta Sacra Tarraconensia» (Barcelona), 55-56 (1982-1983), 107-207.

Comenta i publica les respostes escrites per 13 arquebisbes i bisbes, dos capellans i un religiós, a l'enquesta del nunci M. Rampolla (24 febrer 1883) motivada per la publicació de l'encíclica *Cum multa* del papa Lleó XIII. Un dels enquestats fou l'arquebisbe de Tarragona, Benet Vilamitjana i Vila.

J.-F.C.

2120. CASALS CASCÁN, MARÍA ESPERANZA: *Historia de las Hermanas de Nuestra Señora de la Consolación*, vol. I: *María Rosa Molas: dimensión humana*. Congregación Hermanas Nuestra Señora de la Consolación [Madrid, 1985], 744 pp.

Aparegut el 1982 el vol. III, dedicat a la fundació d'aquesta congregació religiosa, surt el 1985, el vol. I, d'un total de set, que constituiran la història de la comunitat, i que fou encarregada el 1975 a la mateixa autora.

Es tracta d'un relat —minucios, complet, ben documentat i exhaustiu— de la vida de la mare Maria Rosa Molas i Vallbé (1815-1876), filla de Reus, que el 1842 es féu germana de la Caritat i que, enviada el 1849 a la Casa de Misericòrdia de Tortosa, hi establí un Col·legi, i el 1857 fundà la congregació de Nostra Senyora del Consol.

S'hi contemplen el marc històric, ambiental i familiar; els trets de la seva personalitat, estudiats a través dels seus escrits i de les descripcions dels qui la conegueren; les seves obres: epistolaries i escrits complementaris, agenda i apunts. Clouen l'obra un apèndix documental amb 39 instruments, uns arbres genealògics familiars i 87 il·lustracions.

L.P.

2121. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Acta fundacional del convent de Santa Anna*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 19 (1982), 29-30.

Transcripció i comentari del document citat, l'original del qual és a l'Arxiu Municipal d'Alcover.

S-J.R.

2122. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Alcover i el Convent de Santa Anna ara fa quatre-cents anys*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 19 (1982), 11-28.

Estudi sobre l'Alcover de la segona meitat del segle XVI, en què s'intenta aprofundir en la situació econòmica i la repercussió que aquesta tingué en la renovació urbana, concretament en la fundació del convent de Santa Anna, fruit alhora, de les dissensions entre observants i recol·lectes, a les quals també alludeix el treball.

R.R.

2123. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Visita de l'arquebisbe Josep D. Costa i Borràs el 1863*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 12 (1980), 28-32.

Transcripció del Decret arquebisbal de la visita esmentada.

R.R.

2124. CROS CABRÉ, JOSEP: *Veritats històriques*. «L'om» (Riudoms), 203 (1985), 30-31.

L'autor, secretari de la confraria del Beat Gran, sosté que la data en què cal situar un dels dos actes considerats miraculosos i pels quals Miquel Gran i Peris fou elevat als altars de l'Església catòlica com a beat, és l'any 1782 i no el 1790, com se sol considerar habitualment pels estaments oficials.

J.R.C.

2125. ORTEGA PÉREZ, PASCUAL: «La Orden de San Juan de Jerusalén a mediados del siglo XVII: Aproximación al estudio de sus Rentas y Propiedades en la Baylia de Miravet (Castellania de Amposta, Obispado de Tortosa)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 281-291.

A partir d'una «memòria de rendes» es vol establir l'estat d'un règim senyorial tardà i les seves manifestacions al sud de Catalunya. Una relació dels indrets i de les propietats de l'esmentada Orde n'és l'inici.

L'anàlisi que es realitza en aquesta comunicació inclou:

— La classificació i l'estudi de les rendes i drets: rendes de tipus proporcional (descripció i anàlisi del pagament) i rendes fixes (descripció i anàlisi del pagament).

— Una visió crítica del document per a comprovar-ne la fiabilitat. Amb l'ajut del capbreu de Miravet, del 1659, es fa un estudi comparatiu. El document de partida és fiable i els errors són d'infravaloració.

— Un resum de l'anàlisi dels dominis d'aquesta Orde: la gran varietat de drets, la presència creixent del pagament en moneda, l'ampliació dels arrendament, el repartiment de les rendes entre diversos individus físics o jurídics, la manca d'uniformitat en el pagament, l'existència de plets i l'actualització de rendes després de la repoblació (fortes tensions).

Un treball és ampli fou presentat per l'autor com a tesi de llicenciatura en la convocatòria de juny del 1985, dintre el marc del Departament d'Història Moderna de Tarragona. Diversos quadres sobre indrets, quantitats i objectes de percepció de les rendes completen aquest interessant estudi.

J.M.T.

2126. QUEROL I ANGLÉS, AURELI: *Dades sobre la nova construcció de l'església parroquial de la vila de Càlig*. «Boletín de divulgación cultural Centro de Estudios del Maestrazgo» (Benicarló), 11 (1985), 33-42.

Recull de manaments fets pels bisbes de Tortosa respecte a la nova construcció del temple parroquial de Càdig. Bisbes:

- Alfons Màrquez de Prado, 1613 i 1616.
- Lluís de Tena, 1619.
- Agustín Espinola, 1625.
- Faustino Antolínez de Burgos, 1622.

E.S.

HISTÒRIA LOCAL

2127. A.A.V.V.: *Altafulla a través de su Catastro de 1757*, a «Siglo XVIII. Una aproximación interdisciplinar». Departament d'Història Moderna de la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona. Tarragona, 1983; 589-603.

Estudi basat en els treballs del seminari «La reforma fiscal en el Decreto de Nueva Planta, el Real Catastro (I)», ja publicat a «Estudis Altafullencs», I, Altafulla, 1981, pp. 27-64.

S'aprecia, quant a població, la presència d'un elevat índex de creixement. El registre sòcio-professional dels contribuents dóna un resultat del 70 % de persones relacionades amb el camp, ja sia com a jornalers o com a propietaris. A continuació, els pescadors i els mariners, professions relacionades amb el mar, ocupen un lloc ben destacat. Es completa l'anàlisi amb un estudi de les activitats més freqüents i dels principals contribuents de la vila.

L'agricultura, valorada a partir de rendiments fiscals i no per superfícies, està dominada pel conreu de la vinya; aquest aspecte donarà un protagonisme a les possibilitats comercials de la zona, assenyalades, només, en aquestes pàgines.

J.M.T.

2128. A.A.V.V.: *Els molins medievals de Riudoms*. «L'om» (Riudoms), 200 (1985), 23-36.

Interessant aproximació a aquest tema monogràfic, gairebé inèdit a nivell local, com és el dels molins a Riudoms. El voluntariós esforç que han desenvolupat els seus autors no s'ha vist reflectit en l'article paral·lelament, ja que pateix una notable foscor de fons i de forma: de fons, a causa de la manca d'utilització suficient de fonts escrites que recolzin les teories a les quals s'arriba per inducció, i de la poca precisió que hi ha en anomenar i barrejar diferents tipus de molins (fariners, d'oli, paperers); de forma, per la disposició interna dels capítols i llur desastrosa composició (presentació, agraïments, precedents, subministrament d'aigües, conflictes d'aigües entre Riudoms, Reus i l'Aleixar, la transcendència dels molins fariners d'aigua, distribució geogràfica, el moli

draper, Molins Nous, el Molinet, molí esmolador, bibliografia i nota de l'equip de treball). En la nota hom tracta d'excusar la injustificable absència de referències i cites documentals que, malgrat tractar-se d'un estudi divulgatiu, hi hauria d'haver, sobretot si es pretén passar a la història amb aquest tipus de treballs, moltes vegades d'infim valor científic. El compendi del que acabem de dir podria ser el mateix títol, el qual es queda curt ja que a l'article s'essentment molins de fora vila, i la variada temàtica tractada s'escapa cronològicament de l'Edat Mitjana per ambdós costats.

Hi ha la reproducció de dos pergamins, sense dir-ne la data exacta, pertanyents a l'Arxiu Històric Municipal, sobre conflictes d'aigües; diverses fotografies molt ben realitzades de les restes d'alguns dels molins esmentats; uns quants esquemes també de molins, i un plànol del terme municipal amb la situació d'alguns d'aquests molins.

J-R.C.

2129. ADSERÀ MARTORELL, JOSÉ: «IV Centenario del nuevo hospital de Santa Tecla» dins *Comunicaciones: IV Congrés d'història de la medicina catalana. Poblet-Tarragona, junio de 1985* (Hospital de San Pablo y Santa Tecla, Tarragona, 1985).

Antecedents i factors que condicionen la nova construcció. Notes sobre la situació topogràfica del nou hospital, al qual el cardenal Cervantes de Gaeta féu alguna deixa, com ja sabem per MORERA.

Però l'arquebisbe Antoni Agustí en fou l'autèntic promotor, encara que no pogué veure acabada l'obra de fàbrica, ja que morí el 1586. La construcció començà el 30 d'abril del 1580, i el 1588 l'hospital ja era obert als malalts.

M-D.P.

2130. ADSERÀ MARTORELL, JOSÉ: «Vicisitudes cuando el sitio y asalto de 1811» dins *Comunicaciones: IV Congrés d'història de la medicina catalana. Poblet-Tarragona, junio de 1985* (Hospital de San Pablo y Santa Tecla de Tarragona, Tarragona, 1985).

Sobre el tema, es coneixia, entre altres coses, el manuscrit servat a l'arxiu de l'Hospital, titulat: *Historia del Hospital de pobres enfermos de la ciudad de Tarragona coordinado a fines del año 1837*. L'autor dona a conèixer allò que sobre l'hospital escriu el prefecte Alban de Villeneuve —no Villanueva, suposem una errada d'impremta— a un *Raport sur les hopitaux et établissements de Charite du Dept. du Bouches del'Ebre* (literal) signat a Lleida el 15 de desembre del 1812, i transcriu la relació d'ingressos i despeses de l'hospital civil de Tarragona des del 1er. d'agost del 1811 fins al 22 d'agost del 1812. Aquest document aparegué als «Fondos documentales de la dominación napoleónica de Cataluña» (caixa I, lligall 2), servats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

M-D.P.

2131. AMORÓS, XAVIER: *L'agulla en un paller. Crònica*. Ed. Pòrtic, Llibre de butxaca, 133, Barcelona, 1985, 160 ps.

Primera part de les memòries del poeta X. Amorós, de les quals ja n'havia donat algun tast esporàdic en revistes i miscel·lànies. *L'agulla en un paller*, abasta el període del 1931 (proclamació de la 2ª república) al 1939 (derrota republicana a la guerra civil). Amorós recull al llibre el record de les seves peripècies i de l'ambient on es desenvoluparen, dels 8 al 16 anys, tot aprofitant, de passada, la possibilitat d'escriure una mínima notícia de la vida, activitats i actituds dels seus avis. Remarco el fet de l'edat perquè vol dir, naturalment, que la seva visió no és la d'un protagonista de primera fila, que no participà en primera persona en cap dels esdeveniments claus i que per tant en fou sempre espectador o informat. L'avantatge que dona aquesta suposada limitació és que Amorós no cal que justifiqui cap actuació. *L'agulla en un paller* reviu les sensacions que s'incrustaren a la memòria de l'autor en el seu pas pel col·legi de les monges franceses, pels «padres» (les dues institucions educatives de la burgesia comarcal) i per l'Institut reusenc; l'eufòria petit-burgesa davant la proclamació de la república o el seu neguit davant la guerra. El llibre, en general, no dona, ni ho pretén, informacions puntuals i concretes, sinó que ofereix un element més difícil de coptar en la documentació històrica habitual: el clima de carrer (d'un sector de la societat), tot i que hi apareguin notícies positives sobre els fets de maig o de les relacions entre els cossos militars i la població civil. La traça literària de l'autor i la seva capacitat analítica, transformen tot un conjunt de petites anècdotes en un prototipus representatiu i paradigmàtic del que fou la vida quotidiana en una ciutat d'empenta econòmica (Reus) i en una vila de vida rural i peril·litant (Pradell), entre 1936 i 1939, amb totes les modificacions i transformacions socials i de relació que provocà la trifulca bèl·lica.

P.A.

2132. AMORÓS, XAVIER: *Del Centre de Lectura a la piscina del Reus deportiu*. «Diario Español», suplement «Sant Jordi i els llibres», Tarragona, 23-IV-1985, p. IX.

Ampliació de les notícies contingudes a *L'agulla en un paller*, sobre el bombardeig feixista del Centre de Lectura, i comentaris sobre les possibilitats de lectura, per a l'autor, després d'aquest fet, durant la guerra, a Reus.

P.A.

2133. AMORÓS, XAVIER: *Francesos, polonesos i «La Passionària» a Pradell, l'any 38.* «La veu» (Sant Cugat del Vallés), 39 (1985), 6-7.

Nova aportació memorialística de X. Amorós, centrada en la descripció i el comentari de les relacions de la XIII Brigada Internacional amb la gent del poble del Pradell, vora el qual estava acampada, i de la festa organitzada amb motiu de la visita de la Passionària a la susdita brigada, que duia el seu nom.

P.A.

2134. ANGUERA, PERE: «Notes històriques», dins *El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei*. Santes Creus, Fundació d'Història i Art Roger de Belfort, 1985. Pròleg de Josep Iglésies; 15-131.

Primera aproximació a la història dels pobles que configuraven el priorat de la Cartoixa d'Escaladei: La Morera del Montsant, Gratallops, Poboleda, Porrera, Torroja del Priorat, i La Vilella Alta. Hi són tractats aspectes de geografia, història local, demografia, economia, i conté una descripció monumental dels indrets com també una referència biogràfica dels principals personatges nats en aquells pobles. Hi consta, així mateix, un apèndix amb l'anàlisi del comportament polític del Priorat durante la IIa. República Espanyola, del qual es desprèn l'existència d'una voluntat hegemònica progressista i amb consciència nacional, d'acord amb el ritme general català, però amb una marcada i diferenciadora incidència dels partits marxistes.

A.A.

2135. ANGUERA, PERE: *La plaça de Prim i el Teatre Fortuny*. Mútua del Penedès i Barcelona, Memòria de 1984. 24 pp. s.n. Il·lustracions.

Notes sobre la urbanització, construcció i evolució fins a l'actualitat de la plaça de Prim i el Teatre Fortuny, de Reus.

A.A.

2136. ANÒNIM: *Apuntes para la Historia de Deltebre*. «Desaigüe» (Deltebre), 49 (1985), 10.

Tracta dels primers pobladors coneguts i amb caràcter permanent a La Cava, segons les memòries de Francisco Tomàs «Puncheta». Dades relatives als anys 1800-1821. S'hi citen noms, cognoms i renoms.

E.S.

2137. ANÒNIM: *Història*. «El Brugent» (La Riba), 29 (1982), 6-7.

Quatre cròniques d'aiguats de consideració, esdevinguts al poble de La Riba segons l'Arxiu parroquial: de l'11 de juliol del 1792, signada pel vicari Gregori Aragonés; del dia de Sant Bertomeu del 1850; del 24 de setembre del 1874, pel rector Ramon Lluch, i del 18 d'octubre del 1930, per Isidre Torres, ex-rector.

E.S.

2138. ANÒNIM: *Els nostres bitllets*. «Lo Senienc» (La Sénia), 56 (1985), 32-33.

Sobre las series emitidas por el Ayuntamiento de La Sénia en 1937.

A.S.

2139. ANÒNIM: *La Parroquia*. «El Brugent» (La Riba), 33 (1984), 8.

Notes tretes del llibre parroquial de l'església de Sant Nicolau, de La Riba. Anys: 1834-1835-1837-1838.

E.S.

3140. BARBARÀ I CAMAFORT, ANDREU: *Els aiguats a la memòria popular*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 24 (1983), 7-8.

Recull de records, directes o heretats, sobre els aiguats de St. Cristòfol (1792), St. Bartomeu (1842), Sta. Tecla (1874) i St. Lluc (1930).

J.C.B.

2141. BARBARÀ I CAMAFORT, ANDREU: *Construccions sense definir (Les torres de la Vall del Glorieta)*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 2 (1978), 27.

Descripció de l'edificació que, vora la Font Fresca, degué ser un antic gresol de fosa de metalls.

J.C.B.

2142. BARBARÀ, ANDREU: *Declaración de monumento histórica-artístico de la iglesia románica de Alcover*. «Centre d'Estudis Alcoverncs» (Alcover), 6 (1979), 29-30.

Comentaris sobre el que contenia l'església i inclusió de l'Ordre de tres de novembre de 1931 per la qual se li conferia la categoria esmentada en el títol.

J.C.B.

2143. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Entrevista a Ramon Ferré i Tell*. «Centre d'Estudis Alcoverncs» (Alcover), 9 (1980), 8-11.

Conversa informal que gira, sobretot, al voltant de l'associacionisme, amb referències, concretament, al Cercle d'Amics, els Pagesos, el Centre Coral, etc. i amb especial atenció al teatre dels anys anteriors a la República.

J.C.B.

2144. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Josep Brunet Molné (l'Enron)*. «Centre d'Estudis Alcoverncs» (Alcover), 13 (1981), 5-7.

Entrevista centrada en la història d'una entitat, el Cercle d'Amics.

J.C.B.

2145. BARBARÀ, ANDREU - FIGUERAS, M. TERESA: *Lluïsa Cavallé Sanahuja*. «Centre d'Estudis Alcoverncs», 16 (1981), 8-10.

En forma d'entrevista, parla de la capella de la Concepció, de la instal·lació de la Guàrdia Civil a Alcover, etc.

J.C.B.

2146. BARBARÀ, ANDREU: *El raval del Carme i la làpida de l'Anton Isern*. «Centre d'Estudis Alcoverncs» (Alcover), 23 (1983), 32-33.

Record de la col·locació el 1916 i reposició el 1963 de la placa d'Antoni Isern.

J.C.B.

2147. BARBARÀ I CAMAFORT, ANDREU - SÁNCHEZ REAL, JOSÉ: *El campanar, el rellotge i les campanes*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 12 (1980), 16-20.

Descripció i detalls del campanar de l'església Nova d'Alcover, així com del seu rellotge (1809), les campanes antigues i les actuals.

J.C.B.

2148. BARGALLÓ, C. - PIÑOL, R.: *Història del rec de Móra la Nova*. «Arrels» (Móra la Nova), 4, 5 i 6 (1985).

Notes històriques sobre el «rec» de Móra la Nova, segons projecte del 1925. Es construeix entre 1929 i 1930. Cap als anys 70 es recobreix. Testimonis orals de Lluís Nogués, de 92 anys al moment de parlar; un dels «fundadors» i únic supervivent, i d'Agustí Arnal, ex-president.

E.S.

2149. BEL, AGUSTÍ: *Alcanar*. «Alcanar» (Alcanar), 87 (1984), 28-30.

Interesante y muy documentado trabajo, mediante el cual el autor manifiesta su interpretación personal de los orígenes de la ciudad de Alcanar.

F.G.

2150. BIARNÈS I BIARNÈS, CARMEL: «Relació de noms moros, mudèjars i moriscs d'Ascó», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 55-64.

Comunicació molt documentada on es fa la història dels moros d'Ascó, als qui Ramon Berenguer IV els va concedir una Carta de Seguretat i diversos privilegis relatius a la conservació de la seva religió, llengua, costums i lleis. L'assentament va continuar fins al 1610, data de la seva expulsió.

La defensa d'aquests privilegis al llarg dels segles va donar origen a una abundant documentació sobre el tema. També els censals o els capbreus són fonts importants per obtenir gran quantitat de noms dels mudèjars-moriscs d'Ascó.

L'autor ens documenta molt bé les 30 famílies cristianes que hi havia a la vila després de l'expulsió de 154 cases mudèjars, i la llista de les 11 famílies morisques que hi retornen després d'aquell fet.

El cos del treball és format per un comentari de les 16 fonts d'on ha sortit aquesta relació. La majoria són de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i de l'Arxiu Històric Nacional (seccions de «Castellania d'Amposta» i «Ordres Militars», respectivament). La part més interessant del treball és el llistat dels noms, ordenats alfabèticament i fent constar l'any i el número de document d'on s'ha tret la referència.

J.M.T.

2151. BOFARULL I MALAPEIRA, ROBERT: *Història de la història*. «Estimul» (La Canonja), 70 (1985), 6-7.

Petita història del baixador de La Canonja, de la línia fèrria Tarragona-Reus, utilitzat des del 1912. Gestions de l'Ajuntament de La Canonja amb la «Cia. dels Camins de Ferro del Nord d'Espanya».

E.S.

2152. BOFARULL I MALAPEIRA, ROBERT: *Història de la història. Les campanes i el rellotge del campanar*. «Estimul» (La Canonja), 68 (1985), 17.

Gestions de l'Ajuntament de La Canonja els anys 1889-1890 sobre el nou rellotge i campana de l'església del poble de La Canonja. Preus de l'època.

E.S.

2153. BOFARULL I MALAPEIRA, ROBERT: *Recerca a l'Arxiu Municipal*. «Estimul» (La Canonja), 67 (1984), 3.

Notes per a la història local de La Canonja sobre els anys 1884, 1888, 1886 i 1889.

E.S.

2154. BORT I SANCHO, JACINT: *L'aigua*. «Alcanar» (Alcanar), 87 (1984), 38.

Dades sobre l'abastament d'aigua potable a la població d'Alcanar, l'any 1929.

F.G.

2155. BORT I SANCHO, JACINT: *Regirant la calaixera*. «Alcanar» (Alcanar), 91 (1984), 32.

Noticias, en base a diferentes fotografias, de las fiestas y actos que se celebraban en Alcanar en la festividad de San Antonio Abad.

F.G.

2156. BORT I SANCHO, JACINT: *Regirant la calaixera*. «Alcanar» (Alcanar), 92 (1985), 22.

Breve comentario de fotografías en las que aparecen los miembros de una agrupación de aficionados al teatro de Alcanar, que durante el bienio 1942-43, realizaban sus actuaciones.

F.G.

2157. BUSQUETS I MOLAS, ESTEVE: *Sempre ha calgut tenir padrins*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 21 (1983), 7-8.

Nota sobre la llicència atorgada al saludador alcoverenc Miquel Morales l'any 1585.

J.C.B.

2158. CARLES, P.: *El tren de la Ràpita. El Val de Zafán*. «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 308 (1985), 13.

Datos sobre la línea de ferrocarril. Anécdotas sobre la construcción.

L.D.

2159. CARNICER I TORRENT, JOAN: *Altafulla: dades històriques de fa un segle. 1884*. Altafulla, Centre d'Estudis, 1984.

Resum dels llibres d'actes i del moviment de població d'Altafulla, de l'any 1884.

S-J.R.

2160. CASTELLÀ TORTA, AGUSTÍN: *Port Fangós*. «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 313 (1985), 51.

Ampliación y comentario de un texto que se publicó el 11 de febrero de 1911 en la revista «La Ràpita» de Sant Carles de la Ràpita sobre un temporal que causó el embarrancamiento de un buque entre Port Fangós y la Gola Sur del Ebro, pereciendo parte de la tripulación. En las tareas de salvamento intervinó el padre del autor.

L.D.

2161. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Celebracions en honor de Santa Úrsula el segle XVII*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 15 (1981), 31-32.

Transcripció i comentari dels acords municipals de 21 de març de 1627.

F.X.R.

2162. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Els condicionaments físics d'Alcover en la nostra història*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 8 (1979), 8-21.

Anàlisi sobre la influència del medi en el desenvolupament històric de la vila, tot repassant la situació, el relleu, la hidrografia, el clima i conclouent amb unes reflexions sobre les condicions de l'assentament urbà d'Alcover al llarg del temps.

F.X.R.

2163. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Defensa d'un privilegi del segle XVI*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 23 (1983), 34-36.

Transcripció i comentari del document *Memorial en lo qual se funda la justícia (que) té lo sindic de la Vila d'Alcover acerca de l'excés que pretenen los de l'Ofici del Mestre Racional de Barcelona en les impositions (que) ha posades dita Vila en la carn, pa, vi i oli*, de l'Arxiu Municipal d'Alcover.

F.X.R.

2164. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Dos inventaris de la Sagristia del s. XVII*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 25 (1984), 33-37.

Inventaris comentats de la Sagristia de l'Església de l'Assumpta d'Alcover, de 1726 i 1763, respectivament.

R.R.

2165. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *La hisenda de la família Figuerola i el cadastre de 1716*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 13 (1981), 26-36.

Interpretació de les dades que el cadastre aporta sobre aquesta acabalada família alcoverenca, les qual ens permeten de veure quin tipus d'ocupació del terreny afectava el terme.

S-J.R.

2166. CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN: *Inventari de la Casa de la Vila i del Moli Fariner de 1696*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 17 (1982), 34-36.

Transcripció i comentari del document citat.

S-J.R.

2167. CONSELL DE REDACCIÓ: *L'Església de Sant Jaume*. «L'om» (Riudoms), 199 (1985), 32.

Comentari d'una il·lustració a tinta sobre pergami, que s'ha reproduït invertida, servada a l'Arxiu Històric Municipal amb el número 3243, en la qual s'observa un fragment de l'interior de l'Església parroquial de Sant Jaume Apòstol, de la vila de Riudoms. La data que els autors donen com a vàlida (1650) és en realitat la de l'any de la creació d'un censal (concretament el primer de setembre del 1650) per valor de 2.000 lliures i una pensió del 5 % anual (o sia 100 lliures). La coberta d'aquest censal era el pergami del qual tractem. La data del censal no ha de ser forçosament la del pergami, ja que sovint s'aprofitaven les portades de llibres o censals —com ara succeeix aquí—; en tot cas és una dada que cal comprovar prèviament abans de fer una afirmació tan lleugera com aquesta. Per altra banda, el text del comentari, malgrat que és molt breu, comet altres errors des del punt de vista artístic. Crida l'atenció la similitud que hi ha entre l'arc de mig punt rematat per un frontó triangular que es troba inserit dins l'arcada semicircular d'un altar lateral (inexistent en la realitat) i l'entrada lateral de l'Església per la capella de la Sagrada Família, que actualment està tapada, vista des de l'exterior.

J-R.C.

2168. CONSELL DE REDACCIÓ: *50 anys de la casa Gispert «Maña»*. «L'om» (Riudoms), 195 (1985), 20-21.

Escrit commemoratiu del cinquantè aniversari d'aquest popular comerç riudomenc de vetes-i-fils, on es fa un fugaç recorregut pels 50 anys viscuts per aquesta botiga.

J-R.C.

2169. CONSELL DE REDACCIÓ: *Ràdio Riudoms «La Voz Sindical del Llano»*. «L'om» (Riudoms), 197 (1985), 27-45.

Article monogràfic dedicat a recordar el parèntesi radiofònic riudomenc, situat entre l'any 1960 i 1965. Es recullen opinions i valoracions de moltes persones que van passar per l'emissora, amb motiu del vintè aniversari de la seva desaparició.

J-R.C.

2170. CORTIELLA I ODENA, F.: *Notícies històriques de la Riba*. «El Brugent» (La Riba), 33 (1984), 6.

Sobre molins i drets d'aigües a la conca del riu Brugent.

E.S.

2171. CORTIELLA I ODENA, FRANCESC: *Notícies històriques de La Riba*. «El Brugent» (La Riba), 36 (1985), 12-13.

Sobre les condicions de la subhasta del dret de l'escorxador a La Riba l'any 1888.

E.S.

2172. CROS I CABRÉ, JOSEP: *Finestral*. «L'om» (Riudoms), 193 (1985), 14-15.

Panegíric de la coneguda família riudomenca dels Baiges, nissaga de barbers, matalassers i artistes, dins la qual caldria destacar Josep M. Baiges i Jansà, conegut pintor i compositor. L'article s'emmarca dins la trajectòria del costumisme riudomenc que l'autor ve demostrant des de fa anys en els seus escrits. Hi ha cinc il·lustracions del mateix Josep M. Baiges.

J-R.C.

2173. CROS CABRÉ, JOSEP: *Hem de respectar la història*. «L'om» (Riudoms), 191 (1984), 14-15.

L'article tracta sobre el beat Gran. Aporta la novetat de donar notícia del mantell, atribuït a fra Bonaventura Gran, i que situa a l'església arxiprestal de Sant Pere Apòstol de Zagarolo, prop de Roma.

J-R.C.

2174. DUICH I PLANA, MONTSERRAT: *Aproximació a la història de Sant Carles de la Ràpita. Treball d'investigació*. «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 288 (1983) 20-21; 289 (1983) 26-27; 290 (1983) 26-27; 291 (1983) 22-23; 293 (1983) 30-31; 294 (1983) 34-35.

Treball més de síntesi bibliogràfica que d'anàlisi documental, diu la mateixa autora a la introducció, però que, al nostre entendre, recull un panorama històric molt reeixit de Santes de la Ràpita; incideix d'una manera particular en l'economia. Divideix el treball en quatre grans apartats: una *introducció*, les *arrels* —fins al 1780—, la *població* —demografia—, i les *fonts de la riquesa*. Dins aquest darrer capítol, tracta particularment de l'agricultura, la ramaderia i la pesca, la indústria, les salines i el port.

E.S.

2175. ESPORRIN I PONS, MONTSERRAT: *Evolució socio-econòmica de Cambrils. 1930-1981*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 8 (1985), 75-77.

Síntesi de la tesi de llicenciatura de l'autora, centrada en l'anàlisi dels factors socio-econòmics que han canviat la imatge i el modus de viure de la vila de Cambrils.

A.A.

2176. FABRA SALVAT, M. ESTER: *Confraries i gremis de la ciutat de Valls. I*. «Quaderns de Vilaniu» (Valls), 7 (1985), 3-18.

Primer lliurament d'una notícia ben documentada sobre les confraries val·lenques.

P.A.

2177. FERRÉ FERRÉ, ALBERTO: *Una aproximació a la història de La Sénia*. «Lo Senienc» (La Sénia), 56 (1985), 16-18.

El autor, que publicó también seriales sobre Ulldecona y posteriormente una *Historia de Ulldecona y su entorno geográfico*, sintetiza ahora materiales diversos con los que construye una introducción a la historia de La Sénia.

A.S.

2178. FERRÉ FERRÉ, ALBERTO: *Historia de Ulldecona y su entorno geográfico*. Ayuntamiento de Ulldecona, Ulldecona, 1983, 439 pp.

Muy a finales del s. XIX, el canónigo O'Callaghan dio a las prensas una historia de Ulldecona, en forma de *Apuntes históricos sobre la villa de Ulldecona y el ermitorio de N^a S^a de la Piedad*; pues bien, ahora el autodidacta Ferré, que había escrito mucha divulgación histórica en las páginas de la revista mensual local «Ulldecona», ha compuesto una monografía local de corte y método tradicional, dividiendo el cuerpo de la obra en las cuatro clásicas edades, tras el habitual apunte descriptivo-geográfico del territorio que abarca el conjunto. Un copioso apéndice documental puede resultar de interés (entre otros documentos, transcribe una carta de Galés Reyner al arzobispo Antonio Agustín, fechada en Padua, una relación francesa de clérigos afectos a la causa napoleónica durante la *guerra del francés*, documentos relativos a las guerras carlistas, en las que Ulldecona se vio envuelta, etc., etc.), sin olvidar el elenco biográfico de ulldeconenses ilustres, ya sean hijos del lugar o personajes vinculados por diversas razones (entre otros Manuel Sales y Ferré, Luis Millán Roca, José Balagué Zarraguino, Jaime Antich Domenech, Ramón

Forcadell Roig, etc., etc.). De los que han compuesto obra escrita, da sus bibliografías, así, la del musicólogo Querol Gavaldá o la del ya citado Sales y Ferré, sociólogo y catedrático universitario vincuado a la *Institución de Libre Enseñanza*.

Edición ilustrada y pulcramente editada-encuadernada.

Consignemos como en la *génesis de la obra* nos ofrece unas pinceladas sobre lo que fue «Museo Ilercavónico», reducido a la quasi-nada después de la guerra civil de 1936-39, debido a las circunstancias que también expone... muy a tener en cuenta cuando se escriba una *historia de la desconservación del Patrimonio histórico nacional*.

E.S.

2179. FOLCH TODA, JOSEP - LLAVERIA TODA, EMILI: *Dues notes de la història recent de Riudecanyes*. Ajuntament de Riudecanyes, Riudecanyes, 1985, 15 ps.

Petit opuscle amb dos articles. Al primer, «La instal·lació del telèfon a Riudecanyes» (ps. 5-10), J. Folch fa la crònica de les gestions que culminaren la inauguració del servei telefònic el maig del 1934. Al segon, «L'electricitat: un servei molt recent» (ps. 11-15), E. Llaveria, descriu el contracte signat el desembre del 1921 entre el municipi i la companyia SECE, com també alguna de les vicissituds que provocà el seu acompliment.

P.A.

2180. FRANQUET, J. M^a: *L'ermita de Sant Joan*. «Diario Español de Tarragona», 23 de novembre de 1984.

Notes històriques sobre l'ermita de Sant Joan del Codolar, al peu del Montsant, al terme municipal de Cornudella.

E.S.

2181. FRANQUET, R. - MAÑÉ, M. D. - MARTÍ, J. M.: *Ràdio Reus, 60 anys d'història*. Ràdio Reus-SER, Reus, 1985, 68 ps.

Monografia breu, escrita i editada —sembla que cuita-corrents— amb motiu del seixantè aniversari de la ràdio. Aquesta pressa, no confessada, s'intueix per la redacció més que deficient de la major part del text; en la sintaxi i en l'ús semàntic, com també en les llacunes informatives (els autors no esmenten, per exemple, que l'autorització legal fou concedida al Centre de Lectura, el 30 de juny del 1926, cfra. el meu llibre *El Centre de Lectura*, ps. 156-157, o desconeixen alguna petita síntesi anterior, o si més no, no la citen, com l'article «L'emissora de Ràdio Reus» de F. B. aparegut el 16-X-1931 al «Diari

de Reus»); hi manquen també algunes referències a èpoques més recents, com el fet de no esmentar les xerrades del seu col·laborador J. Banús sobre història local, que foren aplegades en la sèrie d'opuscles «Del Reus de antaño», o algunes de les petites peces teatrals d'autor local, editades de la mà de J. M. Gort. Un cert embadaliment els fa creure que a la primera emissió pública al teatre Bartrina s'hi encabiren 5.000 persones! (p. 12), o almenys el redactat imprecís por induir a error a lectors profans; així, es podria interpretar (p. 28) que el «Diari de Reus» es continuaria publicant després de la guerra, en castellà, o (p. 23) que el Banc de Reus es trobava en ple funcionament el 1935. El llibre, que no aprofundeix prou en el paper de la ràdio durant la guerra (quan era, potser, aquesta la darrera oportunitat de reconstruir-ne la programació i direcció ideològica), ofereix diverses aportacions notables sobre moments varis de la història de l'emissora: els seus orígens, lligats del tot (fins econòmicament, al Centre de Lectura), la seva feble infraestructura fundacional que forçava els impulsors a construir-se tot l'utilitatge..., o diverses dades puntuals com l'actual esfera d'incidència, o l'any d'integració a la SER (1944). Hi queda clar l'alt i heroic protagonisme de Joan Diaz o la forta empenta donada a la democratització ideològica i a la modernització en tots els camps, per Jordi Costa. Llàstima que en cap moment no es doni tampoc l'evolució dels ingressos de l'emissora, per la publicitat, o les sortides per als sous del personal, o la seva programació, de forma taxativa i concreta.

Tanquen el llibre unes «Notes per a una tipologia de la ràdio local i comarcal», força més ben redactades, i una «Cronologia» amb anotacions dissonants d'història local, nacional i estatal.

P.A.

2182. FIGUET SANS, JOAN: *Una casa del arquitecto Pere Blai en Alcover*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 10 (1980), 11-23.

L'autor analitza el com i el què del Renaixement al Camp de Tarragona i a Alcover, en concret en l'aspecte arquitectònic, i realitza una acurada descripció de la casa Cosme.

J.C.B.

2183. GARCÍA SEGARRA, FRANCISCO DE ASÍS: «La Agrupación de Asociaciones de Semana Santa de Tarragona», dins *Programa de Semana Santa de la Illre. Confraria de Sant Magi, màrtir* (Barcelona, 1985).

Sobre els orígens i la missió d'aquesta agrupació d'associacions. L'any 1930 fou aprovada canònicament pel cardenal Vidal. Des del 1941, la Confraria de Sant Magi, màrtir, hi pertany.

E.S.

2184. GARCÍA SEGARRA, FRANCISCO DE ASÍS: «La ex-Pescadería» en *Programa de les festes de Sant Roc 1985* (Imp. Expressió, Tarragona, 1985).

Pequeña y anecdótica historia del edificio que, en Tarragona, ha albergado sucesivamente y desde 1967 la pescadería; un mercado de carnes, frutas, hortalizas, verduras y otros bienes; parque de bomberos, y ahora, es sede de la «Colla Jove dels Xiquets de Tarragona».

Destaca la función que ha desempeñado en orden a la ejecución de las fiestas del barrio, en algunos casos, no sin reticencias por parte del Ayuntamiento de la ciudad, como por ejemplo, en 1921.

E.S.

2185. GARCÍA SEGARRA, FRANCISCO DE ASÍS: *Santa Tecla 1881: tribulaciones de un concejal*. «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 21 setembre 1985, pàg. 9.

Incidents protagonitzats en l'Ajuntament de Tarragona pel regidor Simón Reverter derivats del pressupost i despeses d'ornat de la rambla de Sant Joan durant les festes de Sta. Tecla el 1881.

E.S.

2186. GÓMEZ SANJUÁN, JOSÉ-ANTONIO: *Personajes del siglo XIX (II)*. «Boletín de divulgación cultural Centro de Estudios del Maestrazgo» (Benicarló), 11 (1985), 77-87.

Relaciona ciertos incidentes en relación a la instalación del puente de hierro de Tortosa: trata de José Campo, financiero valenciano, empresario de las obras del ferrocarril de Valencia a Tarragona.

E.S.

2187. GORT JUANPERE, EZEQUIEL: *L'antic gremi dels mestres de cases de Reus*. Gremi de la construcció del Baix Camp, Reus, 1985, 155 ps. ils.

El llibre recull els articles que sobre la història de la construcció i el seu gremi, Gort havia editat, amb anterioritat, a la revista «Butlletí del gremi de la construcció» entre el 1980 i el 1985. Gort, amb un buidat exhaustiu de la bibliografia aprofitable, per cert força escassa, i amb bon coneixement de les fonts, ofereix notícies sobre els mestres de cases des del segle xv fins ara, i informa sobre l'estructura del gremi, les relacions amb el municipi o els primers conflictes socials. El llibre és construït amb força rigor, tot i que dissortadament han desaparegut les notes a peu de pàgina que hi havia a la primera redacció.

P.A.

2188. GORT JUANPERE, EZEQUIEL: *Conèixer Sant Pere*. Quaderns de divulgació cultural, sèrie història, 1, Àrea de cultura de l'Ajuntament de Reus, Reus, 1985, 36 p. il.

Opuscle divulgatiu, malgrat contenir aportacions inèdites; estructurat en dues parts. En la primera fa la història de l'església prioral reusenca i de la devoció a sant Pere dins la localitat. La segona és una guia de visita, una mica desballestada, de l'església, en la seva estructura i situació actual amb referències històriques; en aquest darrer apartat hom troba a faltar l'enumeració dels altars en servei i, sobretot, el nom dels seus realitzadors.

P.A.

2189. GUAL I VILÀ, VALENTÍ; CATALÀ I DALMAU, RAFAEL: «Un cas de bandolerisme popular: el vallenc Gabriel Oliver», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya II*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984, 57-64.

El pas d'una economia rural a una altra d'intercanvis provocà el fenomen bandoler. Hi hagué un doble vessant senyorial i popular de la qüestió.

El procés incoat a Gabriel Oliver és el punt de partida d'aquesta comunicació. La seva captura i el judici es desenvolupa dins el marc jurídic de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem. Es tractava d'un bandoler desconegut, sense cap referència ulterior. Aquesta absència dels grans fets bandolers és la justificació per investigar amb molt detallisme els diversos aspectes humans i econòmics del personatge i del món de marginació que l'envoltava.

Hi ha referències puntuals al procés, sentència, vida del bandoler, delictes comprovats i/o confesos i elements del seu bàndol. L'excedent demogràfic vallenc, una economia poc activa, la xarxa d'intercanvis de la zona, la presència d'armament abundant, la qüestió jurisdiccional i la indiferència de certes autoritats locals foren algunes de les causes del fenomen bandoler a l'Alt Camp. Hi ha encara certa confusió entre bandolerisme polític (rivalitats entre oligarquies) i «de subsistència». Fonamentalment, però, es tractava d'un problema de supervivència, en el cas tarragoní.

J.M.T.

2190. GUMÀ I CLAVELL, SALVADOR: *El canvi de noms dels carrers al 1937*. «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 16 (1981), 19-21.

Transcripció del document referit al tema amb la justificació del mateix regidor que féu la proposta.

J.C.B.

2191. *Itineraris de la ciutat. Els noms més antics dels carrers del poble. «Ràpita»* (Sant Carles de la Ràpita), 313 (1985), 16-17.

Relación de topónimos aplicados a las calles de Sant Carles de la Ràpita en el s. XIX. También, de partidas.

Reproduce un párrafo descriptivo del *Derrotero General del Mediterráneo* (Madrid, Dirección de Hidrografía, 1860).

Reproduce un plano de finales del s. XIX atribuido a don Hermenegildo Gorria y Royan.

L.D.

2192. J.P.: *Conesa: Acaballes del S. XV. «La Segarra»* (Santa Coloma de Queralt), 72 (1985), 37.

Breves noticias sobre hechos que acontecen en Conesa durante el último cuarto del s. XV.

A.S.

2193. *Lliure poble de Porrera. Introducció de Pere Anguera. Recopilació de textos per Pere Anguera i Joan Milà. Ajuntament de Porrera, Porrera, 1985. 140 pp.*

Edició crítica de tot un seguit de textos i documents vertebrats a l'entorn de la crema, l'11 de juliol del 1822, del poble de Porrera —de marcada actuació liberal— per part de les partides ultrarealistes revoltades de la zona. Els textos, precedits d'una introducció de Pere Anguera, recullen successivament la visió immediata, o tramesa familiarment, d'aquests fets; les gestions davant les Corts per a recompensar de forma honorífica i econòmica els veïns de Porrera per la seva actuació, i finalment, el ressò que la gesta obtingué en la literatura. Els fets esdevingueren mítics entre els liberals i les classes populars urbanes, arran de les nombroses representacions arreu del Principat de l'obra de teatre d'agitació política «Numancia de Catalunya y libre poble de Porrera» de Josep Robrenyo, reproduïda en facsimil al llibre.

A.A.

2194. LLOP TOUS, JOSEP - SOLER ALVAREZ, ELISEU-ANTONI: «Breu notícia sobre La Pineda» dins A.A. V.V. *Treballs Canongins 1985* (Centre d'Estudis Canongins «Ponç de Castellví», La Canonja, 1985); 129-151.

Estudi del procediment d'agregació del terme rural de La Pineda als municipis de Vila-seca de Solcina, Masricart i Tarragona, l'any 1837. Correcció de superfícies. Transcripció d'acords de la Diputació Provincial de Tarragona i de l'Ajuntament d'aquesta ciutat. Reproducció d'un plànol de la zona, con-

servat a l'Arxiu Històric Municipal de Vila-seca, amb les delimitacions de les superfícies agregades a cadascun dels termes afectats per l'expedient.

A.S.

2195. LUTOSAL (Luis Torrell Salvat): *La bandera local del «sometent»*. «L'om» (Riudoms), 178 (1983), 25.

Article apològic del pendó que fou lliurat al Sometent de Riudoms l'any 1921 i que havia estat retirat per l'Ajuntament del despatx del batlle.

J-R.C.

2196. LUTOSAL (Luis Torrell Salvat): *Gaudi i sempre Gaudi*. «L'om» (Riudoms), 190 (1984), 22-23.

Petit comentari d'una fotografia feta l'any 1921 amb motiu del lliurament de l'estendard al sometent armat de Riudoms pel capità general de Catalunya, en la qual sembla que s'hi troba Antoni Gaudí.

J-R.C.

2197. LUTOSAL (Luis Torrell Salvat): *Històriques sessions municipals de caire bèlic* (sic). «L'om» (Riudoms), 187 (1984), 15.

Fragments d'actes de sessions municipals, sense cap tipus d'anàlisi, que parlen en un moment o altre d'afers bèl·lics, agrupats per ordre cronològic.

J-R.C.

2198. LUTOSAL (Luis Torrell Salvat): *L'últim «adéu» al fúneral de la bòbila*. «L'om» (Riudoms), 176 (1983), 19.

Records i impressions que l'autor ha aplegat, sobre diferents forns i bòbiles, especialment del forn de l'Ametller o bòbila del Parisi, i també d'alguns personatges que hi han treballat.

J-R.C.

2199. LUTOSAL (Luis Torrell Salvat): *1906-1983, tres parts de segle d'un vell mercat.* «L'om» (Riudoms), 180 (1983), 45-46.

Evocació de la inauguració del mercat públic, el mes de febrer de l'any 1906, amb motiu de l'obertura d'aquest mateix mercat, reconstruït (24-11-84).

J.-R.C.

2200. LUTOSAL (Luis Torrell Salvat): *1934: fejocisme, mirant enrera sense malícia.* «L'om» (Riudoms), 185 (1984), 15.

Record del dia 22 d'abril de 1934, data en la qual va fundar-se al Club Casino de Riudoms, el Grup Joventut núm. 256, de la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

J.-R.C.

2201. MAGRIÑÀ I MOLINERA, Mª GORETTI: *Altafulla: dades històriques de fa un segle.* Centre d'Estudis, Altafulla, 1985.

La nadala del Centre d'Estudis d'Altafulla de l'any 1985 aporta el buidat de les actes municipals, així com el moviment demogràfic, de l'any 1885. Es destaca tot el relacionat amb l'epidèmia de còlera: compra de desinfectants, recerca del focus d'infecció, ajuda als necessitats, enterrament de les víctimes, etc. El moviment de població registrà 28 naixements, 36 defuncions i 10 casaments.

S.-J.R.

2202. MANENT I SEGIMON, ALBERT: *Notes sobre els noms de lloc del terme d'Alcover.* «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 21 (1983), 11-14.

Repassada pels noms singulars del terme, alguns dels quals permeten desvetllar determinats fets històrics.

J.C.B.

2203. MATAMOROS, RAMON: *Història del futbol local.* «Alcanar» (Alcanar), 90 (1984), 30.

Breves apuntes sobre la historia del mayor deporte de masas y su incidencia en la ciudad de Alcanar, con expresión de las diferentes personas que han jugado al mismo, sus equipos y los lugares y campos donde se ha practicado, desde su inicio, en 1919, hasta nuestros dias.

F.G.

2204. MEZQUIDA, LUIS MARÍA: *Tarragona en la Década de los Años 20 y principios de los 30*. «Revista Tècnica de la Propietat Urbana» (Tarragona), 33 (1983) /1985/, 87-99.

Aquest article dóna notícies sobre l'evolució urbana de Tarragona, la construcció d'alguns edificis importants i sobre el pressupost extraordinari per modernitzar la Rambla i pavimentar carrers. En el decurs de les obres de la Rambla i de l'avinguda de Catalunya, es van trobar peces arqueològiques importants. També s'esmenta el projecte de construcció de l'Estació Central de Ferrocarril i l'enderrocament del Penal del Miracle.

2205. MICOLA PALLARÈS, ALBERT: *Els nostres mestres*. «L'om» (Riudoms), 201 (1985), 16-21.

Article dedicat a recordar alguns mestres que han desfilat per Riudoms des dels anys trenta, així mateix s'ofereixen algunes dades sobre el grup escolar local, Beat Bonaventura Gran.

J-R.C.

2206. MILLAN, LL.: *Itineraris de la ciutat. Carrers de Sant Pere i Sant Rafael*. «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 307 (1985), 18-19.

Historia y anécdotas de estas calles de Sant Carles de la Ràpita.

L.D.

2207. MILLÁN, LL.: *La pèrdua del Damianin (2 de gener de 1920)*. «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 307 (1985), 14-16.

Escriu sobre la pèrdua del *Damianin* a la punta del Galatxo. Fonts d'informació: testimonis orals.

E.S.

2208. MORANT I CLANXET, JORDI: «Uns actes de la Germandat de la Santa Creu», dins *Agrupació d'Associacions de Setmana Santa*. Tarragona, 1985.

Unes actes del 1847 de la Germandat que pertanyia a la Congregació de la Sang mostren els ajuts que es concedien per malaltia dels associats. S'hi detalla un cas concret.

R.R.

2209. MORANT I CLANXET, JORDI: *Uns aspectes devocionals de la Verge del Claustre*. «Diario Español» (Tarragona), 17 novembre 1984.

Treball descriptiu d'unes prèdiques del paborde de la Catedral de València, el qual divulgà per les principals ciutats de l'Estat una nova devoció mariana; 365 persones amb el compromís de visitar, una cada dia, una capella de la Verge. Va ser el segle XVIII.

F.X.R.

2210. MORANT I CLANXET, JORDI: *El cap del Crist de la Pietat*. Programa del Gremi de Sant Isidre. Setmana Santa. Tarragona, 1985.

La pèrdua del tresor artístic del Gremi a l'inici de la contesa l'any 1936; relata com la mare de l'autor recollí prop de la foguera el cap del Crist del misteri de la Pietat, del Gremi, i que fou donat el 1940.

S.-J.R.

2211. MORANT I CLANXET, JORDI: *Collecció de gravats de Santa Tecla, patrona de Tarragona*. Ed. Gogistes Tarragonins i Ajuntament de Tarragona. Tarragona, 1982.

Va acompanyada d'un detallat annex de l'autor com a comentari de la història del gravat i la descripció de cada un dels que integren la collecció i la traducció de les inscripcions llatines.

R.R.

2212. MORANT I CLANXET, JORDI: «La Congregació de la Sang en uns ajusticiaments del segle XIX» dins *Associació d'Agrupacions de Setmana Santa*. Tarragona, 1982.

Empresonament i darrers dies d'uns condemnats a mort. Intervenció de la Congregació de la Sang i presència del Sant Crist el dia de l'ajusticiament. L'escrit es fonamenta en documents inèdits de l'Arxiu de la Congregació, corresponents als anys 1848 al 1856.

F.X.R.

2213. MORANT I CLANXET, JORDI: *Les emissions sardanistes de Radio Tarragona*. «Pelacanyes» (Tarragona), extra 50 anys de Maginet, desembre 1984.

L'autor participà en les emissions a partir del 1953; síntesi dels programes i intervencions artístiques.

S.-J.R.

2214. MORANT I CLANXET, JORDI: *Entrada solemne de l'arquebisbe Joan Manuel de Espinosa*. «Diario Español» (Tarragona), 7 d'abril 1983.

Descripció treta del llibre d'entrades dels arquebisbes de l'Arxiu Diocesà. Preparatiu, entrada pública amb descripció dels gremis, confraries i danses populars. Jurament de fidelitat i cavalcada, en honor del nou arquebisbe.

R.R.

2215. MORANT I CLANXET, JORDI: *L'ermita de la Mare de Déu de la Salut*. Gogistes Tarragonins. Tarragona, 1982.

Breu resum de les dades històriques relacionades amb la construcció del santuari a les primeries de segle i la seva inauguració.

F.X.R.

2216. MORANT I CLANXET, JORDI: *Uns fets i una obra d'art desconeguts*. «Diario Español» (Tarragona), extra de Sant Maçí 1985.

Episodi tarragoní, transmès per l'artista Josep Burdeus. Mort l'Ugetista Salvador Carles, a Casa Ixart, del carrer de Cavallers, l'any 1936; Burdeus s'oferí per realitzar una làpida sepulcral que els amics d'en Carles volien dedicar-li, ja que havien estat, ambdós, companys d'escola.

S-J.R.

2217. MORANT I CLANXET, JORDI: *Hoy cien años de la inauguración de la plaza de toros*. «Diario Español» (Tarragona), 21 setembre 1983.

Notícies històriques de la construcció, curses inaugurals, fallida de l'empresa i les seves vicissituds a través dels anys.

R.R.

2218. MORANT I CLANXET, JORDI: *La Mare de Déu del Loreto de Tarragona*. «Diario Español» (Tarragona), 11 desembre 1982.

Notes històriques de divulgació del Llorito i els antics santuaris. Detalls de la nova construcció, iniciada el 1957.

F.X.R.

2219. MORANT I CLANXET, JORDI: *El pas de la Pietat del gremi dels Pagesos*. «Gogistes Tarragonins» (Tarragona), 1985.

Article històric, al dors dels goigs publicats conjuntament amb el gremi; es fa referència del misteri de la Pietat a través dels anys, com a pertanyent als Pagesos.

S-J.R.

2220. MORANT I CLANXET, JORDI: *El pinar entorno a las escuelas y mirador de Saavedra*. «Diario Español» (Tarragona), 9 març 1983.

Es comenta la festa de l'arbre que s'hi celebrà el 27 de febrer de 1927; descripció dels actes i de les representacions existents.

R.R.

2221. MORANT I CLANXET, JORDI: «La plaça dels cabrits en el nucli urbà de la Merceria» dins *Programa de Festes del carrer de Merceria*. Tarragona, 1985.

Descripció de la zona urbana que comprèn la placeta dels Cabrits junt a la Baixada del Pare Iglesias; l'antic mercat, al llarg de segles, i lloc escollit el 1724 per a fer el pronunciament de Lluís I.

F.X.R.

2222. MORANT I CLANXET, JORDI: *La processó del Divendres Sant del 1870*. «Crònica» (Tarragona), extra Setmana Santa 1982.

Escrit divulgatiu de les notes extretes de la premsa local d'aquell any.

S-J.R.

2223. MORANT I CLANXET, JORDI: *Sant Roc i Sant Magí dues festes del nostre poble*. «Diario Español» (Tarragona), extra de Sant Magí, 1982.

Crònica i comentari a les festes del Cos del Bou i de la ciutat l'any 1902.

R.R.

2224. MORANT I CLANXET, JORDI: *La Setmana del 1905*. «Diario Español» (Tarragona), extra Setmana Santa 1985.

Resum de les festes de setmana santa i Pasqua que se celebraren aquell any a Tarragona, extret de la premsa local.

F.X.R.

2225. MORANT I CLANXET, JORDI: *La Societat Coral L'Ancora de Tarragona*. Tarragona, 1985.

Amb motiu de la celebració del 125è aniversari, l'agrupació coral L'Ancora, organitzà, el 1985, diversos actes culturals, entre els quals recordem l'edició d'un llibret de 128 pàgines on l'autor descriu les principals vicissituds de la Coral, situada en l'ambient musical dels cors de Clavé.

Dins el segle XIX, a més del capítol dedicat a l'actuació forana de l'Ancora —en una bona part de l'Estat espanyol— tenim la presència del Cor a la Tarragona musical i cultural de l'Ateneo Tarraconense, La Artesana, els «Camps de Recreo», el Teatre, i d'altres institucions de rellevant prestigi tarragoní.

Un altre capítol important és el dedicat a aquest segle amb totes les peripecies, les èpoques d'esplendor i les etapes decadents; fins a l'any del centenari, celebrat el 1960, les notes històriques són notablement completes. Tanmateix un altre apartat recull esdeveniments importants de l'Ancora, com l'estrena dels quatre estendars; la seva presència i el seu triomf a l'Exposició Universal de Barcelona, el 1888; les celebracions dels 50 i 100 anys, i altres aspectes importants de la història de l'Ancora.

L'obra és complementada amb la relació de distintius, premis i trofeus obtinguts, la relació de les obres expressament dedicades a la Coral, els directors haguts en el transcurs dels anys i nombrosa documentació gràfica, bona part de la qual és totalment inèdita i desconeguda.

L'autor ha dedicat el llibre al vell cantaire de l'Ancora, Josep R. Solà i a l'incansable investigador Josep Virgili i Sanromà. Presenta el treball la coneguda poetessa i escriptora tarragonina Olga Xirinacs, que fou la pregonera de l'any commemoratiu del 125è aniversari.

F.X.R.

2226. MORANT I CLANXET, JORDI: *La Societat Coral «La Ilustración Obrera»*. «Diario Español» (Tarragona), 21 setembre 1985, pàg. IX.

Notas sobre la coral «La Ilustración Obrera», que se constituye en Tarragona en los años 80 del siglo pasado y se disuelve hacia 1905.

E.S.

2227. MORANT I CLANXET, JORDI: «Tarragona cristiana i monumental» dins *Agrupació d'Associacions de Setmana Santa*. Tarragona, 1985.

Notes històriques relacionades amb el Convent dels P. Carmelites de Tarragona; l'illustra una fotografia d'època.

R.R.

2228. NAVARRO MIRALLES, LLUÍS: «Tarragona en 1716-1718, posibilidades para una evolución económica», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 699-710.

El llibre «d'indústria» de Tarragona del 1716-1718 forma part del primer cadastre borbònic, i és un balanç general de la situació tarragonina després de la Guerra de Successió. Analitza les imposicions sobre els beneficis procedents del treball personal. La llarga experiència del Dr. Navarro, de forma individual o com a coordinador de diversos grups d'investigació, garanteix la fiabilitat i exactitud de la recerca, documentada com sempre amb gran quantitat de material gràfic.

Junt als pagesos, els jornalers, els artesans i les activitats marines eren els principals grups de treball d'aquella població tarragonina. Els obstacles al desenvolupament econòmic modern de la ciutat no van impedir la presència d'un nombrós grup dedicat a la pesca i al petit cabotatge. L'estudi dels delmes, censals, compra-ventes i arrendaments de terres completen la visió d'una Tarragona estancada, amb un cos social molt deteriorat econòmicament. Malgrat les rebaixes d'Hisenda, el pes de la recaptació el varen suportar els grups ja esmentats. La favorable situació del Camp de Tarragona (l'eix Valls-Reus-Salou) va beneficiar, a la llarga, el desenvolupament de la capital del Corregiment.

J.M.T.

2229. *Notes marineres. L'Empresa Claudio i tres generacions al comerç del peix. «Ràpita»* (Sant Carles de la Ràpita), 313 (1985), 14.

Claudi Claudio López y sus antecesores dedicados al comercio del pescado en Sant Carles de la Ràpita.

L.D.

2230. OLIVÉ SOLANES, JOSEP M.: *Reus i el gas. 1855-1985*. Gas tarraconense s.a., Tarragona, 1985, 44 ps. il.

Interessant opuscle sobre la història del gas a Reus que, a desgrat de la quasi total absència de referències bibliogràfiques, sembla bastit, en bona part, damunt de la documentació inèdita original, tot aprofitant els pocs treballs publicats en aquesta matèria, sobretot el fascicle editat el 1955 per J. Banús, en la commemoració del centenari de l'empresa original. El llibre conté es-

llavissades com, per exemple, suposar que el 1855 es trobava en el seu punt culminant el comerç de l'aiguardent, a Reus (p. 12); les hipotètiques divergències polítiques de M. Vila i Prim, tot fent al primer, fundador d'una inexistent «Caja reusense», el 1862, dintre del procés de mitificació de Vila habitual en bona part de la nostra historiografia (p. 13), o la conjectura que les Converses d'interès local, promogudes pel Centre de Lectura el 1933, foren l'origen de les entitats esportives locals «Reus deportiu» i «Ploms» (p. 25). Per altra banda, no comparteixo el criteri de traduir sense avisar, al català, tota la documentació, pública o privada, dels segles XIX i XX, ja que significa una adulteració del moment històric i impossibilita una correcta lectura socio-política del moment analitzat.

P.A.

2231. PALAU RAFECAS, SALVADOR: *Breus mots sobre les fonts a Santa Coloma de Queralt*. «La Segarra» (Santa Coloma de Queralt), 72 (1985), 50-51.

El autor recoge una serie de datos sobre el origen y situación de algunas fuentes de la villa.

A.S.

2232. PALAU RAFECAS, SALVADOR: *Cent trenta anys de batlles a Santa Coloma de Queralt 1855-1985*. «La Segarra» (Santa Coloma de Queralt), 67 (1985), 18.

Lista de alcaldes de Sta. Coloma y duración en el cargo, desde 1855 hasta la fecha.

A.S.

2233. PALAU RAFECAS, SALVADOR: *Espurnes de l'aixecament realista (1822-1823) a Sta. Coloma de Queralt*. «La Segarra» (Santa Coloma de Queralt), 71 (1985), 16-17.

Datos sobre los enfrentamientos entre realistas y liberales, que tienen lugar en Sta. Coloma y alrededores, durante los años 1822 y 1823.

A.S.

2234. PALAU RAFECAS, SALVADOR: *Miscel·lània del S. XIX (2ª part)*. «La Segarra» (Santa Coloma de Queralt), 66 (1985), 17.

Breves noticias de acontecimientos, que se desarrollan en Sta. Coloma entre 1865 y 1898.

A.S.

2235. PALAU RAFECAS, SALVADOR: *Miscel·lània S. XIX (3ª part)*. «La Segarra» (Santa Coloma de Queralt), 74 (1985), 18.

Relació de sucusos que se desenvol·llen en Santa Coloma a lo largo de la segunda mitad del s. XIX.

A.S.

2236. PANYELLA, VINYET: *L'escala del castell de Solivella*. «Miscel·lània d'Estudis Solivellencs» (Solivella), 2 (1984), 91-98.

Intent de provar l'afirmació que J. M. SANS I TRAVÉ fa a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, veu «Solivella», vol. 9, que *l'escala de pedra amb passamà treballat, que donava accés a les estances superiors del castell de Solivella, fou venuda i traslladada al Palau de Maricel de Sitges*. Ni documentalment ni a la comptabilitat de Maricel, que M. Utrillo anotava, no s'ha trobat cap indicati que permeti la datació de la venda ni la fixació del preu; però hi ha constància de dos viatges que Utrillo féu a Tàrrega (1913, oct. 1), a Poblet i a Valls (1914, set. 7), com també d'unes anotacions —no prou explícites— de pagaments fets «per acarreos» i transports, sense especificació de materials ni trajectes.

E.S.

2237. PEREA SIMÓN, EUGENI: *La Morera de Montsant i el seu terme municipal. Toponímia*. Santes Creus, Fundació d'història i art Roger de Belfort, 13, 1984, 180 ps.

Recull de 1.025 topònims, cadascun amb la corresponent notació històrico-geogràfica, que converteixen el llibre en una eina essencial per a ajudar a bastir la història del poble. El treball va precedit per una breu notícia històrica que conté, a més, l'inventari de la flora i fauna de l'indret. S'hi adjunta un breu pròleg de Josep Iglésies, diversos dibuixos de Pinet Fort i quatre làmines amb setze fotografies de Joan Aguilera.

P.A.

2238. PERPINYÀ, LLUÍS: *El pas de la barca*. «Arrels» (Móra la Nova), 12 (1985).

Sobre els diversos passos de barca per l'Ebre, a Móra la Nova, al llarg de la història. Ha consultat documentació cartogràfica i toponímica.

E.S.

2239. PIERA HILL, ISIDRE: «Setanta anys de Balneari» dins A.A. V.V. *Vallfogona de Riucorb* (Fundació Roger de Belfort, Santes Creus, 1984); 15-134.

Crònica de les realitzacions —l'«Establiment», com agrada de dir a l'autor— que, durant 70 anys, dues generacions de la família Piera portà a terme a Vallfogona de Riucorb amb la creació, a partir d'unes instal·lacions rònegues, d'un balneari a la vora de les fonts Salada, Pudosa i Ferrosa.

Després de situar la biografia i els antecedents dels tres iniciadors (el capellà Miquel Piera i Martí, el seu germà Antoni i la cunyada Remei Hill), fa el relat de l'empresa, des de l'adquisició de la finca, el 1899, fins que el negoci passa a mans, l'any 1971, del Sr. J. Subirós. La crònica divideix l'*obra i acció de l'establiment* en quatre etapes: fins al 1920; del 1921 al 1936; del 1939 al 1963, i del 1963 al 1970, tot això després de recordar les primeres instal·lacions i edificacions i la implantació dels serveis públics al seu entorn (transports, carretera, etc.). També tracta el parèntesi de la guerra civil del 1936, quan s'hi installa una escola de guerra, i moren assassinats el capellà Piera i el metge Torelló. Un *anecdotari* recull tota sèrie de records sobre preveres, administradors, guardes, xofers, músics, arrendataris; festes i tertúlies, sense oblidar altres servidors remarcables i els metges directores. Destaca també l'actuació d'alguns d'aquests i les petites limitacions humanes d'altres, cosa que l'autor hauria pogut evitar i així el contingut del treball no hauria desmerescut.

Tot el treball sembla moure's més dins la comesa de fer memòria històrica «des de dins» d'una determinada realització familiar-comercial i el seu entorn al servei d'una determinada classe social —o classes socials simultànies i/o successives— que no pas dins l'estudi d'una determinada realització sanitària i la seva funcionalitat dins el marc històric i/o comparatiu. El capítol *nomenclàtor de la concurrència* prou ens il·lustra sobre els sectors socials beneficiaris de les aigües termals, tant a l'avantguerra com a la postguerra, o almenys, respecte dels usuaris del balneari —si dit així sembla més adient—.

E.S.

2240. PORTA I BALANYÀ, JOSEP M.: «Algunes consideracions preliminars sobre l'evolució econòmico-agrària de la vila de Montblanc en el segle XVIII», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 381-389.

L'autor és un especialista del tema, ja que féu la seva tesi de llicenciatura sobre la vila de Montblanc, a partir d'un cadastre del segle XVIII. Les seves investigacions estan estretament lligades al Departament d'Història Moderna de Tarragona i la línia d'investigació dedicada als cadastres.

Ara ens presenta una aproximació, en forma de consideracions, a la base econòmica agrària d'aquell indret, a partir de l'anàlisi i comparació de dos documents cadastrals del segle XVIII (1731 i 1778).

Després de valorar l'augment demogràfic retardat de la vila (entre 1778 i 1787), el nucli del treball se centra en la valoració de l'agricultura, que segueix essent la principal activitat dels montblanquins al llarg de tot el segle, malgrat la complexitat i evolució superior del final de la centúria. La distribució dels conreus i la parcel·lació agrícola permeten comprovar com la trilogia mediterrània i l'espai improductiu es reparteixen tot el terme. L'extensió de l'àrea vitícola no s'ha produït totalment el 1778. Una ramaderia modernitzada i subordinada a l'agricultura; una indústria modesta centrada en la producció dels pous de gel i de l'aiguardent, i unes activitats industrials diverses destinades a complementar uns serveis necessaris per a la comunitat són d'altres elements d'aquesta societat típica d'Antic Règim.

Aquest estudi de Montblanc abans del seu redreç, compta, com tot els treballs de J. M. Porta, amb una llarga i profitosa sèrie de notes a peu de pàgina per introduir aquesta investigació local en el marc de la Catalunya del set-cents.

J.M.T.

2241. PORTA I BALANÀ, JOSEP M^a: *Els barris de Montblanc. El cas concret de l'antic barri de Sant Miquel*. «Espitllera Montblanquina» (Montblanc), 46 (1985), 43.

Transcriu el decret de l'arquebisbe Fleix i Solans, sobre l'erecció de la paròquia de Sant Miquel de Montblanc, signat el 20 de novembre del 1867.

E.S.

2242. [RECASENS COMES, JOSÉ M.: «La villa de Constantí a fines del siglo XVIII», dins *Estudis de Constantí*, 1 (1985), ps. 23-33.]

Vegeu B.H.T., II (1979), recensió 97.

P.A.

2243. RECASENS I ROVIRA, MARIA: «Aproximació a un estudi urbanístic de la vila de La Selva del Camp a través de les fonts cadastrals de l'últim quart del segle XVIII», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 333-344.

Aquest treball demostra la vitalitat de la línia d'investigació del Departament d'Història Moderna de Tarragona, dedicada als estudis cadastrals. El seu contingut s'integrarà en la futura tesi de llicenciatura de l'autora. Ha treballat la part equivalent a la contribució urbana i la seva correlació amb l'estructura quantitativa i qualitativa del municipi.

Es fa referència a la situació de la vila durant el set-cents. L'estudi del nucli urbà és exhaustiu. Un conjunt de petits estudis humans, evolutius, econòmics, de propietat, de qualitat, de pagaments, de grups socials, ... són suficients per donar una visió global d'aquesta vila del Baix Camp. Les fluctuacions són corrents en aquella conjuntura. L'obertura dels ravals respon a qüestions de qualitat i no de demografia. Només el creixement de tot allò que fa referència a l'aiguardent trenca la relativa estabilitat econòmica del període 1775-1807. Uns valuosos annexos, un plànol i gràfics tanquen aquest treball sistemàtic i complet.

J.M.T.

2244. ROBERT SENDRA, MARCEL·LÍ: «Els conflictes parroquials entre La Canonja i Masricart» dins A.A. V.V. *Treballs Canongins 1985*. Centre d'Estudis Canonjins «Ponç de Castellví», La Canonja, 1985; 9-36.

Traducció al català de:

— SENTENTIA IN CAUSA VERTENTI IN CURIA ECCLESIASTICA TARRACONEN INTER ADMINISTRATORES NOVAE FABRICAEC ECCLESIAE Loci de la Canonja Archidioe cefis Tarraconen. ex una, ET BAYULUM ET DECURIONES Loci del Marrisart ejufdem Tarraconen. Archidioecefis, ex altera partibus, LATA PER ILUST. ET ADM. REV. DOMINUM. MARIANUM MARTI, PRESBYTERUM, D.D. COMMENSALEM SANctae Metropolitanæ Ecclefiæ Tarraconen. & ipfius Archidioecefis meritiffimum Vic. Gen. & Officialem. SCRIBA DICTAE CURIAE EUDALDUS BORÆS NOT. PUB. TARRACONAE.

(Tarracone: Ex Officina Typographica Magini Canal Bibliopole, in vico Majori)

— R. P. D. De ZELADA TARRACONEN. REAEDIFICATIONIS, & REFTAURATIONIS ECCLEFIARUM. Ven. 19. Junni 1761. (ROMÆ MDCCLXII. (1762).

I breu comentari sobre aquests plets entorn de la unió de les esglésies de La Canonja i Masricart. La sentència de Tarragona fou llegida i publicada l'1 de setembre del 1756. La sentència del tribunal de la Rota és del 1761, traduïda a partir del document lliurat a De Zelada.

E.S.

2245. ROBERT, MARCEL·LÍ: *Escola Bressol de Nostra Sra. de l'Esperança. 15 anys d'història*. La Canonja, s. p. i., 1985.

Fullet on es narra la petita història d'una institució parroquial: l'Escola Bressol, que nasqué a La Canonja el 1970 com a guarderia infantil.

E.S.

2246. ROCA I GIRONA, JORDI: *Anàlisi dels pressupostos del Sant Hospital de Pobres de la Vila d'Alcover (1847-1863). Algunes consideracions sobre els conceptes de salut i malaltia al segle XIX.* «Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover)», 28 (1984), 9-34.

Estudi a cavall de la història i l'antropologia en què, mitjançant l'anàlisi detallada dels pressupostos de l'Hospital del període esmentat, s'intenta explicar-ne el funcionament, missió social encomanada, criteris d'utilitat, usuaris a qui sol anar destinat, malalties i tractaments subministrats, etc.

J.C.B.

2247. RODRÍGUEZ MONTEVERDE, JOAQUÍN: *Una visión de Tarragona en el s. XIX.* «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 21 setembre 1985, ps. XIV-XVI.

Glosa del manuscrito *Memòria Militar de la Plaza de Tarragona* escrit en 1848 por el coronel Manuel Román García, del Arma de Ingenieros, destinado en Tarragona. Contiene gran número de datos y observaciones sobre Tarragona, que Rodríguez Monteverde extracta o transcribe.

E.S.

2248. ROIG, JOSEP M. - MADORRÁN, ROSA M.: *Alcover: Elecciones Legislativas del 15 de juny de 1977.* «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 4 (1978), 35-39.

Recull de les dades de la primera contesa electoral del darrer període democràtic amb comparança comarcal i intents d'interpretació.

J.C.B.

2249. ROIG I GARRIGA, M. DEL CARME: *Biografies d'Alcoverencs. Josep Batlle. Gabriel Güell.* «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 1 (1978), 7 i 23.

Breus biografies de qui fou frare franciscà, escultor i notable autor d'obres religioses i històriques (Josep Batlle, 1648-1730) i del que esdevingué un dels més fermes representants d'Alcover en el si de la Comuna del Camp (Gabriel Güell).

J.C.B.

2250. ROIG I GARRIGA, M. DEL CARME: *Biografies d'Alcoverencs. Miquel Morell.* «Centre d'Estudis Alcoverencs» (Alcover), 2 (1978), 27.

Breu biografia del cabdill bandoler que donà nom a un dels bàndols del Camp durante el període barroc.

J.C.B.

2251. ROIG I QUERALT, FRANCESC: «La Germandat de Sant Antoni de Pàdua de La Canonja: una institució centenària» dins A.A. V.V. *Treballs canongins 1985*. Centre d'Estudis Canongins «Ponç de Castellví», La Canonja, 1985; 153-206.

Intens i aprofundit estudi en base a fonts documentals de llibres d'Actes i Acords de la Germandat, Estatuts, llibres de baixes i altes d'invàlids i malalts, i llibres de comptes. L'autor ha estudiat i treballat una mútua del segle XIX-XX (que encara subsisteix) i a la qual estaven acollits la majoria dels convilatans canongins. El treball comprèn exhaustivament els alts i baixos d'aquesta entitat, creada el 1861 i que actualment arriba ja al seu 125è aniversari. Un estudi que aplega aspectes tan curiosos com els serveis socials que oferia; la seva estructuració en càrrecs, el funcionament econòmic, l'inventari de béns, el tipus de sancions i multes, la vinculació amb la Federació de Mutualitats de Catalunya, les reformes estatutàries, la lluita per la subsistència els darrers anys, etc. Igualment l'autor aporta als annexos uns llistats cronològics dels Germans Majors de l'entitat, secretaris, autoritats locals que presidiren les Juntes Generals, impresos oficials, els dos segells utilitzats al llarg dels anys, fotografies de la celebració del centenari, reproducció dels estendards, del cotxe dels enterraments amb tracció animal, i d'unes banyeres d'ús públic com a servei d'higiene socialitzada.

E.S.

2252. ROIG I QUERALT, FRANCESC - MAS I MONTAGUT, XAVIER: *Què llegeixen els taragonins*. «El Tres de Vuit» (Vilafranca del Penedès. - El Vendrell), 167 (1985), 24, i 168 (1985), 22.

Estudi que resumeix un interessant treball de camp sobre els hàbits de lectura dels habitants de la ciutat de Tarragona pel que fa a la premsa diària, setmanaris i revistes. S'indiquen diversos tants per cent quant a la distribució d'aquestes publicacions als quioscos de la capital.

J.S.

2253. ROURA I AULINAS, LLUÍS: *L'Antic Regim a Mallorca. Abast de la commoció dels anys 1808-1814*. Pròleg d'Alberto Gil Novales. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear-Josep de J. Olaneta editor, Palma de Mallorca, 1985, 570 pp.

Ampliació i publicació definitiva de la tesi de l'autor, una part de la qual publicà a «Estudis Baleàrics» (vegi's BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA TARRACONENSE, vol. 8, 1985, núm. 1657), pel que fa als refugiats procedents de Tortosa, Tarragona, Reus i Torredembarra.

E.S.

2254. ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR J.: *Contribució al coneixement de la família i l'obra de l'arquitecte setcentista tarragoní Joan Antoni Rovira*. «Revista Tècnica de la Propiedad Urbana» (Tarragona), 33 (1983), 73-84.

La persona i l'obra de Joan Antoni Rovira ha estat objecte de breus estudis en els darrers anys. El doctor Salvador J. Rovira aporta cinc notícies més de tipus familiar i professional sobre aquest arquitecte tarragoní.

Hi ha unes interessants referències a la vida familiar de l'arquitecte i dels seus descendents, perfectament documentades al fons de protocols de l'Arxiu Històric de Tarragona. Les altres notícies alludeixen a tres projectes de construcció al port de Salou, centre comercial de la comarca, i constitueixen, en aquest aspecte, una valuosa aportació a la bibliografia.

Primerament, trobem el procés de construcció de la casa de resguard de la quadrilla del port de Salou, la darrerria del 1762. Es tractava de donar una protecció a les persones i als pertrets de l'embarc i desembarc de mercaderies. Un any més tard va dissenyar i construir directament la casa de resguard del personal de les diverses rendes. El 1769 va presentar un informe sobre l'edificació d'una nova duana a Salou, en vista dels inconvenients de la barraca que feia aquest servei. No hi ha notícia sobre la seva possible construcció.

Aquests tres projectes van acompanyats dels tres corresponents documents redactats davant notari que es troben en l'apèndix de la investigació. En síntesi, aquests apunts biogràfics sobre J. A. Rovira constitueixen una profitosa aportació a la rica historiografia salouenca.

J.M.T.

2255. RUART I GÜIXENS, JAUME: *Un acord municipal joiós i esperançador*. «El Tres de Vuit» (Vilafranca del Penedès-El Vendrell), 137 (1985), 16.

Ajudes que es concediren als presos del Vendrell i relació de diverses celebracions que es portaren a terme en aquesta vila l'any 1850, en conèixer la notícia de l'embaràs de la reina.

J.S.

2256. RUART I GÜIXENS, JAUME: *Enderrocament d'una casa*. «El Tres de Vuit» (Vilafranca del Penedès-El Vendrell), 186 (1985), 10.

Des del punt referencial de l'enderrocament d'una casa al Vendrell, es recullen un seguit de dades sobre la família Güixens-Ribas que a principis de segle s'apostentà en aquell edifici, avui inexistent.

J.S.

2257. RUART I GÜIXENS, JAUME: *La sanitat, cent anys enrera*. «El Tres de Vuit» (Vilafranca del Penedès-El Vendrell), 147 (1985), 7.

Ressenya del moviment demogràfic al Vendrell durant els anys 1881-82, segons dades dels arxius municipals, amb especificació de les diverses malalties que foren causa de defunció. S'hi detallen també les dades demogràfiques de les altres poblacions de la comarca en aquest període.

J.S.

2258. SABATÉ I BOSCH, JOSEP: «Notícia a l'entorn de la caritat i beneficència a Tarragona a la fi de l'Antic Règim: la Casa Hospital dels pobres infants orfes de Tarragona», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya II*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 682-684.

L'estudi del referit hospici vol omplir el buit sobre alguns aspectes de la caritat pública a començaments del segle XIX. La breu comunicació del professor Sabaté ens introdueix en un apartat de la mentalitat religiosa i cultural de l'època.

El seu origen, fundació, funcionament i activitat ocupen quasi 400 anys de la història tarragonina. Sota la direcció d'un capellà, el centre era administrat per dos canonges de la catedral i dos còsols/regidors municipals.

Fins al moment d'aprendre un ofici, i durant els dos primers anys d'aprenentatge, la vida d'aquells joves tenia una gran monotonia, les qüestions religioses i educatives ocupaven quasi tot el seu temps. La qualitat de vida era ben baixa. Misèria i caritat anaven molt juntes.

Hi ha també notes sobre el funcionament econòmic de la institució. La renda de la casa venia d'arrendaments de terres i censals, i les despeses es dedicaven a manutenció, sous, vestuari, material escolar i obres. La situació era precària i impossibilitava l'ampliació dels serveis socials de la institució.

J.M.T.

2259. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Alguns elements de pedra en els vells edificis de Valls*. «Cultura» (Valls), (I) 436 (1984), 27-29; (II) 437 (1985), 19-20; i (III) 438, 15-16.

En aquests tres apartats, Secall aporta diverses dades i documentació gràfica —efectuada per ell mateix—, la qual podria ben bé configurar una catalogació sumària del escassos elements de pedra, que formaren part del patrimoni arquitectònic i històric de Valls.

Secall presenta diversos escuts de Valls sota diferents concepcions i estils: gòtics, barrocs, i fins i tot de fàbrica molt més recent, els quals acompliren les seves funcions com a distintiu en edificis oficials, edificacions civils o com a dovelles centrals en alguns portals.

Del periple que Secall féu pels antics carrers de Valls, ens en dona noticia a través d'escuts esculpits en pedra, d'ordre civil i d'ordre religiós.

F.X.R.

2260. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *«El Vallenc» o el trajecte Valls-Tarragona*. «Cultura» (Valls), 436 (1984), 13-17.

És una aportació a la història recent de Valls, on l'autor, reculant al segle XIII justifica la comunicació Valls-Tarragona a través de camins reials fins arribar a la construcció de la carretera construïda a començaments del segle XIX.

Hi ha un extens comentari sobre els vells cotxes que feien la línia regular ja citada; sobre el servei, i sobre una de les famílies pioneres dedicades al transport de viatgers.

R.R.

2261. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Les antigues postals de Valls (1891-1961)*. «Cultura» (Valls), 445 (1985), 25-30.

Es tracta d'un estudi força documentat sobre el món de la cartofília a Valls, fins ara desconegut, en el qual l'autor destaca el gran nombre de targetes postals que Valls va editar entre finals del segle XIX i començaments del segle XX, les quals foren utilitzades pels vallencs com a mitjà de comunicació social, sobretot.

En el treball s'insereixen algunes reproduccions de postals velles sobre temes urbans, commemoratius i festius. S'hi assenyalen els principals impressors de les targetes i, alhora, un quadre molt complet sobre les diverses temàtiques i llur quantificació, la qual cosa pot ben bé servir d'inventari del patrimoni cartòfil vallenc.

F.X.R.

2262. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Aportació històrica als jueus lleidatans. Segles XIII-XV*. «Ilerda» (Lleida), XLVI (1985), 273-288.

L'enorme quantitat de documents que l'autor ha consultat, ha fet possible un treball d'aquestes característiques.

Secall ha tractat d'història certs aspectes del quefer diari dels jueus de les comarques lleidatanes fora de casa, és a dir, a través de les notícies que li han proporcionat els protocols tarragonins.

El treball en qüestió aporta dades respecte a algunes aljames i jueries lleidatanes; sobre els contactes socials i mercantils entre jueus d'Alcover, de l'Aleixar, de Falset, de Santa Coloma de Queralt, de Sarra, de la Selva i de Valls, amb famílies hebrees de diverses poblacions lleidatanes.

També fa al·lusió a les «ketüböt» o contractes matrimonials entre famílies lleidatanes i tarragonines; a llur onomàstica i, finalment, com a cloenda, a l'Expulsió del 1492.

F.X.R.

2263. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *L'art religiós a les vies públiques de Valls*. «Cultura» (Valls), 444 (1985), 13-14.

En esta ocasión el autor nos habla de la capilla de la calle Flavià, dedicada primero a la Mare de Déu del Lladó y más tarde a la Mare de Déu dels Angels. Completa el artículo un segundo cuadro con el nombre de las calles, imágenes dedicadas, años y su existencia o desaparición.

A.S.

2264. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *L'art religiós a les vies públiques de Valls*. «Cultura» (Valls), 445 (1985), 21-22.

Tercer trabajo sobre el mismo tema. En este número el autor hace referencia a las capillas de las calles del Carme esquina con Sant Francesc, Sant Pere, Sant Sebastià y d'en Bosc.

A.S.

2265. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Els camins rals medievals i les creus de terme de Valls*. «Estudis Vallencs» (Valls), 3 (1985), 109-139.

Es tracta d'un ampli treball que Secall ha dedicat a les vies de comunicació que unien Valls amb d'altres indrets; a les creus de terme i, alhora, al coneixement de la toponímia rural.

Estableix un ordre i el nombre d'accessos a la vila, i seguidament —mitjançant un quadre delimitat i amb la llegenda corresponent— ens aporta dades sobre la creu del Portal Nou, la creu d'en Manresana, la creu d'en Fulla, la creu d'en Carbonell, la creu d'en Çacelada o la creu de Cames, la creu d'en Piloter, la creu del coll d'en Martí, la creu del camí de Tarragona i els camins rals on eren enclavades.

Finalment, pondera la preocupació que tingué la universitat valenciana sobre aquests conjunts arquitectònics, i destaca el paper que aquests tipus de manifestacions religioses significaren com a meres representacions dintre del camp de l'art.

No cal dir que la documentació aportada per a l'elaboració d'aquest estudi, és aclaparadora. Aquest treball propicià que Gabriel Secall fos guardonat amb un Premi Extraordinari, als Jocs Florals celebrats amb motiu de les festes decennals de la Mare de Déu de la Candela, l'any 1981.

S-J.R.

2266. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *La fotografia i els vells fotògrafs de Valls (1865-1965)*. «Cultura» (Valls), 444 (1985), 21-29.

Calia que algú fes un estudi sobre aquesta temàtica tant en voga per la seva condició artística i pel seu caràcter eminentment social i històric.

Després d'haver exposat una llarga ressenya sobre la fotografia i els fotògrafs amateurs a Valls, l'autor va historiant, un per un, diversos mestres de la fotografia professional establerts en aquella ciutat des del 1865, fins a arribar a la centúria.

El treball està il·lustrat amb una sèrie de fotografies ràncies que daten de finals de segle XIX i començaments del segle actual, les quals avalen els comentaris que Secall exposa en el seu estudi i, alhora, li donen una certa atmosfera adient.

Finalment, l'autor es lamenta de l'enorme quantitat de material que s'ha perdut per manca de valoració, i esperona a salvar les antigues fotografies i els vells clixés que encara existeixen.

R.R.

2267. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Metges i cirurgians hebreus de Santa Coloma de Queralt (s. XIV-XV)*. «Gimbernat» Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, Aplec de treballs de les Actes del Quart Congrès d'Història de la Medicina Catalana, Monestir de Poblet 1985, Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, vol. IV; 339-348.

Secall tracta d'aportar nous coneixements sobre el món de la medicina hebrea a la demarcació tarragonina, i de manera especialíssima sobre Santa Coloma de Queralt, important aljama medieval que proporcionà un nombre considerable de físics i de cirurgians jueus, contractats per la vila.

Malgrat el caràcter específic que Secall vol donar a aquesta col·laboració, ofereix, alhora, el coneixement de la presència de diversos metges i cirurgians cristians.

Pel que fa a l'estudi de la medicina catalana, no deixa de ser adient i valuós a l'ensem, un quadre nominal de metges i cirurgians hebreus residents a diverses localitats del Principat, els quals mantingueren contactes socio-mercantils amb jueus colomins.

R.R.

2268. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Mosse Cabrit, draper i filantrop de Valls i de Sta. Coloma de Queralt (ss. XIV-XV)*. «Aplec de Treballs Centre d'Estudis de la Conca de Barberà» (Montblanc), 6 (1984), 63-95.

L'autor, després d'una referència a l'establiment del llinatge dels Cabrit arreu de Catalunya, ens parla de la seva fixació a Valls i Santa Coloma de Queralt; a Valls, visqué, fins a l'estiu de 1391, la família de Mosse Cabrit, fill de jueus vallencs, amb propietats immobles a la contrada.

El vandalisme dels fets del 1391 va allunyar de Valls diverses famílies; la dels Cabrit va anar cap a Santa Coloma; allí morí Mosse, el 1410, «exercint l'art de l'agulla i comercialitzant teles i robes». Secall, després de fer repàs de l'activitat econòmica —al llarg dels anys que visqué fora de Valls— de la família Cabrit (béns, inventaris, etc.), tracta de la fundació d'un hospital per a l'ús de la comunitat jueva colomina, segons testament, signat el 19 de setembre de 1410. Aquesta institució ja havia entrat en funcionament el 1415, data en què figuren com administradors Abraham Baruch i Bonjuha de Beses; fou edificat a l'extrem de l'actual carrer del Forn de Baix, «a la baixada de l'antiga presó».

Tot això, ben exposat, amb unes notes sobre l'activitat cultural de Mosse Cabrit —que posseï una biblioteca amb no menys de setanta volums inventariats—; un apèndix documental sobre el tema i una relació de famílies jueves colomines del període 1408-1411. Una excel·lent utilització del fons documental —protocols notariais— dels Arxius Històrics Provincial i Arxidiocesà de Tarragona i Municipal de Valls ens palesa l'ampli coneixement que l'autor té del tema tractat en el treball i, encara mes, dels jueus tarragonins en general.

M.G.M.

2269. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Notícies de l'art a Valls (s. XIV-XV)*. «Cultura» (Valls) 438 (1985), 21-25.

Aquest tema fou ja tractat per Fidel de Moragas i Rodes, vallenc, de manera bastant exahustiva. Tot i amb això, Secall, a través de les consultes a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona i a l'Arxiu Històric Municipal de Valls, ens aporta diverses dades de primera mà.

Inicia el seu treball fent unes consideracions breus sobre l'art i els artistes a l'època medieval, i continua, després, proporcionant-nos informació sobre el patrimoni artístic de la vila, des dels mestres de cases, als essencialment artistes com ara els argenters, els escultors i els picapedrers, i finalment els artistes pintors.

Del seu estudi cal destacar l'interès que tenen les referències que proporciona del pintor Lluís Borrassà, sobretot.

Com ja ens té acostumats Secall, quasi una quarentena de notes arxivístiques i un apèndix documental de quatre documents, configuren aquesta aportació al coneixement de l'art a Valls.

F.X.R.

2270. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Una nova inscripció hebraica de Falset*. «Quaderns d'Història Tarraconense» (Tarragona), V (1985), 145-146.

En aquest segon apartat (vegeu ressenya 1888), l'autor intenta aportar més informació sobre la làpida amb inscripció hebraica, de Falset.

Ajudat pel professor J. R. Magdalena Nom de Déu, de la Universitat de Barcelona, Secall es lamenta de no poder determinar amb total certesa la finalitat que acomplí l'alludida làpida.

Amb tot, però, ambdós es decanten a pensar que més aviat es tracta d'una làpida provinent de la sinagoga o d'algun altre edifici de la comunitat, com podria ésser una almoina o fundació pia.

S-J.R.

2271. SECALL I GÜELL, GABRIEL: *Ornamentació popular a les llindes dels portals de Valls*. «Cultura» (Valls) (I) 440 (1985), 25-26, i (II) 441 (1985), 19-20.

Es tracta d'una altra aportació al coneixement de l'art popular expressat en les llindes de fusta que encara resten a Valls. El treball de Secall no vol en cap moment significar un inventari complet, i només fa referència a les llindes que, al seu mode de veure, tenen quelcom de representatiu quant a l'evolució de les formes dels medallons i de les orles que les embellien.

S-J.R.

2272. SOLÉ I MARTÍ, J.: *La història de la meua escola*. «Sis Focs» (La Masó), 1 (1982), 17.

Records de l'escola construïda amb subvenció de la Mancomunitat de Catalunya i inaugurada el 20 de gener del 1919, al poble de La Masó.

E.S.

2273. SOLER ÀLVAREZ, ELISEU-À(NTONI): «Cap a l'elaboració d'una hemerografia: sobre el procés de formació i constitució d'una Entitat Local Menor a Catalunya (La Canonja, Tarragonès, 1978-1983)», dins *Treballs Canongins 1985*. Centre d'Estudis Canongins «Ponç de Castellví», La Canonja, 1985; 267-289.

Repertorio de 148 fichas de trabajos aparecidos en la prensa, ordenadas cronológicamente, sobre el proceso de formación y constitución de la Entidad Local Menor de La Canonja, repertorio que no pretende ser completo y que —según el autor— queda abierto a futuras ampliaciones. En este sentido, hemos de notar falta las de aquellos actos administrativos aparecidos en el «Boletín Oficial de la Provincia».

A.S.

2274. SORIA, MARCO A.: *Els «carreters», autèntics forjadors del Delta que desaparecieron hace 35 años.* «Diario Español de Tarragona» (Tarragona), 8 de setembre de 1985, 13.

Algunes dades sobre els carreters de Sant Jaume d'Enveja, La Cava i Amposta, transportistes habituals de l'arròs i altres mercaderies.

E.S.

2275. T. F. C.: *El arroz en el Delta.* «Desaigüe» (Deltebre), 45 (1984).

Sobre la construcció d'una via per vagonetes que travessant la «bassa de les Olles» transportava el arroz fins a Ampolla, conservant-se fins a 1935 el terraplenat sobre el que se'n asentava la via. Clases de arroz y formas de cultivo. Notes sobre la plantació en abril de 1938 en plena guerra civil.

E.S.

2276. TORNÉ I GARCIA, LLUÍS: *Notes històriques Rapitenques.* «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 310 (1985), 21 i 311 (1985), 25.

Conjunt de dos treballs sobre els anys 1866-1877 a Sant Carles de la Ràpita: els morts en acte de servei a l'«Armada»; la construcció del nou cementiri, amb lloc reservat per als difunts fora del destinat als catòlics-romans —el 1877 hi havia a Sant Carles de la Ràpita vuit protestants i un israelita—; la febre groga del 1870; els col·legis electorals del mateix any, etc.

E.S.

2277. TORNÉ I GARCIA, LLUÍS: *La premsa rapitenca (1900-1925).* «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 313 (1985), 47-49.

Relación de colaboradores. Ideario. Dos periódicos: «La Rápita» (1909-1911) y «La Veu del Montsià» (1918).

L.D.

2278. TORNÉ, LL.: *La Ràpita i la guerra dels 7 anys.* «Ràpita» (Sant Carles de la Ràpita), 307 (1985), 33.

El fin de la primera guerra carlista en Sant Carles de la Ràpita.

L.D.

2279. USTRELL I TORRENT, JOSEP M^a: «Les aigües medicinals», dins A.A. V.V. Vallfogona de Riucorb (Fundació Roger de Belfort, Santes Creus, 1984), 135-154.

Aquest petit i ben elaborat treball procedeix de la tesi doctoral de l'autor-metge, i s'estructura en dues parts; la primera, situa històricament la creació del balneari de Vallfogona de Riucorb, per al qual s'aprofitaren les deus Font Gran (Font Salada), Font Petita (Font Pudosa) i Font Ferrosa (Font de Ferro), amb aigües declarades d'utilitat pública per R. D. de 17 de juliol de 1903 i 6 de juny de 1907, clorurades-sòdiques, sulfatades-sòdiques-magnèsiques, varietat iodobromurada i radioactives, segons anàlisis dels Drs. Casares, Gines i Novelles (1923 a 1930), Benavent (1933), i de la Torre (1954). També s'hi descriuen les aigües i llurs efectes terapèutics i la manera de seguir el tractament.

La segona part, més d'interès dins l'àmbit d'aquesta BIBLIOGRAFIA HISTÒRICA TARRACONENSE, consisteix, fonamentalment, en la biografia de tres metges-directors: els Drs. *Miquel Torelló i Sendra* (Igalada, 1899-Llorac, 1936), organitzador i sots-president del Congrés de la Litiasi Biliar celebrat al balneari el juliol del 1935; *Josep Martí i Morera* (n. Abiό, 1898), nebot del conegut historiador de Vallfogona, Ramon Corbella, i *Antoni Mundo i Fuertes* (n. València, 1907), el qual, a part de les seves tasques professionals, ha escrit un estudi sobre Francesc Vicenç, Rector de Vallfogona.

M-D.P.

2280. VALLVERDÚ I MARTÍ, ROBERT: *Aportació a la història de l'Església Vella*. «Sis Focs» (La Masó), 11 (1984), 12-13.

Estudio sobre el primitivo templo de Sta. Maria Magdalena de La Masó. El autor utiliza documentación del s. XIX del Archivo Histórico Archidiecésano de Tarragona.

A.S.

2281. VALLVERDÚ I MARTÍ, ROBERT: *El nou cementiri*. «Sis Focs» (La Masó), 12 (1984), 5.

Treball sobre el cementiri bastit el 1851 a La Masó; pobresa de documentació a l'Arxiu municipal. Però investigant a l'Arxiu històric arxidiocésà de Tarragona s'ha acomplert en part la finalitat. D'interès les dades demogràfiques.

E.S.

2282. VENTURA SOLÉ, DANIEL: *Valls després del decret de Nova Planta*. «Quaderns de Vilaniu» (Valls), 7 (1985), 27-61.

Article bastit a partir, essencialment, dels «Coderns d'ordes» valencs, del 1724 al 1766. Fa llargues referències a la història general; constitueix pel buidat amb detall dels citats «Coderns», una font inesgotable de suggerències d'investigació i de pinzellades informatives, tant per a Valls, com per a molts pobles de la Catalunya Nova.

P.A.

2283. VIDAL, R.: *Apuntes para la historia de mi pueblo. El molino del hospital*. «Lo Senienc» (La Sénia), 50 (1984), 15.

Sobre el molí dels Hospitalers a La Sénia.

E.S.

2284. VIDAL, R.: *Apuntes para la historia de mi pueblo. Las últimas ejecuciones en Cenia*. «Lo Senienc» (La Sénia), 57 (1985), 21.

Ejecución a garrote vil del «Tite» y de «Lo Bilero» hace unos cien años en *La Clotada*.

A.S.

HISTÒRIA POLÍTICA I MILITAR

2285. ANGUERA, PERE: *Els referèndums franquistes al Tarragonès*. «Universitas Tarraconensis» (Tarragona), VII (1985), 89-103.

Estudi sobre el comportament electoral dels pobladors del Tarragonès en els referèndums franquistes del 1947 i del 1966. Les principals conclusions són, per un banda, l'alt índex oficial de participació, fins i tot en pobles tradicionalment d'esquerres —que pot obeir tant a les tupinades com a la coacció ambiental—, i per l'altra, una puixança inversemblant dels vots anomenats transeünts, destinats a actuar de correctors, tant per augmentar l'índex de participació com per garantir un resultat favorable. Hi són comparats els resultats amb els de la Conca de Barberà, l'Alt Camp i el Baix Camp, estudiats anteriorment per l'autor.

A.A.

2286. ANGUERA, PERE: *Dos testimonis inèdits dels fets d'octubre*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 8 (1985), 33-37.

Edició de dues cartes, fins ara rigorosament inèdites, del geògraf i historiador Josep Iglésies, coetànies i dirigides a Joaquim Santasusagna, en les que ofereix informacions fins ara poc o gens conegudes, de detall, però tanmateix significatives, sobre els fets d'octubre.

A.A.

2287. ARNAVAT, ALBERT: *Aliadòfils, germanòfils i pacifistes el 1914 a Reus: posicions ideològiques davant l'esclat de la gran guerra*. «Universitas tarraconensis» (Tarragona), VII (1985), 143-157.

Buidat i anàlisi dels articles de contingut ideològic sobre la primera guerra mundial del periòdics reusencs «La república», «La justícia social», «Foment», «Semenario catòlic», «Las circunstancias», «Diario de Reus», «El consecuente» i «La veu del Camp», que abasten un ampli espectre polític.

P.A.

2288. ASENSIO BERNALTE, JOSÉ ÀNGEL; FÁBREGAS ROIG, JOSÉ: «Incidencias corsarias en las costas catalanas durante el reinado de Carlos III (1759-1788)», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya I*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 721-729.

Investigació realitzada amb el fons documental de la «Gazeta» de Madrid, conservat en els microfilms de l'Hemeroteca de Tarragona. Aquest treball s'inclou en una línia d'investigació del Departament d'Història Moderna de Tarragona, dedicada al buidat d'aquesta documentació i que aquests investigadors utilitzen com a part de la seva tesi de llicenciatura.

La segona meitat el segle XVIII és analitzada segons les diverses conjuntures bèl·liques i l'actuació dels grups corsaris. Finalment, l'activitat dels algerins i maonesos va deixar pas a una etapa de pau. Les referències als ports tarragonins són presents a les llistes de captures i d'armament de vaixells en cors.

J.M.T.

2289. BENAUL BERENQUER, JOSEP M.: *Política i consums. La revolució del 1868 a Terrassa*. «Recerques» (Barcelona), 17 (1985), 73-103.

L'article conté interessants notícies noves sobre l'aixecament de Gabriel Baldrich, militar nascut a Pla de Cabra i íntim de Prim, contra Isabel II el 1867.

P.A.

2290. FERRER, M. ANTÒNIA: *La reforma administrativa liberal i l'enfrontament Reus-Tarragona per la capitalitat de la província*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 61-72.

Valoració i anàlisi d'algun dels aspectes més contundents de la lluita per la capitalitat provincial i el seu resultat final durant el trienni.

P.A.

2291. GUAITA MARTORELL, AURELIO: «La división provincial y sus modificaciones», en *División territorial y descentralización*. Instituto de Estudios de Administración Local, Madrid, 1975, 31-199.

Se encuentra relacionada la «capitalidad» de Tarragona en las normas de 1810 (José I), 1822 (Trienio) y 1833 (Javier de Burgos). No viene en la de 1812 (Bocas del Ebro). Difusas alusiones ante el dilema Tarragona-Reus en la norma de 1822.

Transcripción completa del Decreto LIX de 27 de enero de 1822 y del R.D. de 30 de noviembre de 1833, en las que aparecen descritos los límites territoriales de la provincia de Tarragona.

Como sea que en una parte de este trabajo se relacionan las modificaciones de límites de varias provincias, sin hacer alusión alguna a ciertas ambigüedades en los de la de Tarragona, habrá que acudir todavía al *Diccionario* de MADOZ o a los estudios de J. LLADONOSA (*Naixement de la Lleida contemporània, Història de la Diputació Provincial de Lérida*) para conocer las cuestiones suscitadas en su momento respecto a La Palma d'Ebre, Savallà del Comtat, Conesa, Vallfogona de Riucorb, Llorac.

E.S.

2292. HUGUET, XAVIER: *Moviments facciosos al Camp de Tarragona durant el trienni constitucional: el cas de Riudecanyes, 1822-1823*. «Penell» (Reus), 2 (1985), 73-78.

Referència breu i esquemàtica de les revoltes absolutistes i el seu ressò a Riudecanyes.

P.A.

2293. MAGARZO I VAQUER, ANGEL: «Desplegament i funcions dels mossos d'esquadra a la segona meitat del segle XVIII», dins *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya II*. Departament d'Història Moderna. Barcelona, 1984; 267-273.

Aquesta comunicació només té la intenció de reflectir el desplegament dels Mossos arreu de Catalunya, a finals del segle XVIII, amb el suport d'unes dades concretes i de l'exposició de les funcions de les diverses Esquadres.

Hi ha notícies exactes a partir de la seva fundació a Valls, el 1721. Els pobles tarragonins van comptar amb diversos destacaments, aquells anys. A meitat de segle, només Valls i Solsona gaudien de dotacions importants; la resta de destacaments comptaven amb un Caporal i cinc Mossos.

El desplegament del 1789 compta amb 16 destacaments. Valls, Santa Coloma de Queralt, L'Arboç, Riudoms, Falset i Móra d'Ebre són els llocs tarragonins que en tenien. Hi ha un estudi comparatiu d'edats i remuneracions dels diversos desplegaments.

Una ronda efectuada per Felip Veciana l'any 1790 serveix perquè l'autor pugui afirmar que la tasca dels Mossos anava dirigida envers la detenció de delinqüents comuns i repressió del delictes en l'àmbit rural. Els camps tarragonins van ésser especialment afavorits per aquestes accions contundents.

J.M.T.

2294. MESEGUER FOLCH, VICENTE: *Los realistas de Alcalá de Xivert. Un avance para el estudio de la sublevación realista en el Maestrat i Morella*. «Boletín de divulgación cultural Centro de Estudios del Maestrazgo» (Benicarló), 10 (1985), 15-24.

Deixa constància de l'inici a Ulldecona de la sublevació, el maig de 1822, contra el govern del Trienni, dels capdavanters Josef Rambla, natural de Xerta (Baix Ebre) i Ramon Chambó, natural d'Ulldecona (Montsià).

E.S.

2295. MESEGUER FOLCH, VICENTE: *Los realistas en Alcalá de Xivert. Un avance para el estudio de la sublevación realista en el Maestrat y Morella (1822-1823)*. «Boletín de divulgación cultural Centro de Estudios del Maestrazgo» (Benicarló), 11 (1985), 25-32.

Describe las acciones emprendidas contra los realistas, desde Ulldecona, por el brigadier Francisco Serrano (en dirección a San Mateo), el coronel de la Milicia Nacional, Salvador Diaz de Berrido (id.), y el comandante de Caballería, Ignacio Courtoy (en dirección a Benicarló) los días 23 al 25 de octubre de 1822. Transcripción de pasquines en los que se dice ...*que los facciosos/pronto vendrán/de la ciudad de Tortosa*. (El bigotut que estava en casa la Mollona, Nuevo romance de Don Ramón y Mostacho...).

E.S.

2296. MOLINER PRADA, ANTONIO: *Las juntas corregimentales de Cataluña en la Guerra del Francés*. «Hispania» (Madrid), XLIV, 158 (1984), 549-582.

Estudi de les relacions polítiques entre la Junta Superior de Catalunya i les juntes corregimentals. Destaca les diferències polítiques entre la Junta Superior i la Corregimental de Tarragona (1806 i 1809), i la violència de la constitució i actuació de la Junta Corregimental de Tortosa (1808-1811). Utilitza documentació inèdita de la secció de la Guerra de la Independència de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

J-F.C.

2297. MUIÑOS VILLAVERDE, M. JESÚS: *1923: Plasmació social, Econòmica i Ideològica del cop d'estat a Tarragona*. «Quaderns d'Història Contemporània» (Tarragona), 8 (1985), 63-65.

Síntesi de la tesi de llicenciatura de l'autora, centrada en l'anàlisi de les causes del cop d'Estat de Primo de Rivera, a Tarragona.

A.A.

2298. OLESA MUÑOZO, FRANCISCO-FELIPE: *El torpedero «número 1» remonta el Ebro hasta Tortosa*. «Revista de Historia Naval» (Madrid), 9 (1985), 6-28 y 10 (1985), 5-26.

El que un torpedero de la Marina de guerra, venciendo las dificultades de la Gola norte del Ebro, llegara a Tortosa y se hiciera de nuevo a la mar no es pura anécdota, y el autor —profesor de la Facultad de Derecho de Barcelona y de la Escuela de Guerra Naval de Madrid, vinculado por razones de ascendencia a Tortosa— sitúa el hecho dentro de su contexto: forma parte de la campaña de reconocimiento del río, con el objeto de verificar la viabilidad de la habilitación del puerto interior de Tortosa como estación naval de torpederos y submarinos para constituirla en centro capaz de apoyar el triángulo estratégico delimitado entre la frontera francesa, las Baleares y Cartagena —en 1915 la doctrina francesa de la *Jeune Ecole* influye en la cúpula de la Armada española— lo que supondría acometer obras de infraestructura en el tramo de río comprendido entre Tortosa y la desembocadura, todo ello plasmado en la pertinente documentación administrativa que el autor estudia —siempre que no se haya extraviado— tanto a nivel de Administración militar como civil, así como la cartografía vigente en la época, derroteros y antiguos proyectos de navegabilidad del río, precisando técnicamente el estado de la cuestión. En la segunda parte del trabajo, examina la misión encomendada al torpedero y su realización, destacando los incidentes acaecidos en la desembocadura, lo que le lleva a confrontar las distintas versiones y juicios de valor emitidos, para lo que ha de cotejar los partes de campaña, contenido de los cuadernos de bitácora de los torpederos «N.º 1» y «N.º 2», documentación cruzada entre la Ayudantía de Marina de Tarragona-Comandancia del Apostadero de Cartagena-Estado Mayor Central (Ministerio de Marina), relatos de testigos presenciales y miembros de la Liga Marítima Española en Tortosa, así como la bibliografía existente, fundamentalmente producida por autores de la misma Tortosa. El autor ha recorrido la zona tanto a pie como por mar y la ha reconocido, además, en vuelo. Croquis y magníficas fotografías aéreas de las golas actuales.

De interés para el estudio de las implicaciones económicas derivadas del uso del río (salida al mar de tierras interiores, función urbana de Tortosa, obras públicas de interés preferente pero no estrictamente militar y repercusiones en el tráfico civil, geopolítica en relación a la Gran Guerra, etc., etc.).

E.S.

INSTITUCIONS

2299. ANGUERA, PERE: «*Ordinacions de l'Albiol (~1700)*», a cura de ..., dins *L'Albiol*. Ajuntament de L'Albiol, 1985. Pòrtic d'Albert Manent, ps. 103-131.

Edició comentada de les ordinacions de l'Albiol; 107 normes que presenten una detallada sèrie de pautes de comportament, o millor dit, de situacions delictives i, per tant, punibles. La seva lectura permet deduir un bon retrat del moment econòmic de la vila, coetani a la seva redacció, a cavall dels segles XVII i XVIII, que es pot resumir en l'única i estricta presència del sector primari: agricultura, ramaderia i mineria, en ordre de predomini decreixent i amb una absoluta absència de la indústria, per un costat, i una relativament important existència de població dispersa en masos.

A.A.

2300. *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya Medieval. Col·lecció de treballs del professor Dr. Josep Mª Font i Rius, amb motiu de la seva jubilació acadèmica*. Barcelona, Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, 1985, 770 pp.

Recull de vint-i-quatre treballs de l'eminent professor, jurista i historiador del dret català, dividits en quatre parts (restauració i enfranchiment de comunitats locals, textos de dret local i comarcal, règim municipal, i règim senyorial-local), que caldrà situar en el moment en què foren escrits i dins la producció historiogràfica de Josep Mª Font i Rius, ja que s'ha respectat el seu caire original.

Referits a les nostres comarques, anotem els estudis, d'altra banda prou coneguts:

- pp. 75-92: *La comarca de Tortosa a raiz de la Reconquesta cristiana (1148)*, publicat a «Cuadernos de Historia de España» (Buenos Aires), XIX (1953), pp. 104-128.
- pp. 93-111: *Entorn de la restauració cristiana de Tarragona. Esquema de la seva ordenació jurídica inicial*, publicat a «Boletín Arqueológico» (Tarragona), LXVI (1966), pp. 83-105.

- pp. 125-138: *Vallverd. Gènesi històrica d'una comarca rural en l'Alta Conca de Barberà*, publicat a la *Miscel·lània Pau Vila*, Barcelona, 1975, pp. 269-283.
- pp. 141-161: *El procés de formació de les Costums de Tortosa*, discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, publicat a la «*Revista Jurídica de Catalunya*» (Barcelona), LXII (1973), pp. 155-178.
- pp. 163-193: *Las redacciones iniciales de los usos y costumbres de Tortosa*, publicat dins *Costums de Tortosa. Estudis*, 1979, Tortosa, 1978, pp. 15-61.
- pp. 561-576: *La Carta de Seguridad de Ramon Berenguer IV a las morerías de Ascó y Ribera del Ebro (siglo XII)*, publicat dins *Homenaje a D. José María Lacarra de Miguel en su jubilación del profesorado*, I, Zaragoza, 1977, pp. 261-283.

L.P.

ÍNDIX D'AUTORS RESSENYATS *

- ADSERÀ MARTORELL, JOSÉ, 1917, 1918, 2129, 2130.
AGUADÉ I SORDÉ, JAUME, 2042.
AINAUD DE LASARTE, JOSEP M., 1919.
ALEJANDRE DUCH, MAR, 2074.
AMORÓS, XAVIER, 1920, 2131, 2132, 2133.
ANDRÉS HERNANSAZ, JUAN DE, 1921.
ANDRÉS ROBLES, FERNANDO, 1996.
ANDREU, JORDI, 1997.
ANGUERA, PERE, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2134, 2135, 2285, 2286, 2299.
ARNAVAT, ALBERT, 2003, 2004, 2005, 2287.
ARRANZ, MANUEL, 2006.
ARTACHO LABRADOR, NIEVES, 2007.
ASENSIO BERNALTE, JOSÉ ÀNGEL, 2288.
BADOSA I COLL, ELISA, 2008.
BANÚS VALLVERDÚ, LLUÍS, 2043.
BARBARÀ I CAMAFORT, ANDREU, 1923, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2117, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147.
BARGALLÓ, C., 2148.
BARRIO GOZALO, MAXIMILIANO, 2118.
BEATO, FRANCESC, 2106.
BEL, AGUSTÍ, 2149.
BENAU, BERENGUER, JOSEP M., 2289.
BENÍTEZ SÁNCHEZ-BLANCO, RAFAEL, 1996.
BERGADÀ, ÀNGEL, 2053.
BERTOMEU I MERCÈ, JOSEP, 2054.
BERTRAN LUENGO, JORDI, 2055, 2056.
BIARNÈS I BIARNÈS, CARMEL, 2150.
BLAY BOQUÉ, JOSEP, 2056.
BOPARULL I MALAPEIRA, ROBERT, 2151, 2152, 2153.
BONASTRE, FRANCESC, 1924.
BORT I SANCHO, JACINT, 2154, 2155, 2156.
BRINGUÉ I PORTELLA, JOSEP, 2009.
BRUGAL I FORTUNY, JOSEP, 1979.
BUIGUES I VLLAR, JOAN CARLES, 2010.
BUQUERAS I BACH, JOSEP M., 1980.
BUSQUETS I MOLAS, ESTEVE, 2157.
CANOVES, GEMMA, 2011.
CARCEL ORTI, VICENTE, 2119.
CARLES, P., 2158.
CARNICER I TORRENT, JOAN, 2058, 2159.
CARRION CUBELLS, JOAN-JOSEP, 2107.
CASAUS CASCÀN, MARIA ESPERANZA, 2120.
CASTELLÀ TORTA, AGUSTÍN, 2160.
CASTELLS I CALZADA, NARCÍS, 2012.
CATALÀ, J., 1925.
CATALÀ I DALMAU, RAFAEL, 2189.
CATALÀ I ROCA, PERE, 2059.
CAVALLÉ I BUSQUETS, JOAN, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1988, 1989, 2060, 2061, 2062, 2063, 2108, 2109, 2110, 2121, 2122, 2123, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166.
CEBA, 1932.
CILLERUELO UZQUIZA, M. ANTONIA, 2013.
CORTIELLA I ÒDNA, FRANCESC, 2170, 2171.
COSTAS I JOVÉ, FRANCESC, 1981.
COT, A., 1935.

* El número fa referència a la recensió i no a la pàgina.

- CROS CABRÉ, JOSEP, 2124, 2172, 2173.
 CURTO SOLÉ, ANNA M., 2014.
 DIEGO SÁNCHEZ, M., 2112.
 DOLCET, MARIA, 2067, 2068.
 DOMINGO I SANJUAN, PERE, 1939.
 DUCH I PLANA, MONTSERRAT, 2015, 2016,
 2174.
 EN. C., 1940.
 ESPORIN I PONS, MONTSERRAT, 2175.
 FABRA SALVAT, M. ESTER, 2176.
 FÀBREGAS ROIG, JOSÉ, 2288.
 FELIPO ORT, AMPARO, 1946.
 FERNÁNDEZ DE PINEDO, E., 2018.
 FERNÁNDEZ DÍAZ, ROBERTO, 2017.
 FERNÁNDEZ VALLÉS, M. JOSEP, 2019.
 FERRAN MARQUÈS, TERESA, 2020.
 FERRÉ FERRÉ, ALBERTO, 2177, 2178.
 FERRER, M. ANTÒNIA, 2290.
 FERRET I PUJOL, JOSEP, 1942.
 FIGUERAS, M. TERESA, 2044, 2045, 2046,
 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052,
 2070, 2071, 2072, 2143, 2144, 2145.
 FOLCH TODA, JOSEP, 2179.
 FONT I RIUS, JOSEP M., 2113.
 FORGAS BERDET, ESTHER, 2073.
 FORTUNY GOLORONS, DOLORS, 2020.
 FRANQUÈS GIL, MONTSE, 2074.
 FRANQUÈS I SANS, JOSEP, 2021.
 FRANQUET, J. M., 2180.
 FRANQUET, R., 2181.
 FUENTES ROBLES, FRANCISCO, 1992.
 FUGUET SANS, JOAN, 2182.
 GABARDÓS I CATALÀ, TERESA, 2075.
 GALLEGRO SALVADORES, JOARDÁN, 1946.
 GARCIA, JOSEP MIQUEL, 1947.
 GARCIA I FOLCH, JOSEP, 2076.
 GARCIA SEGARRA, FRANCESC D'ASSÍS, 2077,
 2183, 2184, 2185.
 GAVALDÀ TORRENTS, ANTONI, 1948, 2022,
 2078.
 GILS MATEU, JAUME, 1949.
 GIRONA I COMPTE, JOSEP M., 1928, 1943,
 1944, 1945.
 GÓMEZ SANJUAN, JOSÉ-ANTONIO, 2186.
 GORT, EZEQUIEL, 1990, 2079, 2187, 2188.
 GRAELLS, GUILLEM-JORDI, 1950.
 GRASES, PERE, 1951.
 GRAU I FOLCH, JOSEP J., 2023.
 GRAU VERDÚ, ANTONI, 2080.
 GUAITA MARTORELL, AURELIO, 2291.
 GUAL I VILÀ, VALENTÍ, 2189.
 GUASCH I VERNET, ANTONI, 2081.
 GUILLAMÓN ÀLVAREZ, FRANCISCO, 2029.
 GUMÀ I CLAVELL, SALVADOR, 2190.
 HUGUET, XAVIER, 2292.
 JOSÉ I FERRÉ, FRANCESC, 1952, 1953.
 LAMBEA ROSELLÓ, CÈLIA, 2014.
 LEMEUNIER, GUY, 2030.
 LLAVERIA TODA, EMILI, 2179.
 LLOBET I PORTELLA, JOSEP M., 1954.
 LLOP TONS, JOSEP, 2194.
 LLOVET, JOAQUIM, 2024.
 LUTOSAL, 2082, 2083, 2084, 2085, 2195,
 2196, 2197, 2198, 2199, 2220.
 MADORRÁN, ROSA M., 2248.
 MAGARZO I VAQUER, ÀNGEL, 2293.
 MAGRIÑÀ I MOLINERA, M. GORETTI, 2201.
 MANENT I SEGIMON, ALBERT, 1991, 2202.
 MAÑÉ, M. D., 2181.
 MARISTANY I TIÓ, CARLES, 2025, 2026.
 MARQUÈS I PLANAGUMÀ, JOSEP M., 2116.
 MARTÍ, J. M., 2181.
 MARTÍ MAYOR, JOSEP, 1955, 1956.
 MARTÍNEZ SHAW, CARLOS, 2017.
 MAS I MONTAGUT, XAVIER, 2252.
 MASSÓ I CARBALLIDO, JAUME, 1957, 1982,
 2106.
 MATAMOROS, RAMON, 2203.
 MEIJIDO PARDO, ANTONIO, 2027.
 MERCADÉ I JOSÉ, EMILI, 1958.
 MESEGUER FOLCH, VICENTE, 2294, 2295.
 MEZQUIDA, LUIS M., 2204.
 MICOLA PALLARÈS, ALBERT, 2205.
 MILLAN, LL., 2086, 2206, 2207.
 MOLINER PRADA, ANTONIO, 2296.
 MORANT I CLANXET, JORDI, 1960, 1961,
 1983, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091,
 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213,
 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219,
 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225,
 2226.
 MORENO ALMARCEGUI, ANTONIO, 1992.
 MUÑOS VILLAVERDE, M. JESÚS, 2297.
 MUÑOZ MELGAR, RAFAEL, 2028.
 NAVARRO MIRALLES, LLUÍS, 2228.
 NOLLA, ADELA, 2092.

- OLESA MUÑO, FRANCISCO-FELIPE, 2298.
 OLIVÉ SOLANES, JOSEP M., 2230.
 ORTEGA PÉREZ, PASCUAL, 2125.
 PALAU RAFECAS, SALVADOR, 2093, 2231,
 2232, 2233, 2234, 2235.
 PALOMAR ABADIA, SALVADOR, 2079, 2094.
 PANYELLA, VINYET, 2236.
 PEDRET, J. A., 1984.
 PERARNAU, JOSEP, 1962.
 PEREA SIMÓN, EUGENI, 2237.
 PERELLÓ, J., 2095.
 PÉREZ HERVÁS, JESÚS, 2029.
 PÉREZ PICAZO, M. T., 2030.
 PERPINYÀ, LLUÍS, 2238.
 PIERA HILL, ISIDRE, 2239.
 PIJUAN DOMÈNECH, M. ROSA, 2031.
 PIÑOL, R., 2148.
 PONS I PENYA, JOSEP, 2096.
 PORTA I BALANYÀ, JOSEP M., 2240, 2241.
 PRATS, ESTHER, 2092.
 PRATS, JOSEP M., 2032.
 PULIDO BUENO, ILDEFONSO, 2033.
 QUEROL I ANGLES, AURELI, 2126.
 QUINTANA I MARÍ, ANTONI, 1963.
 RECASENS, JOSEP, 2034.
 RECASENS I COMES, JOSEP M., 2242.
 RECASENS I ROVIRA, MARIA, 2243.
 ROBERT SENDRA, MARCEL·LÍ, 2244, 2245.
 ROCA I GIRONA, JORDI, 2246.
 RODRÍGUEZ MONTEVERDE, JOAQUÍN, 2247.
 ROIG, JOSEP M., 2248.
 ROIG I GARRIGA, M. DEL CARME, 2249,
 2249, 2250.
 ROIG I QUERALT, FRANCESC, 1964, 1965,
 1966, 1967, 2251, 2252.
 ROS, ANTONI, 2092.
 ROURA I AUILINAS, LLUÍS, 2253.
 ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR·J., 2035,
 2036, 2254.
 RUART I GÜIXENS, JAUME, 2255, 2256,
 2257.
 RUIZ LASALA, INOCENCIO, 1968.
 SABATÉ I BOSCH, JOSEP, 2258.
 SALGADO LATORRE, JOSEP, 2097.
 SÁNCHEZ REAL, JOSÉ, 2098, 2147.
 SANCHO, JOAN-JOSEP, 2099.
 SANTAMARIA SERRA, JOSEP M., 1993, 2037,
 2038.
 SANTASUSAGNA, JOAQUIM, 1969, 1970.
 SAURÍ, DAVID, 2011.
 SECALL I GÜELL, GABRIEL, 2100, 2101,
 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264,
 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270,
 2271.
 SOLÉ I MARTÍ, J., 2272.
 SOLÉ I SABATÉ, JOSEP M., 2039.
 SOLER ÀLVAREZ, ELISEU·ANTONI, 2194,
 2273.
 SOLER SERRATOSA, JOAN, 1992.
 SORIA, MARCO·À., 1971, 2274.
 SORRIBES I MONTSERRAT, JESÚS, 2023.
 SUNYÉ I MOLNÉ, MAGÍ, 1926, 1928, 1972,
 1973.
 T.F.C., 1986, 2275.
 TORNÉ I GARCÍA, LLUÍS, 2276, 2277, 2278.
 TORRENS I ALAS, J. M., 1974.
 TOUS, JORDI, 1994.
 TRILLA, JORDI, 2102, 2103.
 USTRELL I TORRENT, JOSEP M., 2279.
 VALLDOSERA, ISIDRE, 1975.
 VALLESPÍ, E., 1984.
 VALLVERDÚ I MARTÍ, ROBERT, 2280, 2281.
 VARGAS GONZÁLEZ, ALEJANDRO, 1995.
 VENTURA, S., 1984.
 VENTURA I SOLÉ, DANIEL, 2104, 2282.
 VERNET, J., 1976.
 VICIEDO I RIUS, ENRIC, 2040.
 VIDAL, JULIO, 1971.
 VIDAL, PLÀCID, 1977.
 VIDAL, R., 2283, 2284.
 VIDAL PLA, JORDI, 2041.
 XIRINACS, OLGA, 1978.

ÍNDIX DE LLOCS *

- Àfrica, guerra d', 2049.
Albarca, 2069.
Albi, l', 1918.
Albió, l', 2279.
Albiol, l', 2057, 2061, 2299.
Alcalà de Xivert, 2294, 2295.
Alcanar, 2099, 2149, 2154, 2155, 2156, 2203.
Alcover, 1946, 1950, 1988, 1989, 2016, 2044, 2045, 2052, 2056, 2060, 2068, 2075, 2108, 2121, 2122, 2142, 2145, 2147, 2162, 2163, 2164, 2182, 2202, 2246, 2248, 2249, 2262.
Aleixar, l', 2037, 2128, 2262.
Alfacs, els, 2008.
Altafulla, 1917, 2017, 2024, 2027, 2035, 2037, 2058, 2127, 2159, 2201.
Alt Camp, 2022, 2189, 2285.
Ampolla, l', 2275.
Amposta, 2125, 2150, 2274.
Aragó, 2008.
Arboç, l', 2293.
Ascó, 2113, 2150, 2300.
Baix Camp, 1920, 2069, 2079, 2243, 2285.
Baix Ebre, 2011, 2023, 2294.
Baix Penedès, 2041.
Balears, Illes, 2298.
Barcelona, 1918, 1959, 1963, 2009, 2011, 2013, 2018, 2029, 2031, 2073, 2110, 2113, 2163, 2225, 2270, 2298, 2300.
Benicarló, 2295.
Benifallet, 1984, 2103.
Benissanet, 1935.
Biure del Gaià, 2016.
Botarell, 2037.
Brugent, riu, 2170.
Buenos Aires, 2300.
Cabassers, 1942.
Cabra, 2016.
Cadis, 1917.
Calaf, 2028, 2031.
Calafell, 2017.
Càlig, 2126.
Cambrials, 1995, 2009, 2016, 2016, 2018, 2024, 2175.
Camp de Tarragona, 1990, 1992, 2002, 2026, 2037, 2042, 2110, 2182, 2228, 2249, 2250, 2292.
Canonja, La, 1964, 1965, 1966, 1967, 2097, 2151, 2152, 2153, 2244, 2245, 2251, 2273.
Capafonts, 2037.
Caracas, 1949.
Cartagena, 2298.
Catalunya, 1930, 1992, 1995, 1996, 2000, 2003, 2004, 2006, 2008, 2009, 2012, 2013, 2016, 2017, 2018, 2024, 2033, 2034, 2036, 2041, 2066, 2069, 2113, 2118, 2125, 2130, 2196, 2200, 2204, 2240, 2251, 2268, 2272, 2282, 2293, 2296, 2300.
Cava, la, 1986, 2136, 2274.
Cervera, 1917, 1954, 2019.
Cervera del Maestrat, 1922.

* El número fa referència a la recensió i no a la pàgina.

Conca de Barberà, 2016, 2113, 2285, 2300.
 Conesa, 2016, 2192, 2291.
 Constantí, 1946, 2015, 2016, 2020, 2074, 2242.
 Cornudella de Montsant, 2037, 2180.
 Corona d'Aragó, Arxiu de la, 2130, 2150.
 Creixell, 2017.
 Cubelles, 2017.
 Cunit, 2017.
 Deltebre, 2136.
 Ebre, Delta de l', 1986, 2011, 2054.
 Ebre, riu, 2008, 2160, 2238, 2298.
 Ebre, Bouches de l', 2130.
 Escaladei, 2025, 2134.
 Escornalbou, 2026.
 Espanya, 1995, 2115.
 Espluga de Francolí, l', 2016.
 Falset, 1946, 2262, 2270, 2293.
 Flix, 1940, 1946.
 Gandesa, 1962.
 Garcia, 2095.
 Garidells, els, 2057.
 Girona, 2009, 2012, 2116.
 Glorieta, riu, 2057.
 Glorieta, vall del, 2141.
 Gratallops, 2037, 2134.
 Havana, l', 1951.
 Huelva, 2033.
 Igualada, 2279.
 Jerusalén, Orden de San Juan de, 2125, 2189.
 Lleida, 1947, 2009, 2130, 2262, 2291.
 Llorac, 2279, 2291.
 Madrid, 1917, 1963, 1976, 2288, 2298.
 Maestrat, el, 2294, 2295.
 Mallorca, 2253.
 Marçà, 2037.
 Masó, la, 2043, 2043 (bis), 2272, 2280, 2281.
 Masricart, 2194, 2244.
 Mataró, 2029.
 Miravet, 2125.
 Montblanc, 1946, 1951, 2008, 2031, 2053, 2081, 2240, 2241.
 Mont-ral, 2052.
 Mont-roig, 2017.
 Montsant, 2106, 2180.
 Montsià, 2011, 2099, 2294.
 Móra d'Ebre, 1935, 2293.
 Móra la Nova, 2148, 2238.
 Móra, torre de la, 2057.
 Morella, 2294, 2295.
 Morera del Montsant, 2025, 2134, 2237.
 Mugardos, 2027.
 Murcia, 2030.
 Mussara, la, 1991.
 Narvik, batalla de, 1923.
 Padua, 2178.
 País Basc, 2008.
 País Valencià, 1996.
 Països Catalans, 1970.
 Palma d'Ebre, La, 2291.
 París, 1978.
 Passanant, 2016.
 Penedès, 2041.
 Pineda, la, 2194.
 Pineda-Barenys, 2016.
 Pla de Cabra, 2289.
 Pobla de Montornès, 2089.
 Poblet, 2113, 2236.
 Poblet, Monestir de, 2040.
 Poboleda, 2134.
 Ponts, 2019.
 Porrera, 2134, 2193.
 Pradell, 2131, 2133.
 Prades, 2040.
 Prades, muntanyes de, 2106.
 Prat de Llobregat, 1942.
 Principat de Catalunya, 2027, 2028, 2029, 2193.
 Priorat, 2037.
 Renau, 2016.
 Reus, 1942, 1969, 1970, 1980, 1982, 1994, 1995, 1998, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, 2006, 2008, 2009, 2018, 2024, 2030, 2031, 2034, 2085, 2092, 2094, 2120, 2128, 2131, 2132, 2135, 2151, 2181, 2187, 2228, 2230, 2253, 2287, 2290, 2291.
 Riba, la, 1974, 1987, 2137, 2139, 2170, 2171.
 Ribera d'Ebre, 2095, 2113, 2300.
 Riudecanyes, 2026, 2179, 2292.
 Riudecols, 2037.

Riudoms, 1946, 1993, 2014, 2016, 2038,
 2039, 2107, 2111, 2128, 2167, 2169,
 2195, 2196, 2200, 2205, 2293.
 Roma, 2173.
 Salomó, 1996.
 Salou, 2018, 2029, 2228, 2254.
 Sant Carles de la Ràpita, 2086, 2160,
 2158, 2174, 2191, 2206, 2229, 2276,
 2277, 2278.
 Sant Jaume d'Enveja, 2274.
 Sant Mateu, 2295.
 Santa Coloma de Queralt, 2019, 2093,
 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2262,
 2267, 2268, 2293.
 Sta. Mª de Banyeres, 1996.
 Sarral, 2262.
 Savallà del Comtat, 2291.
 Segrià, 2040.
 Selma, 2016.
 Sènia, la, 1922, 2138, 2177, 2283, 2284.
 Selva del Camp, la, 1946, 2009, 2243,
 2262.
 Serra la Llana, 2106.
 Sitges, 2028, 2236.
 Solivella, 2236.
 Solsona, 2293.
 Tamarit, 2017.
 Tarragona, 1917, 1918, 1919, 1939, 1946,
 1949, 1960, 1961, 1964, 1965, 1967,
 1976, 1978, 1983, 1995, 2009, 2010,
 2013, 2017, 2018, 2024, 2028, 2030,
 2031, 2033, 2055, 2077, 2098, 2101,
 2107, 2109, 2111, 2112, 2113, 2114,
 2116, 2118, 2119, 2125, 2130, 2151,
 2183, 2184, 2185, 2186, 2194, 2204,
 2211, 2213, 2218, 2224, 2225, 2226,
 2227, 2228, 2240, 2243, 2244, 2247,
 2252, 2253, 2254, 2258, 2260, 2265,
 2268, 2269, 2280, 2281, 2288, 2290,
 2291, 2296, 2297, 2298, 2300.
 Tarragonés, 1996, 2097, 2285.
 Tàrrrega, 2019, 2236.
 Terrassa, 2289.
 Tortosa, 1924, 1946, 1986, 1995, 2008,
 2009, 2017, 2018, 2024, 2029, 2113,
 2118, 2120, 2125, 2126, 2186, 2253,
 2295, 2296, 2298, 2300.
 Torredembarra, 1958, 2017, 2018, 2024,
 2029, 2033, 2036, 2253.
 Torroja del Priorat, 2134.
 Ulldecona, 2009, 2177, 2178, 2294, 2295.
 Urgell, l', 2040.
 València, 1946, 2186, 2209, 2279.
 Vallfogona de Riucorb, 2239, 2279, 2291.
 Vallmoll, 2016, 2080.
 Valls, 1946, 2009, 2016, 2019, 2030, 2078,
 2096, 2100, 2101, 2176, 2228, 2236,
 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264,
 2265, 2266, 2268, 2269, 2271, 2282,
 2293.
 Vallverd, 2113, 2300.
 Vendrell, El, 2255, 2256, 2257.
 Verdú, 2040, 2113.
 Vic, 2009.
 Vilabella, 1946, 2042.
 Vilafranca del Penedès, 1979.
 Vilanova d'Escornalbou, 2026, 2037.
 Vila-rodona, 2037.
 Vila-seca, 2009, 2017, 2024, 2194.
 Vilaseca de Solcina, 2194.
 Vilella Alta, 2134.
 Vimbodí, 2053.
 Xerta, 2009, 2294.
 Zaragoza, 2300.

ÍNDIX DE PERSONES *

- Abelló, Josep, 1980.
Aiguader, Jaume, 1977.
Ainaud, Manuel, 1919.
Aguilera, Joan, 2237.
Aguiló, Pedro, 1946.
Agustí, Antoni, 2129, 2178.
Aledern, Josep, 1936, 1977, 2110.
Alen, Juan, 1946.
Aleu i Teixidó, Andreu, 1961.
Aliaga i Julià, Joan, 1940.
Altabert, Miquel, 1946.
Amades, Joan, 2069.
Amella, Agustín, 1946.
Amenós, A., 2092.
Ametller i Granja, Josep.
Anguera, Pere, 1920, 1970, 1980.
Antich Domènech, Jaime, 2178.
Antolinez de Burgos, Faustino, 2126.
Antonio i Guàrdies, Joan, 1920, 1961.
Aragonés, Gregori, 2137.
Arnal, Agustí, 2148.
Arnavat, Josep M., 1920.
Aymat, A. M., 1918.
Aymat, J. 1918.
Baixauli i Morales, Francesc, 1961.
Baiges i Jansà, Josep M., 2172.
Balagué Zarraguino, José, 2178.
Baldrich, Gabriel, 2289.
Banús, J., 2230.
Ballester i Ballester, José, 1922.
Baruch, Abraham, 2268.
Batlle, Josep, 2249.
Battestini, R., 1918.
Bayenni, Enric, 1986.
Benavent, Dr., 2279.
Bertrán, Martín, 1946.
Beses, Bonjua de, 2268.
Bisquert, Bartolomé, 1946.
Blai, Pere, 2182.
Bonet i Punsoda, Lluís, 1959.
Bonet i Vallverdú, Ramon, 1961.
Borrás, familia, 1935.
Borrassà, Lluís, 2269.
Borrell, A., 2092.
Bruned, Antonia, 2097.
Brunet i Molné, Josep, 2144.
Brunet i Pàmies, Josepa, 2064.
Burdeus, Josep, 2216.
Buxó, Antoni, 2000.
Cabeza i Roig, Joan, 1961.
Caboya, Francisco, 1946.
Cabrit, Mosse, 2268.
Calbet i Camarasa, J. M., 1918.
Campo, José, 2186.
Canet, J. A., 1918.
Canoya, Francisco, 1946.
Cañellas Olivé, Domingo, 1958.
Carles, Salvador, 2216.
Carlos III, 2288.
Casares, Dr., 2279.
Casas i de Müller, Josep M., 1961.
Català, Victor, 1969.
Català Isern, Laureà, 1925, 1985.
Català i Rufà, Josep, 1961.

* El número fa referència a la recensió i no a la pàgina.

- Cavallé, Frederic, 2046.
 Cavallé Sanahuja, Lluïsa, 2145.
 Cendra, Onofre, 1946.
 Cerdà, Tomàs, 1954.
 Cervantes de Gaeta, Gaspar, 2129.
 Chambo, Ramon, 2294.
 Clanxet i Rovira, M^a del Roser, 1961.
 Claudio López, Claudi, 2229.
 Colom, F., 1918.
 Conangla i Fontanilles, Josep, 1951.
 Corbella, Ramon, 2279.
 Cortadellas, Josep
 Costa, Jordi, 2181.
 Courtoy, Ignacio, 2295.
 Dalmau, Antoni, 1987.
 Diaz, Joan, 2181.
 Diaz de Berrido, Salvador, 2295.
 Domènech, Maria, 1930, 1977.
 Domènech i Estapà, Josep, 1961.
 Domingo i Sanjuan, Marcehi, 1919, 1939,
 1961, 1971.
 Domingo y Sol, Manuel, 1921.
 Duch i Masdeu, Julià, 1961.
 Duran i Jordà, Antoni Miquel, 1961.
 Escoté i Tell, Lluïsa, 1952.
 Escudero i Claveguera, Miquel, 1920.
 Espinola, Agustín, 2126.
 Espinosa, Juan Manuel de, 2214.
 Farràs, J., 2117.
 Ferrando i Mort, Sebastià, 2049.
 Ferrater, Gabriel, 1920.
 Ferré i Tell, Ramon, 2143.
 Fleix i Solans, Francesc, 2241.
 Figuerola, família, 2165.
 Figuls, Juan, 1946.
 Font i Rius, Josep M., 2300.
 Forcadell Roig, Ramon, 2178.
 Gaudí i Cornet, Antoni, 1934.
 Gavaldà i Cabré, Josep M. Ramon, 1961.
 Ginés, Dr. 2279.
 Gols i Soler, Joan, 1949.
 Gols i Soler, Xavier, 1961.
 Gols i Veciana, Josep, 1949.
 Gorria y Royan, Hermenegildo, 2191.
 Gort, Josep M., 1920, 2181.
 Gosé i Lleida, Xavier, 1947.
 Gracia, Pedro de, 1946.
 Gramunt i Subiela, Josep, 1961.
 Gran i Peris, Bonaventura, beat, 1956,
 2124, 2173, 2205.
 Guansé i Salesas, Domènec, 1961, 1977.
 Guasch, Rafael, 2027.
 Güell, Gabriel, 2249.
 Güell, Hortensi, 1977.
 Güell i Brunet, Martí, 1961.
 Guerau, Jaime, 1946.
 Güixens-Ribas, família, 2256.
 Hernandez i Sanahuja, Bonaventura,
 1961.
 Hill, Remei, 2239.
 Huertas Morián, Josep, 2086.
 Ibarruri, Dolores, «La Passionària», 2133.
 Iglésies, Josep, 2237, 2286.
 Isabel II, 2289.
 Isern, Antoni, 1929, 1950, 1972, 2146.
 Isern, Carme, 2044.
 Jaime Ciuró, Ramon, 1975.
 Jové, Pere Antoni, 1977.
 Jujol i Gibert, Josep M., 1961.
 Juncosa i Panadès, Josep, 1961.
 Lagostera, Lorenzo, 1946.
 Lalinde Abadía, Jesús, 2113.
 Lladonosa, J., 2291.
 Lleó XIII, papa, 2119.
 Llombart, Antoni, 2097.
 Lloret i Ordeix, Pere, 1961.
 Lluch, Ramon, 2137.
 Lluïsa I, 2221.
 Madoz, Pascual, 2291.
 Magdalena Nom de Déu, J. A., 2270.
 Magriñá, Pablo, 1946.
 Mallafre i Guasch, Isabel, 1961.
 Mallol i Casanovas, Ignasi, 1961.
 Manyà, Joan Baptista, 1962.
 March, família, 2006.
 Marias i Magriñá, Martí, 1961.
 Màrquez de Prado, Alfons, 2126.
 Martí i Franqués, Antonio de, 1917, 1954,
 1963, 1976.
 Martí i Morera, Josep, 2279.
 Martorell, Josep, 1974.
 Martorell i Oller, Salvador, 1964, 1965,
 1966, 1967.
 Maseres, Alfons, 1977.
 Massó, Salvador, 1957.
 Millán Roca, Luis, 2178.

Miquel i Parellada, Josep M., 1961.
 Mir, A., 1918.
 Mir i Casares, Antoni, 1961.
 Molas i Vallbé, Maria Rosa, 2120.
 Mon y Velarde, Romualdo, 1917.
 Montoliu i de Sarriera, Plàcid M. de,
 1961.
 Montserrat, Matias, 1946.
 Moragas i Rodes, Fidel, 2101, 2269.
 Morales, Miquel, 2157.
 Morell, Miquel, 2250.
 Mundo i Fuertes, Antoni, 2279.
 Muntané i García, Josep, 1961.
 Muñoz de Guzmán, Lluís, 2024.
 Musté, Teresa, 2052.
 Nebot, Jaime, 1946.
 Nogués, Lluís, 2148.
 Nogués i Ferré, Antoni, 1961.
 Nello i Chacón, Francesc d'Assis, 1961.
 Nolla, R., 1918.
 Nouvelles, Dr., 2279.
 O'Callaghan, canonge, 2178.
 Oliver, Gabriel, 2189.
 Oller, Narcís, 1977.
 Opisso i Sala, Ricard, 1961.
 Palau i Dulcet, Antonio, 1968.
 Palau i Quer, Francisco, 2112.
 Palomar i Abadia, Salvador, 2069, 2092.
 Pàmias i Altès, Josep, 2045.
 Papiol Ferré, Pere, 1953.
 Pascual, J., 2092.
 Pedrell, Felip, 1924.
 Pedret i Miró, Agustí, 1931.
 Perea Simon, Eugeni, 1957.
 Piera, familia, 2239.
 Piera i Martí, Antoni, 2239.
 Piera i Martí, Miquel, 2239.
 Pijuan i Ferrer, Mª Assumpció, 1961.
 Pinet Fort, Laura, 2237.
 Piquer, J., 1918.
 Plaça, Francisco, 1946.
 Plana, Francesc, 2027.
 Pontarro, Antonio, 1946.
 Plana i Pujol, Joan Bta., 1960.
 Porté i Dalmau, Ramon, 1948.
 Prim i Prats, Joan, 2289.
 Puig i Ferrater, Joan, 1938, 1943, 1945,
 1950, 1972, 1977.
 Puig i Madurell, Josep, 1923.
 Puig i Valls, Rafael, 1961.
 Pujol i Capsada, Josep, 1942.
 Queralt, Bernat Guillem de, 1932.
 Queralt, Guillem Bernat de, 1932.
 Rambla, Josep, 2294.
 Ramon Berenguer IV, 2150.
 Ramon i Abelló, Tomàs, 1961.
 Ramon Isern, Pau, 2048.
 Rampolla, M., 2119.
 Rebull, Joan, 1979.
 Recasens i Mercadé, Eduard, 2034.
 Recasens i Mercadé, Francesc, 1977,
 2034.
 Reverter, Pedro, 1946.
 Reverter, Simón, 2185.
 Ricomà i Tutusaus, Pau, 1961.
 Riera i Güell, Marcel, 1961.
 Ritort i Faus, Salvador, 1961.
 Rius, Salvador, 2051.
 Robrenyo, Josep, 2193.
 Roca Camps, Joan, 2050.
 Roig i Barberà, Joan, 1941.
 Roigé i Badia, Ramon, 1942.
 Román García, Manuel, 2247.
 Rovira, J., 1918.
 Rovira, Joan Antoni, 2254.
 Rovira i Pastor, Joan, 1947.
 Ruiz i Porta, Joan, 1961.
 Saavedra i Moragas, Eduard, 1961.
 Sabaté i Poblet, Jaume, 1961.
 Sales y Ferré, Manuel, 2178.
 Sales i Parés, Eliseu, 1961.
 Salvador, Antonio, 1946.
 Salvat i Bové, Joan, 1959.
 Sardà, Jordi, 1980.
 Sans i Travé, Josep M., 2236.
 Santafé, Luis, 1946.
 Santasusagna, Joaquim, 2286.
 Satorras, Francesc, 2028.
 Savé, Josep, 1977.
 Segarra, Pere, 2022.
 Sentís i Porta, Josep, 1978.
 Serra, Felipe, 1946.
 Serra i Pàmies, Antoni, 1980.
 Serrano, Francisco, 2295.
 Sierra, M.ª Pilar, 2097.
 Solé, D., 2092.

- Sanromà i Nicolau, Josep, 1920.
 Solà, Josep R., 2225.
 Soldevila, P., 1918.
 Soler, J., 1918.
 Tarragó i Plana, Jaume, 1961.
 Tena, Lluís de, 2126.
 Tomàs, Francisco «Puncheta», 2136.
 Torelló i Sendra, Miquel, 2239, 2279.
 Torrell i Eulàlia, Salvador, 1920.
 Torrell i Salvat, Lluís, 1933.
 Torres, Isidre, 2137.
 Torres i Jordi, Pere A., 1961.
 Torroja i Cavallé, Eduard, 1961.
 Utrillo, M., 2236.
 Vallejo, informe, 2029.
 Vallés, M., 2092.
 Vallespinosa, Bonaventura, 1920.
 Vallvé i Pàmies, Santiago, 1961.
 Vallverdú, Irene, 1943.
 Veciana, Felip, 2293.
 Ventura i Huguet, Pau, 1961.
 Vidal i Barraquer, Francesc d'Assís,
 1961, 2183.
- Vidal i Rosich, Cosme, 1950, 1973, 2001.
 Vidal i Rosich, Plàcid, 1926, 1927, 1928,
 1937, 1944, 1950, 1972, 1977, 2105.
 Vila Barnils, Rafael, 1920.
 Vila i Prim, M., 2230.
 Vilalta, Pilar, 2047.
 Vilamitjana i Vila, Benet, 2119.
 Vilanova, Bartolomé, 1946.
 Vilanova, P., 1918.
 Vicenç, Francesc, 2279.
 Vilches i Domínguez, Ernest, 1961.
 Villeneuve, Alban de, 2130.
 Virgili i Sanromà, Josep, 2225.
 Viver i Ibàñez, Joaquim, 1961.
 Vives i Plana, Tomàs, 1917.
 Vives Rubio, Juan, 1918.
 Voltas i Verdés, Ferran, 1961.
 Xatruch, Antonia, 2097.
 Xirau Palau, 1919.
 Xirinacs, Olga, 2225.
 Zaragoza, A., 2092.

